

Stichting Pensioenfonds Gasunie

Jaarverslag 2021

Inhoudsopgave

Bestuursverslag	4
Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen	5
1 Voorwoord	7
2 Algemene informatie	10
2.1 Profiel	10
2.2 Organisatie	10
2.3 Personalia	11
2.4 Bestuurscommissies en uitvoering	14
2.5 Missie, visie en doelstellingen	16
3 Financiële positie en beleid in 2021	18
3.1 Financiële positie	18
3.2 Status herstelplan	20
3.3 Haalbaarheidstoets en herstelkracht	20
3.4 Toeslagbeleid	21
3.4.1 Niet-verleende toeslagen	21
3.5 Kostentransparantie	22
3.6 Besturing en toezicht	29
3.6.1 Code Pensioenfondsen	29
3.6.2 Zelfevaluatie en geschiktheidstoets	30
3.6.3 Compliance en gedragscode	31
3.6.4 Naleving Gedragslijn verwerking Persoonsgegevens	31
4 Integraal risicomanagement	32
4.1 Governance	32
4.1.1 Inrichting sleutelfuncties	33
4.2 Risico Management Systeem	34
4.3 Concrete risico's	35
4.3.1 Strategische risico's	35
4.4 Risicotolerantiegrenzen en beheersmaatregelen	36
4.4.1 Inleiding	36
4.4.2 Toelichting per strategisch risico	36
4.5 Risicobeeld pensioenfonds	39
4.5.1 Ontwikkeling VEV en vereiste dekkingsgraad	39
4.5.2 Impact markt- en renterisico op de dekkingsgraad per eind 2021 (gevoeligheidsanalyse)	39
4.5.3 Werking van het risicomanagement in 2021	39
4.5.4 Risico's als gevolg van de overgang naar een nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie	40
4.5.5 Risico's en onzekerheden van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel	41
5 Beleggingen	43
5.1 Resultaten beleggingen	43
5.2 Beleggingsbeleid	44
5.3 Samenstelling beleggingsportefeuille	45
5.4 Afdekking van financiële risico's	48
5.5 Maatschappelijk verantwoord beleggen	49
6 Pensioenen	53
6.1 Pensioencommunicatie	53
6.2 Pensioenregeling en uitvoeringsovereenkomsten	54
6.2.1 Voorgaande pensioenregelingen	54
6.2.2 Nieuwe pensioenregeling	55
6.2.3 Uitvoeringsovereenkomsten	55

	6.3	Pensioenadministratie	55
7		Wet- en regelgeving en relevante ontwikkelingen	57
8		Actuariële analyse	59
9		Vooruitblik	62
10		Verslag Raad van Toezicht	65
11		Verslag Verantwoordingsorgaan	70
		Jaarrekening	74
12		Jaarrekening	75
	12.1	Balans per 31 december 2021	75
	12.2	Staat van baten en lasten	76
	12.3	Kasstroomoverzicht	77
	12.4	Toelichting op de jaarrekening	78
	12.4.1	Grondslagen	78
	12.4.1.1	<i>Algemene grondslagen</i>	78
	12.4.1.2	Grondslagen voor waardering van activa en passiva	81
	12.4.1.3	Grondslagen voor bepaling van saldo van baten en lasten	84
	12.4.1.4	<i>Grondslagen kasstroomoverzicht</i>	86
	12.4.2	Toelichting op de balans per 31 december 2021	87
	12.4.3	Risicobeheer	97
	12.4.4	Niet in de balans opgenomen verplichtingen en activa	106
	12.4.5	Verbonden partijen	106
	12.4.6	Gebeurtenissen na balansdatum	107
	12.4.7	Toelichting op de staat van baten en lasten over 2021	108
		Overige gegevens	113
13		Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	114
14		Actuariële verklaring	115
15		Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	117

Bestuursverslag

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen¹

Bedragen x €1.000	2021	2020	2019	2018	2017
Aantal verzekerden (per jaareinde)					
Actieve deelnemers	1.571	1.568	1.454	1.728	1.763
Gewezen deelnemers	766	770	803	590	561
Pensioengerechtigden	1.740	1.818	1.739	1.686	1.681
Totaal aantal verzekerden	4.077	4.156	3.996	4.004	4.005
Pensioenen					
Kostendekkende premie	54.265	45.266	36.909	40.442	42.740
Gedempte kostendekkende premie	26.414	19.028	18.487	21.091	21.999
Feitelijke premie					
- jaarlijkse bijdrage	31.732	30.008	29.807	33.293	27.628
- uit opbouwdepot	0	0	0	0	4.070
Premiedekkingsgraad	70,0%	80,0%	99,4%	101,6%	91,5%
Uitkeringen	43.632	43.094	41.687	39.585	39.069
Toeslagverlening					
Actieve deelnemers	0,0%	0,0%	0,0%	0,2% ²	0,0%
Gewezen deelnemers en ingegane pensioenen	0,0%	0,0%	0,0%	0,2% ²	0,0%
Vermogen en solvabiliteit					
Aanwezig eigen vermogen	557.681	208.262	204.801	81.907	165.070
Minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) (Pensioenwet art. 131)	70.254	75.083	69.608	59.699	58.538
Vereist eigen vermogen (VEV) (Pensioenwet art. 132)	374.886	390.762	361.471	340.056	337.721
Technische voorzieningen (TV)	1.662.096	1.793.795	1.633.988	1.420.571	1.394.968
Actuele dekkingsgraad	133,6%	111,6%	112,5%	105,8%	111,8%
Beleidsdekkingsgraad	124,4%	103,5%	107,7%	112,0%	108,3%
Minimaal vereiste dekkingsgraad (Pensioenwet art. 131)	104,2%	104,2%	104,3%	104,2%	104,2%
Dekkingsgraad behorende bij vereist eigen vermogen (Pensioenwet art. 132)	122,6%	121,8%	122,1%	123,9%	124,2%
TBI-dekkingsgraad (Toekomst Bestendige Indexatie)	123,0%	121,5%	123,6%	122,3%	123,0%
Reële dekkingsgraad	101,1%	85,2%	87,1%	91,6%	88,0%

¹ Aantallen en bedragen per ultimo jaar.

² Het besluit tot toeslagverlening is na balansdatum genomen. De toeslagverlening is daarmee ten laste van boekjaar 2019 gekomen.

Bedragen x €1.000	2021	2020	2019	2018	2017
Gemiddelde duratie Technische voorziening	19,0	19,6	19,0	18,3	17,6
Gemiddelde marktrente (interne rekenrente)	0,55%	0,16%	0,71%	1,38%	1,48%
Beleggingen voor risico pensioenfonds					
Balanswaarde	2.219.934	2.002.321	1.839.107	1.503.118	1.559.946
Beleggingsopbrengsten	230.462	176.415	350.651	-52.828	104.877
Samenstelling beleggingsportefeuille					
Aandelen	49,1%	49,1%	48,5%	46,4%	49,4%
Vastrentende waarden	39,4%	35,9%	38,6%	43,2%	41,2%
Vastgoed	9,6%	9,6%	10,4%	10,0%	8,8%
Derivaten	1,9%	5,4%	2,5%	0,4%	0,4%
Beleggingsrendement					
Jaarrendement portefeuille	11,6%	9,78%	23,52%	-3,29%	7,28%
Beheerskosten³					
Kosten pensioenbeheer					
Uitvoeringskosten pensioenbeheer	1.290	1.323	1.334	1.490	1.254
Pensioenbeheer (kosten in € per deelnemer)	390	391	418	436	363
Kosten vermogensbeheer					
Kosten vermogensbeheer	3.370	3.487	3.526	3.216	2.789
Vermogensbeheerkosten (in % van gemiddeld belegd vermogen)	0,16%	0,19%	0,21%	0,21%	0,19%
Transactiekosten					
Transactiekosten	918	3.918	4.081	1.420	1.325
Transactiekosten (in % van gemiddeld belegd vermogen)	0,04%	0,21%	0,24%	0,09%	0,09%

³ Voor een nadere uiteenzetting van dit onderwerp, zie paragraaf 3.5.

1 Voorwoord

Inleiding

Het jaar 2021 stond wederom in het teken van de coronacrisis. Begin 2021 is een grootschalig vaccinatieprogramma gestart. De IC opnames daalden. Ook de economische gevolgen bleven beperkt, mede als gevolg van steunmaatregelen van de overheid. De beurskoersen stegen verder door in 2021 en ook de rente liet in 2021 een lichte stijging zien. De gemiddelde dekkingsgraad per eind 2021 kwam hoger uit dan per eind 2020.

Hieronder worden een aantal ontwikkelingen in 2021 kort beschreven. Dit voorwoord wordt afgesloten met een vooruitblik naar 2022.

Ontwikkeling van de dekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad steeg van 111,6% per eind 2020 naar 133,6% op 31 december 2021. Deze stijging deed zich vooral in het voorjaar van 2021 voor, door een stijging van de rente in die periode.

Ook de gemiddelde dekkingsgraad steeg, namelijk van 103,5% per eind 2020 naar 124,4% op 31 december 2021 als gevolg van de koersstijgingen op de beurzen en een stijging van de rente in de loop van 2021. Deze gemiddelde dekkingsgraad staat bekend als de beleidsdekkingsgraad. Deze beleidsdekkingsgraad is bepalend voor het besluit om wel of niet te kunnen indexeren.

Volledige indexatie

Het pensioenfonds heeft de ambitie de pensioenen te laten meegroeien met de stijgende prijzen. Dit noemen we indexatie of toeslagverlening. Gedeeltelijke indexatie is alleen toegestaan als de beleidsdekkingsgraad op 31 december hoger is dan 110%. Volledige indexatie is toegestaan als de dekkingsgraad hoger is dan de TBI-dekkingsgraad (123,0%). De beleidsdekkingsgraad bedroeg zoals gezegd op 31 december 2020 103,5% en op 31 december 2021 124,4%. Op basis van deze percentages kon het pensioenfonds de pensioenen per 1 januari 2021 niet verhogen. Per 1 januari 2022 kon er wel geïndexeerd worden, met 2,7%. Dit is net zoveel als de prijsstijging. Ook gaat het pensioenfonds een klein deel van de gemiste verhogingen uit het verleden toekennen; dat zal plaatsvinden in de loop van 2022 en dan met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2022.

Geen operationele gevolgen van de coronacrisis

Net als in 2020 heeft ook in 2021 de coronacrisis niet geleid tot een onderbreking in de essentiële werkzaamheden van het pensioenfonds. Het pensioenfonds had back-up plannen opgesteld om ervoor te zorgen dat de normale gang van zaken, zoals de maandelijkse betaling van de pensioenen, ongehinderd konden doorgaan. Van deze back-up plannen heeft het pensioenfonds geen gebruik hoeven maken. Verder heeft het pensioenfonds zeer regelmatig contact gehouden met de belangrijkste uitbestedingspartijen over de uitvoering van de werkzaamheden in de coronaperiode.

Ontwikkelingen risicomanagement

Het pensioenfonds heeft in 2021 de "eigen risicobeoordeling" afgerond. Dat is wettelijk voorgeschreven. Daarin heeft het bestuur geconcludeerd dat de effectiviteit en de efficiency van risicomanagement voldoende tot sterk is. Daarnaast is een aantal verbeteracties opgezet om het risicomanagementsysteem verder te versterken. In 2021 heeft het bestuur een zogenoemde SWOT analyse uitgevoerd. Hieruit kwam onder meer naar voren dat het nieuwe pensioenstelsel zowel een kans (meer maatwerk voor deelnemers mogelijk) vormt als een bedreiging (evenwichtige belangenafweging is complex). Evenals vorig jaar heeft het bestuur zich intensief bezig gehouden met het toezicht op uitbestedingspartijen. Zo is er bijvoorbeeld intensief contact geweest met CACEIS, de partij die KasBank N.V. heeft overgenomen. CACEIS stelt de rapportages voor het pensioenfonds op en bewaart onze beleggingen. De overgang naar CACEIS is niet vlekkeloos verlopen. Het belangrijkste probleem was dat het pensioenfonds de Financieel Toetsingskader (FTK)-staten over onze beleggingen voor de toezichthouder DNB éénmaal niet volledig op tijd heeft kunnen inleveren en zodoende heeft moeten corrigeren. Het bestuur heeft al voorafgaand aan dit traject de intensiteit van de

monitoring opgevoerd en heeft ook nu nog intensief contact met CACEIS om de kwaliteit van de dienstverlening van CACEIS aan het pensioenfonds te verbeteren.

Sleutelfuncties ingevuld

De Europese richtlijn IORP II schrijft voor dat het pensioenfonds sleutelfunctiehouders moet benoemen op de gebieden actuairueel, risicobeheer en interne audit. De sleutelfuncties actuairueel en risicobeheer waren in 2020 al ingevuld. In 2021 heeft het bestuur ook de sleutelfunctie interne audit ingevuld met de benoeming van de heer F. Boonstra. De Nederlandsche Bank heeft daarmee ingestemd.

Nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie per 1 januari 2022

Het pensioenfonds is per 1 januari 2022 overgegaan van de pensioenuitvoeringsorganisatie TKP naar de nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie AZL. TKP had aangegeven de samenwerking te willen beëindigen vanwege een koerswijziging bij TKP. De transitie staat onder leiding van de Stuurgroep Transitie, bestaande uit vertegenwoordigers van het pensioenfonds (voorzitter mw. Melman) en van TKP en AZL. In 2022 vinden de transitiewerkzaamheden plaats. De overgang is in zijn algemeenheid goed verlopen. De dienstverlening aan deelnemers was in de eerste maanden van 2022 nog niet op het gewenste niveau. AZL heeft toegezegd hard te werken aan de verbetering hiervan.

Voorafgaand aan de overgang heeft de sleutelfunctiehouder interne audit een onderzoek laten uitvoeren naar de beheersmaatregelen rondom de overgang. Hieruit kwamen aanbevelingen om meer beheersmaatregelen te nemen en de monitoring te intensiveren. Het bestuur heeft deze aanbevelingen ter harte genomen. Zo heeft de risk- en compliance commissie een prominente rol gekregen bij het monitoren van de risico's en zijn er duidelijke beslismomenten in het transitie traject ingebouwd.

Communicatie: dichtbij zijn en pensioenbewustzijn vergroten

Het bestuur wil dichtbij de deelnemers zijn, het pensioenbewustzijn vergroten en de dialoog zoeken met deelnemers. In 2021 heeft het pensioenfonds een aantal digitale workshops pensioenplanner gehouden. Hiervoor was veel interesse. Verder heeft het pensioenfonds een klanttevredenheidsonderzoek gehouden. Daaruit kwam naar voren dat er een lichte stijging is van de waardering van de deelnemers voor de communicatie van het pensioenfonds. De communicatie in 2021 heeft daarnaast in het teken gestaan van de overgang naar AZL. Hierover heeft het pensioenfonds in de digitale nieuwsbrieven en in nieuwsberichten op de website gecommuniceerd.

Pensioenregeling 2022 e.v.

Eind 2021 heeft het bestuur overeenstemming bereikt over de uitvoering van de pensioenregeling met ingang van het jaar 2022. De nieuwe pensioenregeling blijft een Collective defined contribution (CDC)-regeling met een pensioenopbouw op basis van een middelloon(regeling). Belangrijke veranderingen ten opzichte van de regeling tot en met 2021 zijn dat de werkgeverspremie wordt verhoogd met 1%-punt naar 25,6% van het pensioengevend jaarsalaris (2018-2021: 24,6%). En dat de voorwaarden voor het eventueel verlagen van de jaarlijkse pensioenopbouw (maximaal 1,875% van de pensioengrondslag) zijn veranderd; deze zijn minder streng geworden. Als voorwaarde voor de uitvoering van deze nieuwe pensioenregeling heeft het bestuur gesteld dat - indien sociale partners daarvoor kiezen – bij het "invaren" in het nieuwe pensioencontract omstreeks 2026 gekozen wordt voor een methodiek die rekening houdt met de op dat moment bestaande feitelijke toeslagachterstanden.

Vooruitblik

De oorlog in de Oekraïne heeft invloed op het pensioenfonds. Het pensioenfonds heeft via een beleggingsfonds een beperkte hoeveelheid beleggingen in Russische aandelen gehad. Vanwege de sluiting van de Russische beurs voor buitenlandse investeerders is het pensioenfonds niet in staat geweest om deze aandelen te verkopen. Het pensioenfonds gaat er niet meer vanuit dat deze aandelen bij een toekomstige verkoop nog iets opbrengen. Daarnaast heeft de Russische inval ook effecten op de financiële markten, die het pensioenfonds en de deelnemers raken. Zo stijgen de prijzen van grondstoffen, met hogere inflatie als gevolg. Ook zien we een voorlopige daling op de aandelenmarkten. Deze dalingen hebben een negatief effect op de dekkingsgraad. Het pensioenfonds heeft de beleggingen gespreid en heeft een renteafdekkingsbeleid om dit soort marktontwikkelingen voor de

lange termijn zo goed mogelijk op te vangen. Omdat het pensioenfonds zich richt op beleggingen op de lange termijn, ziet het bestuur in deze ontwikkelingen vooralsnog geen reden om het beleggingsbeleid aan te passen.

Het bestuur zal samen met sociale partners stappen zetten in het kader van de Wet Toekomst Pensioenen (WTP). De eerste stap zal zijn om met sociale partners te overleggen hoe deze samenwerking zal worden vormgegeven.

In 2022 zal het bestuur een nieuw communicatiebeleidsplan opstellen. Daarin staan de doelstellingen van het bestuur op het gebied van communicatie voor de komende drie jaar.

Met het oog op het beleggingsbeleid doet het pensioenfonds in 2022 een ALM (Asset Liability Management) studie. In zo'n ALM studie worden allerhande economische scenario's doorgerekend en bekeken in welke mate aan de doelstellingen van het pensioenfonds voldaan zal worden. Daarbij zullen de "investment beliefs" (de overtuigingen waar het beleggingsbeleid op gebaseerd is) tegen het licht worden gehouden. Ook gaat het pensioenfonds door met de verdere aanscherping van het beleid op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen (ESG). Daarnaast kijkt het fonds alvast vooruit naar de eventuele gevolgen van de nieuwe WTP op de samenstelling van de beleggingsportefeuille.

Op het gebied van risicomanagement is er in 2022 aandacht voor de beheersing van ESG risico's. Ook wil het bestuur datakwaliteitsbeleid opstellen, omdat het bestuur datakwaliteit ziet als één van de risico's bij de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Groningen, 14 juni 2022

Het bestuur

2 Algemene informatie

2.1 Profiel

Stichting Pensioenfonds Gasunie

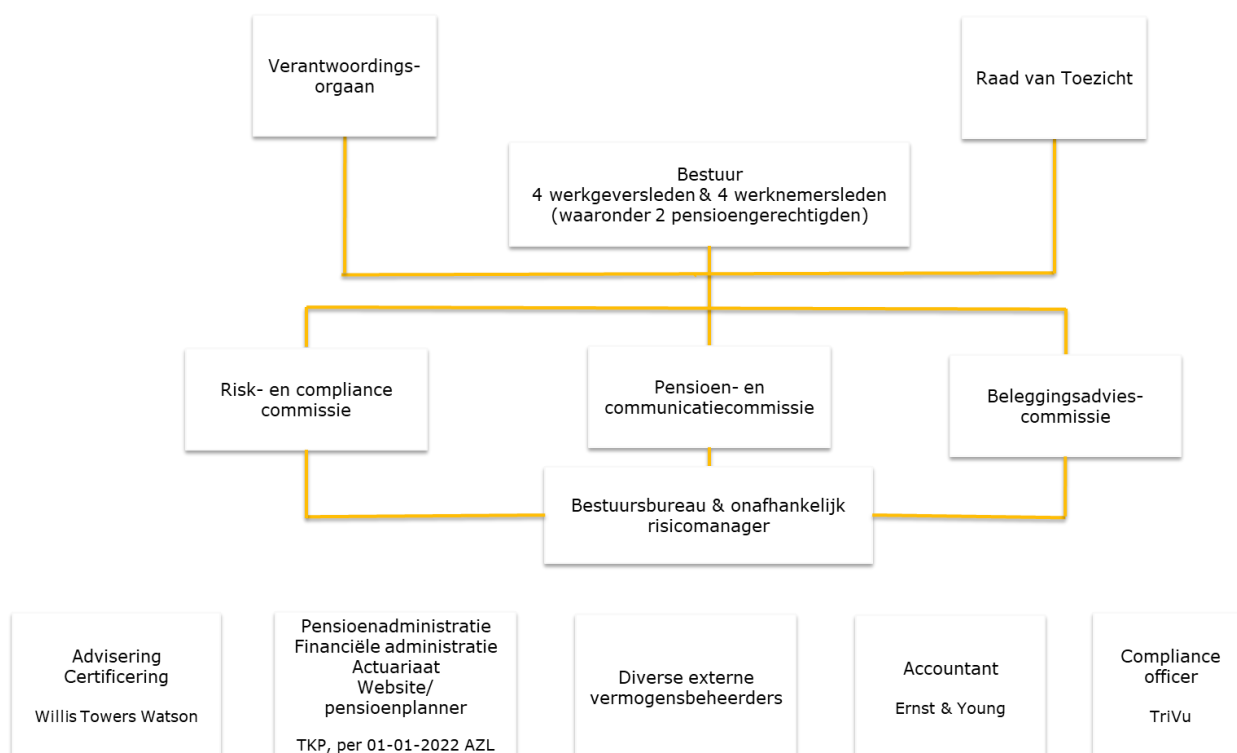
Het pensioenfonds is statutair gevestigd te Groningen en is opgericht op 15 september 1965. De laatste statutenwijziging was op 1 oktober 2019. Het pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41009373.

Statutaire doelstellingen

Het pensioenfonds heeft ten doel het zeker stellen en verstrekken van pensioenen en andere uitkeringen aan (gewezen) deelnemers en gepensioneerden en aan nagelaten betrekkingen van (gewezen) deelnemers en gepensioneerden van N.V. Nederlandse Gasunie (hierna: Gasunie) en van de aangesloten onderneming GasTerra B.V. (hierna: GasTerra).

2.2 Organisatie

De samenhang van alle organen en commissies binnen het pensioenfonds wordt in het onderstaande schema visueel weergegeven.

2.3 Personalia

Bestuur

Naam	Functie	Voorgedragen door	Bestuurslid sinds	Einde zittingsduur*
Dhr. A.J. Algra (1950)	plv. secretaris	Pensioengerechtigden	01-07-2017	01-07-2025
Dhr. A.J. den Herder (1967)	sleutelfunctiehouder risicobeheer	Ondernemingsraden Gasunie/GasTerra	01-03-2015	01-07-2023
Dhr. J.S. Douma (1989)	secretaris	N.V. Nederlandse Gasunie	01-10-2019	01-10-2023
Mw. J. Hermes (1978)	plv. voorzitter	N.V. Nederlandse Gasunie	19-08-2008	01-07-2022
Dhr. J. Hooghiem (1982)	voorzitter	Ondernemingsraden Gasunie/GasTerra	01-07-2017	01-07-2025
Dhr. F.F. van Koten (1970)	lid	GasTerra B.V.	01-07-2018	01-07-2022
Mw. A.C.M. Melman (1974)	lid	N.V. Nederlandse Gasunie	01-11-2019	01-11-2023
Mw. B.K. van Boven (1978) ⁴	kandidaat bestuurslid	N.V. Nederlandse Gasunie	-	-
Dhr. C.D. Vermeulen (1951)	lid	Pensioengerechtigden	23-09-2020	23-09-2024

* Allen herbenoembaar

Vergoeding bestuursleden namens pensioengerechtigden

De bestuursleden die voorgedragen zijn door de pensioengerechtigden ontvangen een vergoeding van vierduizend en vijfhonderd euro per jaar. Alle onkosten worden geacht te zijn inbegrepen in deze vergoeding. De overige leden van het bestuur ontvangen geen vergoeding namens het pensioenfonds.

Bestuursbureau

Naam	Functie
Dhr. D. Hermans	Finance & Control
Dhr. P.H.J. van der Pol	Vermogensbeheer
Mw. A. Sari	Pensioenbeheer
Dhr. S.J. Swaters	Manager Bestuursbureau
Mw. M.M. Smelter ⁵	Strategie & Beleid

Onafhankelijk risicomanager

Naam	Functie
Dhr. S.J. Swaters	Onafhankelijk risicomanager

⁴ Mevrouw Van Boven is per 8 december 2021 kandidaat bestuurslid. Per 1 juli 2022 zal zij mevrouw Hermes opvolgen.

⁵ Mevrouw Smelter versterkt het bestuursbureau per 1 januari 2022

Beleggingsadviescommissie

Naam	Functie
Mw. J. Hermes ⁶	plv. voorzitter
Dhr. F.F. van Koten	voorzitter
Dhr. R.M. Salomons ⁷	extern adviseur
Dhr. C. Tromp	extern adviseur

Pensioen- en communicatiecommissie

Naam	Functie
Dhr. A.J. Algra	voorzitter
Dhr. J. Hooghiem ⁸	lid
Mw. A.C.M. Melman	lid
Mw. B.K. van Boven	kandidaat-lid

Risk- en compliancecommissie

Naam	Functie
Dhr. A.J. den Herder ⁹	voorzitter
Dhr. J.S. Douma ¹⁰	lid
Dhr. C.D. Vermeulen	kandidaat-lid

Compliance Officer

Naam	Organisatie
Dhr. H. Pullen	TriVu

Verantwoordingsorgaan

Naam	Functie	Voorgedragen door	Einde zittingsduur*
Dhr. A.F. Elzinga (1961)	lid	werkgevers	01-07-2022
Dhr. A.E.C. Faas (1943)	lid	pensioengerechtigden	28-01-2023
Dhr. E.S. Ekamper (1985) ¹¹	voorzitter	werknemers	28-01-2023

*Allen herbenoembaar

Raad van Toezicht

Naam	Functie	Einde zittingsduur	Herbenoembaar tot
Dhr. M.J.G. Driessen (1958)	voorzitter	1-10-2022	1-10-2025
Dhr. H. Hoos (1968)	lid	1-10-2022	1-10-2026
Mw. D.J.M.P. Horsmeier (1951)	lid	1-10-2022	1-10-2024

⁶ Per 1 juli 2022 neemt mevrouw Hermes afscheid als bestuurslid. Zij zal in de beleggingsadviescommissie worden opgevolgd door de heer J. Hooghiem

⁷ De heer Salomons heeft per 1 januari 2022 afscheid genomen als extern adviseur. Zijn rol wordt vanaf die datum worden ingevuld door de heer G. Alserda

⁸ De heer Hooghiem maakt per 1 februari 2022 de overstap naar de beleggingsadviescommissie en zal zijn taken in de pensioen- en communicatiecommissie overdragen.

⁹ Tevens behoort bij de pensioen- en communicatiecommissie.

¹⁰ Tevens behoort bij de beleggingsadviescommissie.

¹¹ Per 20 april 2021 is de heer A.M.P. Versteeg afgetreden. Per die datum is de heer E.S. Ekamper benoemd tot voorzitter van het verantwoordingsorgaan.

Sleutelfunctiehouders

Naam	Functie	Benoemingsdatum
Dhr. A.J. den Herder	risicobeheer	08-07-2020
Dhr. F.G.W. Boonstra	Interne audit	16-07-2021
Dhr. R.T. Schilder	actuarieel	21-11-2019

Nevenfuncties per 31 december 2021

Naam bestuurslid	Nevenfuncties
Dhr. A.J. Algra	Bestuurslid - Stichting RK Kerkhof Groningen Bestuurslid - Stichting Oud Papier Actie – Groningen Zuid Lid Parochiebestuur – Hildegardparochie te Groningen Bestuurslid - Vermogensbeheerfonds Bisdom Groningen-Leeuwarden
Dhr. A.J. den Herder	Manager Operations Techniek Nederland - N.V. Nederlandse Gasunie Reserveofficier bij NATOPS – Ministerie van Defensie NEN - Voorzitter Beleidscommissie Energie NEN - Voorzitter normcommissie Transportleidingen NEN - Voorzitter werkgroep PGS NEN - Lid commissie Schemabeheer
Dhr. J.S. Douma	Business Development Manager Hydrogen – N.V. Nederlandse Gasunie Voorzitter Commissie Algemeen Beheer - Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt (Groningen Oost)
Mw. J. Hermes	CFO van N.V. Nederlandse Gasunie Lid Donatiecommissie – N.V. Nederlandse Gasunie Lid Raad van Toezicht – Stichting Openbaar Onderwijs Groningen
Dhr. J. Hooghiem	Manager Projects – N.V. Nederlandse Gasunie Bestuurder - Vereniging van Leidingeigenaren in Nederland
Dhr. F.F. van Koten	CFO – GasTerra B.V. Penningmeester- KVG
Mw. A.C.M. Melman	Manager Juridische Zaken & Compliance - N.V. Nederlandse Gasunie
Dhr. C.D. Vermeulen	Secretaris van Bridgeclub HBS

Externe accountant

Ernst & Young Accountants LLP Dhr. J. Slager RA

Adviserend actuaire

Willis Towers Watson Netherlands B.V. Dhr. W. Eikelboom AAG

Certificerend actuaire

Willis Towers Watson Netherlands B.V. Dhr. R.T. Schilder AAG

2.4 Bestuurscommissies en uitvoering

Bestuur

Het bestuur voert het beheer van het pensioenfonds en is bevoegd alle zaken van het pensioenfonds te behandelen en beslissingen daaromtrent te nemen. Dit met inachtneming van wet- en regelgeving, de bepalingen in de statuten van het pensioenfonds, de uitvoeringsovereenkomsten met Gasunie en GasTerra en de pensioenreglementen. Het bestuur is, conform de Pensioenwet, altijd verantwoordelijk voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken.

Bestuursbureau

Het bestuur heeft een bestuursbureau ingesteld om alle werkzaamheden voor het pensioenfonds te coördineren en het secretariaat te voeren. Het bestuursbureau coördineert en bewaakt tevens alle uitbestede werkzaamheden.

De werkzaamheden van het bestuursbureau zijn verdeeld in de drie aandachtsgebieden van de commissies:

- ▶ vermogensbeheer;
- ▶ pensioenbeheer, communicatie en governance en
- ▶ risicomanagement en compliance.

Tevens draagt het bestuursbureau zorg voor de algehele ondersteuning van het bestuur en alle commissies. Het bestuursbureau is het eerste aanspreekpunt voor het pensioenfonds en beheert alle contracten. Het bestuursbureau volgt ook de ontwikkelingen op het gebied van pensioenbeheer, wet- en regelgeving en adviseert het bestuur hierover.

Het bestuur heeft een aantal bevoegdheden gedelegeerd aan het bestuursbureau. Deze bevoegdheden zijn vastgelegd in het document 'Delegatie van bevoegdheden'.

Uitvoering en financiële administratie

Het bestuur had tot 31 december 2021 alle dagelijkse werkzaamheden met betrekking tot het uitvoeren van de pensioenregelingen en de financiële administratie uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. (TKP) te Groningen. Per 1 januari 2022 is dit overgedragen aan AZL. De beleggingsadministratie wordt uitgevoerd door CACEIS Bank, Netherlands Branch.

Vermogensbeheer

Het bestuur heeft het vermogensbeheer bijna volledig uitbesteed aan externe vermogensbeheerders.

Categorie	Vermogensbeheerder	Met ingang van
Aandelenportefeuille	BlackRock Advisors (UK) limited (BlackRock)	08-12-2010
LDI-portefeuille en rentederivaten	Cardano Risk Management B.V.	23-08-2016
Krediet obligatie portefeuille	Nationale Nederlanden Investment Partners	01-03-2020
Woninghypotheken	DMFCO	21-05-2019
Beursgenoteerde vastgoedportefeuille	DWS	01-04-2016
Niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen	Altera, CBRE Global Investors & Syntrus	21-09-2010, 08-07-2016, 12-12-2016
Ondersteuning niet-beursgenoteerde vastgoedportefeuille	Achmea	12-12-2009
Grondstoffenportefeuille	Sweco Capital Consultants	
Collateral management en afdekken valuta risico	Morgan Stanley	29-04-2010
	CACEIS Bank, Netherlands Branch ¹²	02-11-2011

¹² Per 15 februari 2022 wordt het afdekken van het valuta risico uitgevoerd door Cardano

Het bestuursbureau stelt eens per kwartaal factsheets op voor de beleggingsadviescommissie en het bestuur. Deze factsheets geven een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen bij iedere vermogensbeheerder en bevatten onder andere informatie over behaalde rendementen, beheerskosten en in hoeverre de gemaakte afspraken worden nageleefd.

Voor zover activiteiten op beleggingsgebied niet zijn uitbesteed, worden zij beheerd door het bestuursbureau. Niet uitbesteed zijn een beperkt deel van het liquiditeitenbeheer, transacties die noodzakelijk zijn voor het beheersen van het renterisico en transacties voor de uitvoering van het pijngrensbeleid.

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie adviseert het bestuur over het strategische en operationele beleggingsbeleid, over de financiële risico's en over de uitgangspunten en uitkomsten van ALM-studies. Met inachtneming van het vastgestelde beleggingsbeleid brengt de beleggingsadviescommissie uit eigen beweging of op verzoek adviezen uit aan het bestuur. Dit betreft adviezen over onderwerpen uit de jaarplanning of over andere (actuele) onderwerpen.

Pensioen- en communicatiecommissie

De pensioen- en communicatiecommissie adviseert het bestuur over het te voeren pensioenbeleid, governance, de communicatie over het pensioen en het beheer en de uitvoering van de pensioenregelingen.

Risk- en compliance commissie

De risk- en compliance commissie adviseert het bestuur over risicobeheersing en compliance en ondersteunt het bestuur bij het beleid rondom niet-financiële risico's. Daarnaast is de risk- en compliance commissie verantwoordelijk voor het opstellen van het uitbestedingsbeleid, IT-beleid en risicomitigatie omtrent IT-risico's.

Verantwoordingsorgaan

Het pensioenfonds heeft een verantwoordingsorgaan dat uit drie leden bestaat. Het bestuur legt jaarlijks over het gevoerde beleid verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan. Naast de jaarlijkse verantwoording vindt door het jaar heen overleg plaats over adviesplichtige onderwerpen.

Raad van Toezicht

De raad van toezicht oefent het interne toezicht uit op het bestuur van het pensioenfonds en is een verplicht orgaan voor pensioenfonds met een belegd vermogen van meer dan één miljard euro. De raad van toezicht bestaat uit drie externe deskundigen. Taak van de raad van toezicht is om toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Zij zien er verder op toe dat het bestuur de risicobeheersing goed op orde heeft en bij de beslissingen een evenwichtige belangenafweging maakt.

Sleutelfunctiehouders

Pensioenfonds Gasunie geeft invulling aan de richtlijnen uit IORP II omtrent het invullen van sleutelfuncties. Het bestuur heeft de rollen als volgt ingevuld:

- ▶ De sleutelfunctiehouder actuariel is uitbesteed aan de certificerend actuaaris.
- ▶ De sleutelfunctiehouder risicobeheer wordt uitgevoerd door de voorzitter van de risk & compliance commissie.
- ▶ De sleutelfunctiehouder interne audit wordt vervuld door een externe specialist op het gebied van audits.

Onafhankelijk risicomanager

Het bestuur heeft een onafhankelijk risicomanager benoemd als vervuller van de sleutelfunctie risicobeheer. De onafhankelijk risicomanager oefent zijn functie onafhankelijk van de commissies uit en ziet vanuit zijn rol toe op het naleven van het integraal risicomanagementbeleid bij de totstandkoming van adviezen van de commissies.

Compliance

De compliance functie is uitbesteed aan TriVu. TriVu heeft de rapportage over 2021 verzorgd.

Overige externe ondersteuning

Het bestuur wordt bijgestaan door een externe adviserend actuaaris Willis Towers Watson Netherlands B.V. Daarnaast maakt het bestuur ten behoeve van de certificering van de jaarrekening gebruik van een certificerend actuaaris (Willis Towers Watson Netherlands B.V.) en een registeraccountant (Ernst & Young Accountants LLP). Ortec Finance B.V. ondersteunt het bestuur en de sleutelfunctie risicobeheer door middel van het eens per kwartaal opstellen van een integraal risicodashboard. Indien nodig worden door het bestuur andere externe deskundigen geraadpleegd.

2.5 Missie, visie en doelstellingen

De missie, visie en doelstellingen worden eenmaal per jaar door het bestuur geëvalueerd bij de beoordeling van de Actuariële bedrijfstechnische nota (ABTN). De meest recente wijziging heeft plaatsgevonden in 2020.

Missie

De Stichting Pensioenfonds Gasunie wil de (oud)medewerkers van Gasunie en GasTerra een aanvullend inkomen voor later bieden. Wij voeren de pensioenregelingen uit die de sociale partners samen hebben afgesproken: ouderdomspensioen, nabestaandenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen.

Wij willen zorgen voor een pensioen dat zijn waarde behoudt. Daarvoor beheren wij het vermogen dat aan ons is toevertrouwd zo efficiënt mogelijk met aanvaardbare risico's en tegen redelijke kosten. Besluiten nemen wij op een evenwichtige manier: wij wegen de verschillende belangen zo goed mogelijk. Wij vinden het belangrijk dat onze deelnemers begrijpen wat we doen.

Visie

De wereld om ons heen verandert voortdurend. Wij blijven daarom op de hoogte van de ontwikkelingen in de markt en in de politiek zodat we kunnen inspelen op veranderingen. Wij proberen in elk geval de nominale pensioenen uit te keren. Een nominaal pensioen is het vastgelegde pensioenbedrag dat een deelnemer jaarlijks opbouwt op basis van het inkomen in dat jaar. Daarnaast willen we graag de pensioenrechten en -uitkeringen waardevast houden door die te corrigeren voor de effecten van inflatie, zodat de koopkracht behouden blijft.

Om dit te bereiken beleggen wij het kapitaal dat door het pensioenfonds beheerd wordt. Dat is nodig om voldoende rendement te behalen voor de uitkering van in elk geval een nominaal pensioen en bij voorkeur ook van een waardevast pensioen. Beleggen brengt wel risico's met zich mee. Het is geen zekerheid dat het pensioen door beleggen hoger wordt; het kan ook gelijk blijven of zelfs lager worden. Wij nemen maatregelen om de risico's te beperken en letten daarbij op de kosten.

Wij zijn een middelgroot ondernemingspensioenfonds. Daarom kennen wij de deelnemers en de deelnemers kennen ons. Wij vinden het belangrijk dat onze deelnemers begrijpen wat hun keuzemogelijkheden zijn. En ook dat zij realistische verwachtingen hebben over de hoogte van hun pensioen, zodat zij zo nodig aanvullende maatregelen kunnen treffen voor het inkomen na pensionering.

Doelstellingen

Op basis van de visie heeft het bestuur vier concrete doelstellingen geformuleerd.

Doelstelling 1: Het zeker stellen van de nominale pensioenaanspraken en pensioenrechten

In 2021 zijn de nominale pensioenaanspraken en -rechten op peil gebleven. Een korting van nominale rechten en/of aanspraken is niet aan de orde geweest. Het pensioenfonds heeft verschillende beschermingsmaatregelen genomen om rechtenkortingen te voorkomen. Deze maatregelen zijn onder andere het uitvoeren van integraal risicomanagementbeleid en het pijngrensbeleid. De ontwikkelingen op dit gebied worden weergegeven in de risicoparagraaf. Het pijngrensbeleid wordt verder toegelicht in de beleggingsparagraaf, maar is in 2021 niet in werking getreden vanwege de goede financiële positie. Aanvullend beschikt het pensioenfonds over een financieel crisisplan met daarin maatregelen die het pensioenfonds kan inzetten op het moment dat kortingen dreigen.

Doelstelling 2: Het waardevast houden van ingegane pensioenen en (premiervrije) pensioenaanspraken.

Per 1 januari 2021 heeft het bestuur geen indexatie kunnen verlenen op de ingegane pensioenen en de (premiervrije) pensioenaanspraken. Om te mogen indexeren dient de beleidsdekkingsgraad op jaareinde boven de 110% te zijn. Daarentegen bedroeg de beleidsdekkingsgraad op 31 december 2021 124,4%. Dit was hoger dan de TBI-grens van 123,0%, waarboven volledig geïndexeerd mag worden. Hierdoor was het mogelijk om per 1 januari 2022 een indexatie van 2,7% toe te kennen. De indexatie komt overeen met de door het CBS becijferde stijging van het prijspeil¹³. Ook zal in de loop van 2022 een klein deel van de in het verleden gemiste toeslagen worden toegekend (ingaaande 1 januari 2022).

Doelstelling 3: Het eigen pensioenbewustzijn en -verantwoordelijkheid vergroten door klantgericht en transparant te communiceren.

Er zijn diverse digitale nieuwsbrieven naar de actieve deelnemers, gepensioneerden en gewezen deelnemers verstuurd. Via de intranetten van Gasunie en GasTerra en de website van de Vereniging van Pensioengerechtigden en Postactieven van Gasunie en GasTerra worden de actieve deelnemers en gepensioneerden geattendeerd op nieuwsberichten die op de pensioenfondswaarsite gepubliceerd worden. Via meerdere kanalen wordt geprobeerd deze deelnemers te bereiken en te informeren over de ontwikkelingen binnen het pensioenfonds.

Doelstelling 4: Het zorgdragen voor een adequate uitvoering van de pensioenregeling.

De doelstelling om te zorgen voor een adequate uitvoering van de pensioenregeling is in 2021 behaald. Afgelopen jaar is het laatste jaar geweest dat de pensioenregeling door TKP werd geadmistreerd en uitgevoerd. Ondanks de uitdagingen door het thuiswerken en de aflopende verbintenis tussen beide partijen zijn de activiteiten goed en zonder vertragingen uitgevoerd. Om de doelstelling ook aankomende jaren waar te maken, heeft het pensioenfonds afgelopen jaar zorgvuldig aandacht besteed aan de voorbereidingen op de transitie naar AZL. Per 1 januari 2022 was de overstap een feit. De overgang naar AZL vond deels plaats in 2021 en deels in de eerste helft van 2022. Het bestuur voorzag extra risico's in deze periode en heeft daarom aanvullende maatregelen genomen om de overgang zo geruisloos mogelijk te laten verlopen, zoals onder andere de uitvoering van een controle door een externe accountant op de juistheid en volledigheid van de overdracht van de administratie. De overgang is in zijn algemeenheid goed verlopen. Wel is de dienstverlening aan deelnemers in de eerste maanden van 2022 nog niet op het gewenste niveau. AZL heeft toegezegd hier hard aan te werken.

¹³ Hiervoor hanteert het pensioenfonds de afgeleide CPI (alle bestedingen) over de maanden augustus, september en oktober.

3 Financiële positie en beleid in 2021

3.1 Financiële positie

De dekkingsgraad is een belangrijke maatstaf voor de financiële positie van een pensioenfonds. Het geeft het pensioenvermogen als percentage van de contante waarde van de pensioenverplichtingen in de toekomst weer. De dekkingsgraad kan wijzigen door diverse factoren, zoals de ontwikkeling van de waarde van de beleggingen, de ontwikkeling van de rente, actuariële ontwikkelingen en veranderende regelgeving. Een financiële gezonde positie heeft het pensioenfonds indien de dekkingsgraad boven de vereiste dekkingsgraad van momenteel 122,6% ligt. Bij de vereiste dekkingsgraad is het pensioenvermogen even groot als de pensioenverplichtingen plus de verplichte risicobuffer. Deze verplichte risicobuffer heet ook wel het vereist eigen vermogen (VEV).

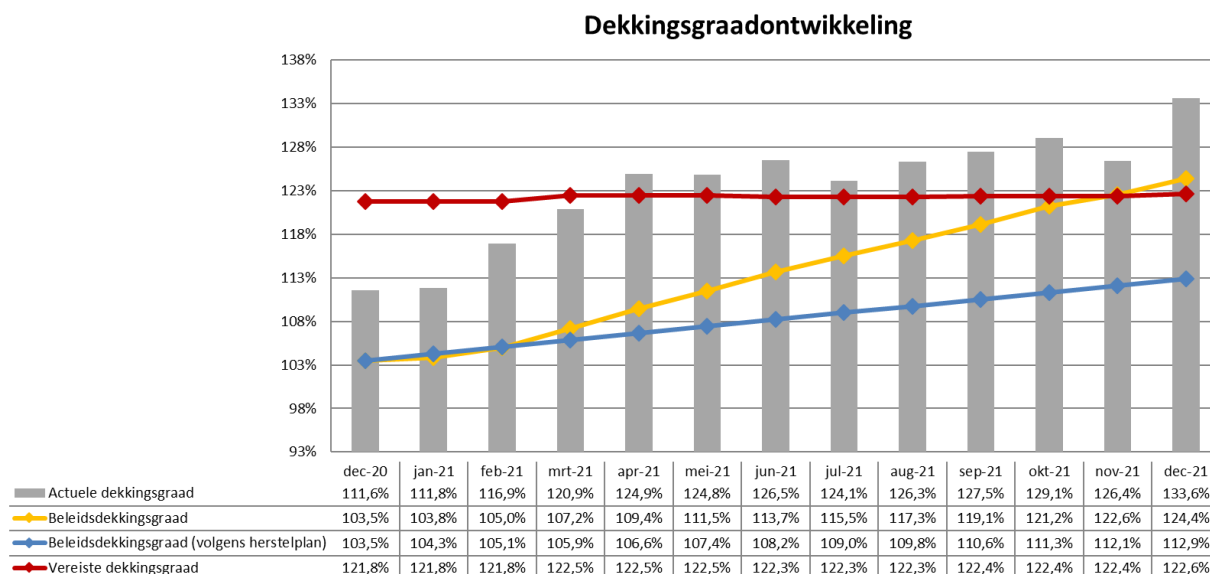
Actuele dekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad per ultimo 2021 was 133,6% (2020: 111,6%). Dit houdt in dat naar verwachting aan de huidige verplichtingen kan worden voldaan en dat er voldoende risicobuffer aanwezig is.

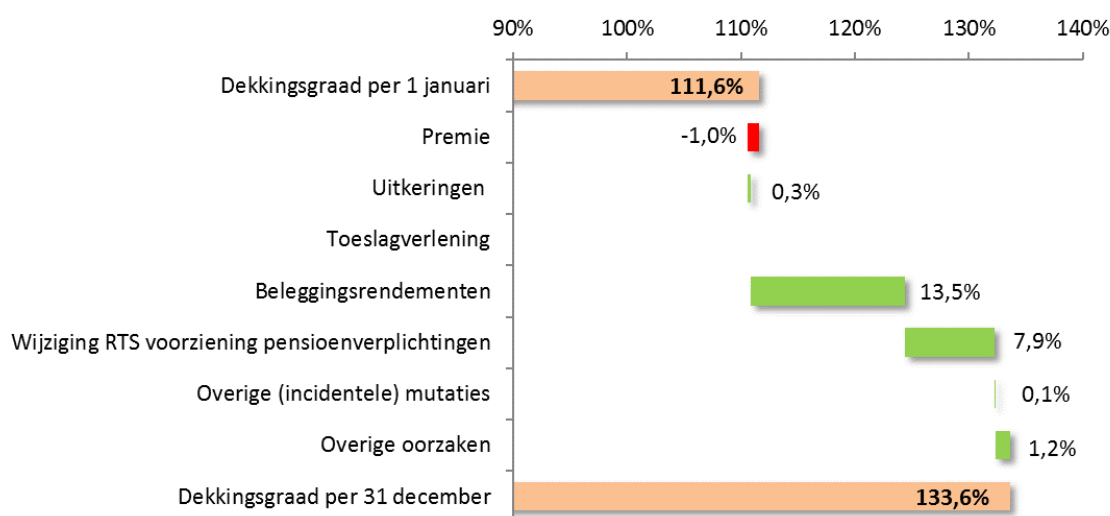
Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als het voortschrijdend gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over 12 maanden. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2021 was 124,4% (2020: 103,5%).

De ontwikkeling van de dekkingsgraden van het pensioenfonds gedurende het jaar is hieronder weergegeven.

De verandering in de dekkingsgraad gedurende 2021 werd door de volgende effecten veroorzaakt:

Effect premie

Het resultaat op premie wordt vastgesteld door de totaal ontvangen premie af te zetten tegen de dekkingsgraad neutrale premie. Dit effect was in 2021 negatief (-1,0%).

Effect beleggingen

Het beleggingsresultaat in 2021 was positief (11,6%) en heeft een positief effect op de dekkingsgraad van 13,5%-punt. Het beleggingsresultaat is het gevolg van de positieve resultaten op zakelijke waarden (aandelen, vastgoed etc).

Effect rentetermijnstructuur (RTS)

Het resultaat van het RTS-effect bestaat uit twee delen.

Het verschil tussen de rentetermijnstructuur zoals die gold aan het eind van het jaar 2020 en de rentetermijnstructuur ultimo 2021 heeft geleid tot een daling van de pensioenverplichtingen in 2021. De mutatie van de curve per 31 december 2021 zorgt voor een vrijval van € 130,0 miljoen en heeft een effect op de dekkingsgraad van 8,7%-punt. Daarnaast is als gevolg van de invoering van de nieuwe UFR-methodiek een bedrag van € 11,3 miljoen toegevoegd aan de voorziening. Het effect daarvan op de dekkingsgraad is – 0,7%-punt. Tenslotte wordt -0,1%-punt veroorzaakt door kruiseffecten.

De mutatie van alle componenten samen heeft een positief effect op de dekkingsgraad van 7,9%-punt.

Effect overige (incidentele) mutaties

Onder deze post worden ook de wijzigingen van de ziektevoorziening verantwoord. Dit betreft de voorziening voor deelnemers die langer dan 42 weken ziek zijn maar nog niet arbeidsongeschikt. De ziektevoorziening is in 2021 gedaald van € 19,6 miljoen naar € 16,2 miljoen. Het aantal zieke deelnemers is in 2021 gelijk gebleven (20). De samenstelling van de deelnemers in het bestand is gewijzigd. Dit verklaart de toename van € 2,3 miljoen. Daarnaast zorgt een stijging van de rente voor een daling van € 1,1 miljoen. Het rente-effect is meegenomen onder effect rentetermijnstructuur.

Verder betreft dit de extracomptabele voorziening voor onvoorwaardelijke stijging van de pensioengrondslag van arbeidsongeschikte deelnemers (-€ 0,3 miljoen). Het resultaat is positief en bedraagt € 2,0 miljoen.

De overige (incidentele) mutaties zorgen tezamen voor een positief effect van 0,1% op de dekkingsgraad.

Effect overige oorzaken

Het gaat hierbij om de wijziging van bepaalde kansen (zoals sterfte en arbeidsongeschiktheid) met een effect van +0,1% en verder om kruiseffecten van +1,1%. De onderlinge beïnvloeding van deze effecten op de dekkingsgraad, die gedurende het jaar allemaal

optreden, worden bij deze berekening niet meegenomen. Zo wordt bijvoorbeeld bij de berekening van het effect van de beleggingsrendementen niet meegenomen dat de rentetermijnstructuur een drukkende invloed heeft op de dekkingsgraad. Aldus ontstaat er een verschil tussen de dekkingsgraad per 31 december en het saldo van alle procentuele effecten samen. Dit verschil wordt volgens de systematiek van DNB verantwoord onder kruiseffecten.

3.2 Status herstelplan

Eind 2020 voldeed het pensioenfonds niet aan de buffervereisten (VEV) waardoor in maart 2021 een herstelplan bij DNB moest worden ingediend. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2021 ligt met 124,4% boven het niveau van het vereist eigen vermogen (122,6%), zodat het pensioenfonds niet meer in een herstelsituatie verkeert. In het eerste kwartaal van 2022 hoeft daarom geen herstelplan bij DNB meer te worden ingediend.

3.3 Haalbaarheidstoets en herstelkracht

Mede om toeslagen te kunnen financieren is het pensioenfonds bereid risico te lopen bij het beleggen. Het pensioenfonds meet het lange termijn risico in termen van het zogeheten "pensioenresultaat" en de verwachtingen daarvoor worden jaarlijks berekend met behulp van een haalbaarheidstoets.

De haalbaarheidstoets geeft aan in hoeverre een waardevast pensioen kan worden bereikt, voor alle deelnemers gemiddeld. Onder een door DNB aangeleverde set van 2.000 economische scenario's wordt per geboortear voor een periode van 60 jaar berekend wat het totaal uitgekeerde pensioen is als percentage van het pensioen dat zou zijn uitgekeerd als er nooit zou zijn gekort (ook niet op de opbouw) en altijd zou zijn geïndexeerd met de prijsinflatie. Bij een uitkomst van 100% zijn pensioenen dus volledig met de inflatie meegegroeid.

Het pensioenresultaat is de mediaan ("middelste waarde") van de 2.000 uitkomsten. Daarnaast wordt het resultaat in het slechtweerscenario berekend, dat is het 5e percentiel (d.w.z. dat het resultaat in slechts 5% van de gevallen nog slechter is). Het verschil tussen de mediaan en het 5e percentiel is een maat voor het risico op lange termijn.

Het pensioenfonds heeft daarbij tot eind 2021 de volgende grenzen voor het pensioenresultaat gehanteerd (dit staat ook bekend als de risicohouding):

- ▶ de mediaan van het pensioenresultaat moet hoger zijn dan 80%, uitgaande van het actuele eigen vermogen.
- ▶ het pensioenresultaat in een slechtweerscenario mag niet meer dan 45% afwijken van het pensioenresultaat in de mediaan.

Het pensioenfonds voert jaarlijks een haalbaarheidstoets uit. De resultaten van de haalbaarheidstoets worden getoetst aan de geformuleerde grenzen en jaarlijks gedeeld met sociale partners en het verantwoordingsorgaan. De uitkomsten van de haalbaarheidstoets worden jaarlijks uiterlijk 30 juni gerapporteerd aan DNB.

Bij de haalbaarheidstoets in het voorjaar van 2021 bevond het pensioenresultaat zich binnen de grenzen van de risicohouding.

Toetsing Pensioenresultaat	Risicohouding (lange termijn)	2021	2020	Voldaan?
	Grens	Resultaat	Resultaat	
<u>Vanuit feitelijke financiële positie</u>				
Mediaan	>80%	94%	95%	Ja
5 ^e percentiel		71%	73%	
Relatieve afwijking t.o.v. mediaan	<45%	25%	23%	Ja

Aan het eind van 2021 is een aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd voor de beoordeling van de nieuwe pensioenregeling ingaande 2022. De resultaten uit deze toets uitgaande van het feitelijk vermogen voldoen ook aan bovenstaande grenswaarden. De wettelijke bepaling stelt dat het verschil tussen het pensioenresultaat en de norm uitgaande van het feitelijk vermogen kleiner moet zijn dan het verschil tussen het pensioenresultaat en de norm uitgaande van het VEV-vermogen. Daarom is de grenswaarde voor het mediane pensioenresultaat uitgaande van het VEV-vermogen na overleg met sociale partners en de Raad van Toezicht gewijzigd van 80% naar 78%.

3.4 Toeslagbeleid

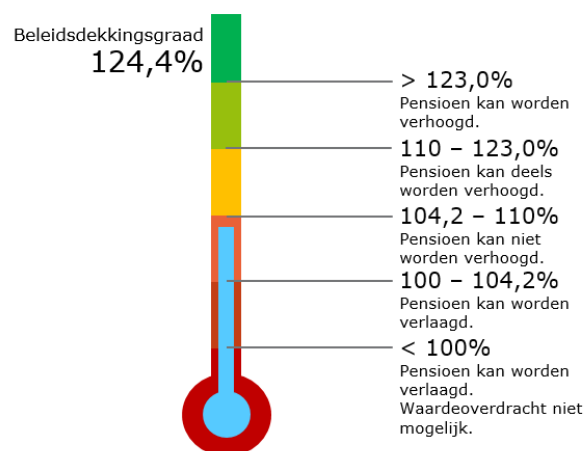
Het bestuur streeft naar waardevastheid van de pensioenen door middel van het verlenen van een jaarlijkse toeslag (indexatie).

Toeslagverlening is voorwaardelijk: het bestuur beslist jaarlijks of en - zo ja - hoeveel toeslag wordt verleend op de pensioenrechten en pensioenaanspraken.

Maatstaf voor een eventuele toeslagverlening is de gemiddelde stijging van de consumentenprijsindex (CPI) alle bestedingen (afgeleid) gemiddeld voor de maanden augustus, september en oktober van het voorafgaande jaar zoals gepubliceerd door het CBS.

Voor het toeslagbeleid gelden de volgende regels:

- ▶ indien sprake is van een beleidsdekkingsgraad van 110% of lager wordt geen toeslag verleend;
- ▶ bij een beleidsdekkingsgraad boven de 110% en onder de 123,0%¹⁴ (TBI) kan een gedeeltelijke toeslag worden verleend;
- ▶ bij een beleidsdekkingsgraad boven 123,0% (TBI) kan een volledige toeslag worden verleend.

Ultimo 2021 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 124,4%. Aangezien deze dekkingsgraad hoger was dan 123,0% is per 1 januari 2022 een volledige toeslagverlening verleend van 2,7%. Deze toeslagverlening maakt geen onderdeel uit van de technische voorziening per 31 december 2021.

3.4.1 Niet-verleende toeslagen

In voorgaande jaren kon veelal geen toeslag verleend worden. Hierdoor is een achterstand in de toeslagverlening ontstaan die per (gewezen) deelnemer en pensioengerechtigde verschilt. De opgelopen achterstand wordt per persoon bijgehouden.

Pensioengerechtigden en gewezen deelnemers

Per 1 januari 2022 bedraagt de totale cumulatieve niet-verleende toeslag maximaal 16,8%.

Jaar	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Verschil	Toeslag achterstand
2009	2,9%	0,0%	2,9%	2,9%
2010	0,1%	0,1%	0,0%	2,9%
2011	1,3%	0,5%	0,8%	3,7%

¹⁴ Dit getal is de Toekomst Bestendig Indexeren (TBI) dekkingsgraad per 01-01-2022. Per 01-01-2021 bedroeg de TBI dekkingsgraad 121,5%. Deze grens wordt jaarlijks herijkt.

2012	2,5%	0,0%	2,5%	6,3%
2013	2,0%	0,0%	2,0%	8,4%
2014	1,2%	0,2%	1,0%	9,5%
2015	0,6%	0,1%	0,5%	10,1%
2016	0,4%	0,0%	0,4%	10,5%
2017	0,2%	0,0%	0,2%	10,7%
2018	1,4%	0,0%	1,4%	12,3%
2019	1,6%	0,2%	1,4%	13,9%
2020	1,7%	0,0%	1,7%	15,8%
2021	0,9%	0,0%	0,9%	16,8%
2022	2,7%	2,7%	0,0%	16,8%

Actieve deelnemers

Per 1 januari 2022 bedraagt de totale cumulatieve niet-verleende toeslag voor actieve deelnemers maximaal 5,7%. De niet-verleende toeslagen worden op individueel niveau bijgehouden. Tot en met het jaar 2015 is er bij actieven geen sprake van gemiste toeslagen, met uitzondering van de toeslagen op de tot 2006 opgebouwde rechten uit de Regeling Vervroegde Uittreding (RVU). Deze komen overeen met de niet-verleende toeslagen voor de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers. Per 1 januari 2016 is er een toeslag verleend van 1,53% aan actieve deelnemers. De loonindex bedroeg 2,00%. De feitelijke toeslag was daarmee lager dan de loonindex maar hoger dan de prijsindex. Reglementair is bepaald dat in dat geval geen indexatieachterstand ontstaat.

Jaar	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Verschil	Toeslag achterstand
2017	0,2%	0,0%	0,2%	0,2%
2018	1,4%	0,0%	1,4%	1,6%
2019	1,6%	0,2%	1,4%	3,0%
2020	1,7%	0,0%	1,7%	4,8%
2021	0,9%	0,0%	0,9%	5,7%
2022	2,7%	2,7%	0,0%	5,7%

Volgorde inhaaltoeslagen

Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan de TBI-dekkingsgraad - per ultimo 2021 vastgesteld op 123,0% - kunnen de in het verleende niet-verleende toeslagen alsnog worden toegekend door het bestuur. Voor het toekennen van inhaaltoeslagen wordt de pro-rata methode toegepast.¹⁵ Met deze methode haalt iedereen in gelijke procentuele stappen zijn of haar achterstand in. Achterstand blijft bestaan totdat het niet-verleende toeslag volledig is ingehaald. Het bestuur heeft besloten om per 1 januari 2022 een (klein) deel van de in het verleden gemiste toeslagen toe te kennen.

3.5 Kostentransparantie

Het bestuur vindt een transparante verantwoording en heldere communicatie over de gemaakte kosten van belang. Het pensioenfonds hanteert daarvoor de "Aanbevelingen Uitvoeringskosten" opgesteld door de Pensioenfederatie. Er wordt onderscheid gemaakt in 3 kostensoorten: pensioenbeheer, vermogensbeheer en transactiekosten.

¹⁵ De pro-rata methode heeft per april 2017 de LIFO methode met terugwerkende kracht vervangen.

In de volgende tabel staan de uitvoeringskosten (in € x 1000) per kostensoort. Voor iedere kostensoort wordt ook een kostenratio vermeld: € per deelnemer of % van het gemiddeld belegd vermogen.

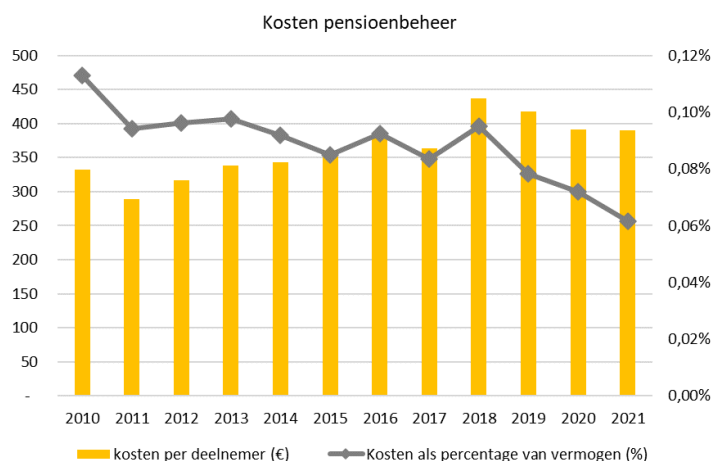
- Het aantal deelnemers is eind 2021 3.311. Eind 2020 was dat aantal 3.386. Het gaat hierbij om de actieve deelnemers plus de pensioengerechtigden, dus exclusief de gewezen deelnemers.
- Het gemiddeld belegd vermogen is eind 2021 ongeveer € 2 miljard. Eind 2020 was het gemiddeld belegd vermogen ongeveer € 1,84 miljard.

Uitvoeringskosten en kostenratio's per kostensoort	2021	2020	2019	2018
Pensioenbeheer				
Kosten pensioenbeheer totaal (€ x 1000)	1.290	1.323	1.334	1.490
Kostenratio (€ per deelnemer)	390	391	418	436
Kostenratio (% van het gemiddeld belegd vermogen)	0,06%	0,07%	0,08%	0,10%
Vermogensbeheer				
Kosten vermogensbeheer totaal (€ x 1000)	3.370	3.487	3.526	3.216
Kostenratio (% van het gemiddeld belegd vermogen)	0,16%	0,19%	0,21%	0,21%
Transactiekosten				
Transactiekosten totaal (€ x 1000)	918	3.918	4.081	1.420
Kostenratio (% van het gemiddeld belegd vermogen)	0,04%	0,21%	0,24%	0,09%
Uitvoeringskosten totaal				
Uitvoeringskosten totaal (€)	5.578	8.728	8.941	6.126
Kostenratio (% van het gemiddeld belegd vermogen)	0,26%	0,47%	0,53%	0,40%

In de bovenstaande tabel staan de realisaties voor de verschillende kostenratio's in 2021. Het bestuur beoordeelt of deze ratio's aan de maat zijn met behulp van een benchmark¹⁶. Pensioenfondsen die vergelijkbaar zijn met ons pensioenfonds worden hierin aangeduid als "peer group". In de volgende paragrafen wordt hier verder op ingegaan.

A. Kosten pensioenbeheer

Onder pensioenbeheer vallen de kosten van de dienstverlening zoals uitgevoerd door de pensioenuitvoeringsorganisatie TKP. Verder de kosten van contributies en bijdragen, bestuurskosten, communicatiekosten, accountantskosten en actuariskosten. Een uitsplitsing staat in de onderstaande tabel. Een deel van deze werkzaamheden wordt verricht ten behoeve van het vermogensbeheer. De kosten daarvan moeten worden toegerekend aan vermogensbeheer. De omvang daarvan is deels gebaseerd op een inschatting.

¹⁶ LCP kostenbenchmark 2021 – Stichting Pensioenfonds Gasunie – 3/11/2021

Categorie (bedragen x € 1.000)	Pensioenbeheer	Pensioenbeheerkosten	Verschil
	kosten 2021	2020	
Bestuurskosten	767	764	3
Kosten verantwoordingsorgaan en Raad van toezicht	51	62	-11
Administratiekosten (TKP)	613	660	-47
Accountantskosten	56	53	3
Kosten actuaris (certificering)	29	6	23
Adviezen, contributies en bijdragen	367	380	-13
Overige	27	19	8
Uitvoeringskosten	1.910	1.944	-34
Toerekening aan vermogensbeheer	620	621	-1
Totaal kosten pensioenbeheer	1.290	1.323	-33

Toelichting:

- ▶ Bestuurskosten
De bestuurskosten behelzen een breed scala aan kosten, zoals het bestuursbureau, opleidingen en de bestuurdersvergoeding. De kosten waren in 2021 ongeveer gelijk aan die in 2020.
- ▶ RvT en VO
De kosten zijn enigszins gedaald. De BTW-plicht voor leden van de Raad van Toezicht is komen te vervallen.
- ▶ Administratiekosten
Dit zijn de kosten van TKP. Deze zijn lager dan in 2020 omdat er in 2021 door TKP minder projecten zijn uitgevoerd voor het pensioenfonds. In 2022 zullen de administratiekosten stijgen als gevolg van de overstap naar AZL en de voorbereidingen op het nieuwe pensioenstelsel.
- ▶ Accountantskosten & kosten certificerend actuaris
De kosten voor de certificerend actuaris zijn gestegen. Vorig jaar was er sprake van een grote vrijval van overlopende kosten. De voor 2021 gerealiseerde kosten zijn marktconform.
- ▶ Adviezen, contributies en bijdragen
De kosten voor adviezen, contributies en bijdragen zijn in 2021 circa 3,5% lager dan in 2020. De advieskosten zijn sterk afhankelijk van de projecten die het pensioenfonds uitvoert. Afgelopen jaar heeft het pensioenfonds bijvoorbeeld externe expertise ingeschakeld bij de voorbereidingen voor de overgang naar een nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie en voor ondersteuning bij het beoordelen van de nieuwe pensioenregeling.

Peergroup

De peergroup voor de kosten pensioenbeheer bestaat uit 69 pensioenfonds met 1.000 tot 5.000 deelnemers. Er bestaan bij deze pensioenfonds grote kostenverschillen, mogelijk als gevolg van schaalvoordelen indien men veel deelnemers heeft. De mediaan van de kosten bedraagt € 392 per deelnemer. Dat is goed vergelijkbaar met de kosten van ons pensioenfonds: € 390 per deelnemer. Gemeten als percentage van het vermogen zijn de kosten 0,06%. Daarvoor zijn geen cijfers van de peergroup bekend.

Kosten pensioenbeheer

Jaar	Pensioenfonds Gasunie	Peergroup (mediaan)	Pensioenfonds Gasunie	Peergroup (mediaan)
2018	€ 436 / deelnemer		0,10%	
2019	€ 418 / deelnemer	€ 392 / deelnemer*	0,08%	onbekend
2020	€ 391 / deelnemer		0,07%	
2021	€ 390 / deelnemer		0,06%	

* Gemiddelde van 2018-2020

Oordeel bestuur

Het bestuur streeft bij het pensioenbeheer naar een acceptabele verhouding tussen enerzijds de geleverde kwaliteit en anderzijds de kosten. Hierbij weegt vanwege doelstelling 4 de kwaliteit zwaarder dan de kosten.

Het bestuur is zich bewust van de impact van de uitvoeringskosten op het uiteindelijke pensioenresultaat en stelt zich kostenbewust op bij de uitvoering. Het kostenbewustzijn is zichtbaar in de dalende trend van kosten per deelnemer van de afgelopen jaren. Verder vindt het bestuur de kostenratio van 0,06% van het belegd vermogen alleszins acceptabel. De aanvullende eisen op het gebied van wet- en regelgeving, de overgang naar AZL en de invoering van het nieuwe pensioenstelsel brengen het risico op een duurdere uitvoering met zich mee.

B. Kosten vermogensbeheer

Onder "kosten vermogensbeheer jaarrekening 2021" vallen de beheervergoedingen van de vermogensbeheerders, de werkzaamheden van het Bestuursbureau en adviseurs en de diensten van de custodian. De "Overige kosten vermogensbeheer" zijn onder andere accountantskosten, bewaarvergoedingen, administratiekosten en juridische kosten. Deze kosten worden gemaakt door de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds belegd en worden ten laste gebracht van het rendement. Het intern vermogensbeheer betreft onder andere cashmanagement, de allocatie van middelen over de externe vermogensbeheerders en de monitoring van de uitvoering van het vermogensbeheer.

Een overzicht staat in de onderstaande tabel.

Categorie	Gem. vermogen 2021 (€ mln.)	Kosten vermogensbeheer jaarrekening 2021 (€ 1.000)	Overige kosten vermogens- beheer 2021 (€ 1.000)	Totale kosten vermogens- beheer (€ 1.000)	Totale kosten in % gem. vermogen
Extern beheerd vermogen					
Aandelen	1.040	518	299	817	0,08%
Vastrentende waarden ¹⁷	703	633	357	990	0,14%
Grondstoffen	156	54	19	73	0,05%
Vastgoed beleggingen	199	140	392	532	0,27%
Intern beheerd vermogen	2	0	0	0	
Overige diensten					
Pijngrensbeleid ¹⁸		50	0	50	
Valuta/collateralbeheer		74	0	74	
Bewaar en betaaldiensten		71		71	
Administratie en rapportage		143	0	143	
Totaal excl. toerekening	2.100	1.683	1.067	2.750	0,13%
Toerekening van deel kosten pensioenbeheer		620		620	0,03%
Totaal vermogensbeheer	2.100	2.303	1.067	3.370	0,16%

Toelichting:

- De totale kosten vermogensbeheer voor 2021 komen uit op € 3,370 miljoen; dat is ongeveer 3% lager dan in 2020. De afspraken met externe beheerders over de beheerskosten zijn grotendeels op basis van een percentage van de waarde van de beheerde portefeuille.
 - In de categorieën aandelen en grondstoffen zien we dat de kosten zijn toegenomen in 2021. De toename past bij het rendement dat we afgelopen jaar op deze beleggingen hebben behaald, leidend tot een hoger vermogen.
 - In de categorie vastrentende waarden trad een kostendaling op. Het pensioenfonds heeft afgelopen jaar minder geld uitgegeven aan het uitvoeren van dit deel van het beleggingsbeleid. In 2020 waren we eenmalig meer geld kwijt vanwege de opbouw van de hypotheekportefeuille; hier zijn we in 2019 mee gestart en dit proces is in 2020 afgerond. Nu we in deze categorie belegd zijn conform onze strategische asset allocatie valt een stabiel en lager kostenpatroon te verwachten. Dit is dit jaar voor het eerst zichtbaar in de jaarcijfers. Daarnaast heeft het pensioenfonds medio 2020 de beleggingscategorie bedrijfsobligaties ondergebracht bij een andere beheerder. De nieuwe beheerder opereert tegen een lagere vergoeding.
 - Ten slotte heeft het pensioenfonds in 2021 vanwege de gunstige financiële situatie geen beroep hoeven doen op het pijngrensbeleid, hetgeen tot een besparing van €125.000 ten opzichte van vorig jaar heeft geleid.
- De kosten voor het vermogensbeheer 2021, uitgedrukt als percentage van het beheerd vermogen, zijn met 0,16% lager dan in 2020. Dat percentage is relatief laag als gevolg van het zogeheten "passieve beleggingsbeleid". Hierbij krijgen vermogensbeheerders de opdracht een bepaalde index te volgen binnen een zekere marge. Deze beleggingsstijl brengt minder kosten met zich mee dan een "actief beleggingsbeleid". Het pensioenfonds heeft een relatief groot aandeel van het beheerd vermogen gealloceerd in passieve aandelen- en beursgenoteerde vastgoedfondsen. Hierdoor betaalt het pensioenfonds een relatief lage vergoeding over deze beleggingen. Er is daarnaast geen sprake van een prestatie-gerelateerde beloning. De beleggingen in direct vastgoed hebben een hogere beheervergoeding dan gemiddeld. Dit is inherent aan de karakteristieken van deze beleggingen, zoals de noodzaak van onderhoud en de inzet van woningbeheerders. Het pensioenfonds wordt daarnaast bij de monitoring van deze belegging ondersteund door een externe specialist. Vanuit het oogpunt van diversificatie en het verwacht rendement vindt het bestuur deze belegging goed passen binnen haar beleggingsmix.

Peergroup

De peergroup voor vermogensbeheer bestaat uit 58 pensioenfonds en met een beheerd vermogen tussen € 750 miljoen en € 2,5 miljard per eind 2020. In de tabel is te zien dat de kosten vermogensbeheer van het pensioenfonds met 0,16% structureel lager zijn dan die van de peergroup met een mediaan van 0,33%. Het is aannemelijk te veronderstellen dat de lagere kosten het gevolg zijn van de gekozen passieve beleggingsstijl. In 2020 hadden slechts 6 peers een lagere kostenratio dan ons pensioenfonds. Gelet op de kostenreductie in 2021 ligt het in de lijn der verwachting dat het pensioenfonds deze positie weet te behouden.

Kosten vermogensbeheer

Jaar	Pensioenfonds Gasunie	Peergroup (mediaan)
2018	0,21%	
2019	0,21%	0,33%
2020	0,19%	
2021	0,16%	

* Gemiddelde van 2018-2020

Oordeel bestuur

Het bestuur is van mening dat de kosten van vermogensbeheer en de kostenratio met 0,16% gunstig afsteken bij die van vergelijkbare pensioenfondsen. Dit is voornamelijk het gevolg van de gekozen passieve beleggingsstijl. Het bestuur meent dat de gekozen beleggingsstijl met lage vermogensbeheerkosten geenszins leidt tot een lager rendement. Deze visie wordt ondersteund wordt door de bovengemiddelde rendementen van afgelopen jaren. Verder worden de contracten behorende bij de uitbestedingen aan de vermogensbeheerders regelmatig opnieuw beoordeeld en wanneer nodig wordt een nieuw uitbestedingstraject gestart.

C. Transactiekosten

Onder "Transactiekosten jaarrekening 2021" vallen de toe- en uitredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de kosten van extern beheerde portefeuilles en de derivatentransacties. De "Overige transactiekosten" zijn kosten die door de beheerders ten laste van het rendement worden gebracht (zoals transacties binnen het fonds). Omdat de werkelijke transactiekosten meestal niet exact bekend zijn, zijn deze geschat in overleg met de betreffende vermogensbeheerder.

De transactiekosten staan in de onderstaande tabel.

Categorie	Gem. vermogen 2021 (€ mln.)	Transactiekosten jaarrekening 2021 (€ 1.000)	Overige transactiekosten 2021 (€1.000)	Totale transactiekosten 2021 (€ 1.000)	Kosten in % gem. vermogen
Extern beheerd vermogen					
Aandelen	1.040	0	187	187	0,02%
Vastrentende waarden	703	0	97	97	0,01%
Grondstoffen	156	0	391	391	0,25%
Vastgoed beleggingen	199	0	35	35	0,02%
Intern beheerd vermogen	2	0	0	0	
Overige diensten					
Pijngrensoverlay			0	0	
Valuta/collateralbeheer		2	205	207	
Totaal beheerd vermogen	2.100	2	916	918	0,04%

Toelichting:

- ▶ Het pensioenfonds voert een passief beleggingsbeleid en heeft bij het overgrote deel van de beleggingen de intentie om deze voor langere tijd aan te houden ("buy-and-hold" strategie). De transactiekosten voor deze beleggingscategorieën zijn hierdoor beperkt.
- ▶ Bij het beheer van de commodity portefeuille worden derivaten ingezet. Kosten die gemaakt worden in de vorm van een opslag bij een derivatentransactie worden ook als transactiekosten gerekend. Dit verklaart de relatief hoge kostenratio bij de grondstoffen.
- ▶ Dit jaar vallen de transactiekosten in de categorie aandelen hoger uit dan vorig jaar. Dit komt voornamelijk omdat het pensioenfonds door het sterke rendement enkele malen aandelen heeft moeten verkopen om binnen de bandbreedtes van het strategisch beleggingsbeleid te blijven.
- ▶ Transacties in rentederivaten brengen relatief hoge kosten met zich mee. Het pensioenfonds gebruikt deze instrumenten omdat zij daarmee het risico van een dalende rente kan verminderen en tegelijkertijd ruimte in de beleggingsportefeuille houdt om beleggingscategorieën met een andere risico/rendementsverhouding, zoals vastgoed en aandelen, in voldoende mate onderdeel van de portefeuille te laten zijn. Doordat de rente afgelopen jaar stabiel laag was, heeft het pensioenfonds slechts eenmaal hoeven handelen in rentederivaten in een relatief rustige markt. Dit heeft geholpen om de transactiekosten over 2021 laag te houden.

- De transactiekosten bij de uitvoering van het pijngrensbeleid bedroegen afgelopen jaar € 0. Er zijn geen transacties uitgevoerd. In 2019 en 2020 had het pensioenfonds hoge transactiekosten gemaakt voor het uitvoeren van het pijngrensbeleid, omdat hiervoor gebruik gemaakt wordt van derivaten met een relatief korte looptijd. De handel in deze instrumenten leidt inherent tot hogere transactiekosten. Door de gunstige financiële positie van het pensioenfonds voerde het pensioenfonds gedurende 2021 geen transacties uit hoofde van het pijngrensbeleid uit. Dit heeft aanzienlijk geholpen bij het verminderen van de transactiekosten.
- De transactiekosten zijn in 2021 uitgekomen op 0,04% van het beheerd vermogen. Dat is lager dan de 0,21% in 2020. De hoogte van de transactiekosten van het pensioenfonds was afgelopen jaren sterk afhankelijk van de uitvoering van het pijngrensbeleid en wijzigingen in externe vermogensbeheerders. Vanwege de gunstige financiële positie en de stabiel lage rente heeft het pensioenfonds in 2021 aanzienlijk minder transactiekosten hoeven te maken met de handel in derivaten.

Peergroup

De peergroup voor vermogensbeheer bestaat uit 58 pensioenfonds en met een beheerd vermogen tussen € 750 miljoen en € 2,5 miljard. In de tabel is te zien dat de transactiekosten bij het pensioenfonds gedurende 2019 en 2020 sterk verhoogd zijn geweest. In 2021 zijn de transactiekosten met 0,04% aanzienlijk lager dan de mediaan van de peergroup met 0,08%, hetgeen passend is bij de passieve beleggingsstrategie van het pensioenfonds. De stijging van afgelopen jaren valt vrijwel volledig toe te wijzen aan de uitvoering van het pijngrensbeleid van het pensioenfonds.

Transactiekosten

Jaar	Pensioenfonds Gasunie	Peergroup (mediaan)
2018	0,09%	
2019	0,24%	0,08%*
2020	0,21%	
2021	0,04%	

* Gemiddelde van 2018-2020

Oordeel bestuur

De transactiekosten zijn in 2021 fors gedaald ten opzichte van 2020. Dit jaar realiseert het pensioenfonds een lagere kostenratio dan haar peergroup. Het pensioenfonds heeft vanwege de uitvoering van het pijngrensbeleid sterk wisselende transactiekosten. Het pijngrensbeleid is afgelopen jaren uitvoerig geëvalueerd en het bestuur is van mening dat het pijngrensbeleid het risico op korting vermindert. Dit pijngrensbeleid kan worden gezien als een soort verzekering die de kans op kortingen vermindert. Als gevolg van het door het bestuur vastgestelde budget wegen de voordelen van het pijngrensbeleid op tegen de kosten. Het bestuur meent dat transactiekosten een logisch gevolg zijn van de beleggingsstrategie en de daarbij behorende instrument keuzes. De economische omstandigheden van afgelopen jaar droegen er aan bij dat het pensioenfonds slechts sporadisch transacties heeft uitgevoerd en dat er bovendien zeer beperkt gehandeld is in interestderivaten. Het bestuur constateert dat de transactiekosten passend zijn bij het beleggingsbeleid en is van mening dat de gunstige score ten opzichte van haar peers hier een voortvloeisel uit is.

3.6 Besturing en toezicht

3.6.1 Code Pensioenfondsen

Bij het inrichten van de governance, het dagelijks functioneren en de daaruit voortvloeiende besluitvorming, leeft het bestuur de intenties van de Code Pensioenfondsen na. Hierbij worden de ontwikkelingen omtrent de Code Pensioenfondsen nauw gevolgd.

Overzicht verplichte rapportagenormen Code Pensioenfondsen

Ieder jaar controleert de accountant de naleving van de Code Pensioenfondsen. Behoudens de norm 33, aangaande de diversiteit, voldoet het pensioenfonds aan alle normen. Het bestuur heeft altijd het ‘pas toe of leg uit principe’ gehanteerd. Hieronder volgt een overzicht van de verwerking van de verplichte rapportagenormen in het jaarverslag.

Norm	Toelichting	Naleving Pensioenfonds Gasunie
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Hoofdstuk 2.4 en 4.1
31	De samenstelling van pensioenfonds organen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Hoofdstuk 2.4
47	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Hoofdstuk 10
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Hoofdstuk 2.5 en website
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Hoofdstuk 2.5
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Hoofdstuk 3.6.1 en 3.6.2
65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Hoofdstuk 6.3

Diversiteit

Vanuit het oogpunt van diversiteit streeft het bestuur naar een samenstelling waarbij minimaal één vrouw en één man onderdeel uitmaken van het bestuur. Daarnaast streeft het bestuur er naar dat er minimaal één jongere (< 40 jaar) deel uitmaakt van het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Naar aanleiding van de evaluatie van het diversiteitsbeleid in 2020 heeft het bestuur in november 2021 het diversiteitsbeleid aangepast. Het streven van minimaal één jongere (<40 jaar) in de raad van toezicht is in het

nieuwe diversiteitsbeleid herzien. Het bestuur streeft thans naar minimaal één lid onder de 50 jaar. Het bestuur is van mening dat de functie als lid van de raad van toezicht vraagt om voldoende ervaring waardoor het streven naar een lid van onder de 50 jaar beter aansluit bij de functie eisen.

Het bestuur bestaat uit twee vrouwen en zes mannen. Twee bestuursleden zijn jonger dan 40 jaar. De samenstelling van het bestuur voldoet daarmee aan de minimale nagestreefde mate van diversiteit.

Gedurende het verslagjaar is er een vrouwelijke kandidaat-bestuurslid (werkgeverslid), onder voorbehoud van een positieve beschikking van DNB, benoemd. Zij zal mevrouw Hermes opvolgen, die per 30 juni 2022 stopt als bestuurslid. In de loop van 2022 zal de aanmelding bij DNB volgen.

Gedurende 2021 is de voorzitter van het verantwoordingsorgaan op eigen verzoek vervroegd afgetreden en is er een nieuwe voorzitter benoemd. Het verantwoordingsorgaan bestaat uit drie mannen, waarvan één jonger is dan 40 jaar.

De raad van toezicht bestaat uit één vrouw en twee mannen. Geen van de leden is jonger dan 50 jaar.

Conform de evaluatie van het diversiteitsbeleid in 2020 wordt in periodieke overleggen met de voordragende partijen het diversiteitsbeleid onder de aandacht gebracht.

3.6.2 Zelfevaluatie en geschiktheidstoets

In 2021 heeft het bestuur onder begeleiding van een externe deskundige de toekomst van het pensioenfonds besproken en de SWOT-analyse geactualiseerd. Er is verder aandacht besteed aan de mogelijke scenario's bij de overgang naar het WTP. Tot slot heeft het bestuur in het kader van teamontwikkeling geoefend met gesprekstechnieken. Naast deze dag heeft het bestuur in oktober 2021 een risicomanagement dag georganiseerd waarbij de Systematische integriteitsrisico analyse (SIRA) is geactualiseerd en een interactieve sessie over de uitbestedingsrisico's heeft plaatsgevonden. Tijdens deze sessie heeft het bestuur 2 cases op de uitbesteding aan de pensioenuitvoeringsorganisatie en de uitbesteding aan een vermogensbeheerder uitgewerkt.

De bestuursleden hebben voor het jaar 2021 individuele opleidingen veelal digitaal gevolgd. In het verslagjaar is in de bestuursvergaderingen veel aandacht aan de nieuwe pensioenregeling 2022 en de Wet toekomst pensioenen besteed. De permanente educatie over complexe financiële instrumenten is in 2021 minimaal uitgevoerd maar wordt in het jaar 2022 weer periodiek georganiseerd. Eveneens is het bestuur voornemens een nieuwe beoordeling uit voeren van haar eigen geschiktheid.

3.6.3 Compliance en gedragscode

Het pensioenfonds maakt gebruik van een externe compliance officer voor de uitoefening van het toezicht op de naleving van compliance gerelateerde regelgeving. Begin 2022 hebben alle verbonden personen en insiders van het pensioenfonds de verklaring naleving gedragscode ondertekend. Daarnaast heeft de jaarlijkse inventarisatie van de nevenfuncties van de verbonden personen, relatiegeschenken, uitnodigingen, financiële belangen in zakelijke relaties, persoonlijke transacties en overige situaties van belangenverstrengeling plaatsgevonden. De compliance officer heeft deze gegevens aangeleverd in een compliance rapportage.

Er zijn door de compliance officer in de aangeleverde verklaringen geen afwijkingen vastgesteld met betrekking tot de naleving van de gedragscode.

Het pensioenfonds hanteert een gedragscode. De gedragscode is van toepassing op alle aan het pensioenfonds verbonden personen en insiders. Begin 2021 is de bepaling voor het melden van nevenfuncties aangepast. De gedragscode sluit aan bij de Modelgedragscode van de Pensioenfederatie.

3.6.4 Naleving Gedragslijn verwerking Persoonsgegevens

In juli 2019 is de Gedragslijn verwerking Persoonsgegevens van de Pensioenfederatie in werking getreden. Met deze Gedragslijn wordt gestreefd naar een sectorbreed kader voor privacy bescherming.

Conform de bepalingen van de Gedragslijn is de naleving van de gedragslijn door het pensioenfonds getoetst door de externe compliance officer. Uit de rapportage blijkt dat de privacy documenten van het pensioenfonds van goede kwaliteit zijn en aan de AVG en de Gedragslijn voldoen. De compliance officer maakt de aanbeveling om bij een volgende update van de klachten- en geschillenregeling een link met de Gedragslijn toe te voegen. Het pensioenfonds zal dit meenemen bij de aanpassing volgend uit de aankomende guidance vanuit de Pensioenfederatie. Het pensioenfonds realiseert zich dat privacy bescherming een continu aandachtspunt is.

4 Integraal risicomanagement

Integraal risicomanagement is een belangrijke factor om de doelstellingen van het pensioenfonds te verwezenlijken. Het bewust omgaan met risico's en deze beheersen op basis van de vastgestelde risicohouding en risicobereidheid is onderdeel van de pensioenfondsprocessen.

Dit hoofdstuk beschrijft eerst de governance van het risicomanagement bij het pensioenfonds. Daarna volgt een algemene beschrijving van het risicomanagement systeem van het pensioenfonds, gevolgd door een beschrijving van de belangrijkste strategische risico's. Afgesloten wordt met een risicobeeld van het pensioenfonds en een beschrijving van de ontwikkelingen in het afgelopen jaar.

4.1 Governance

Risicomanagement maakt integraal onderdeel uit van de besluitvorming van het bestuur. Het bestuur is verantwoordelijk voor het vaststellen, uitvoeren en monitoren van het risicobeleid. Hierbij wordt het bestuur ondersteund door externe adviseurs en het bestuursbureau. Het pensioenfonds hanteert voor de verdeling van de verantwoordelijkheden van risicobeheersing als basis het '3 lines' model. Daarnaast kent het pensioenfonds een vierde 'line' in de vorm van de raad van toezicht. De vijfde 'line' wordt gevormd door de toezichthouder, accountant en certificerend actuaire. Hieronder worden deze verschillende beschermingslagen beschreven.

De eerste lijn

Adviserend en beleidsvoorbereidend aan het bestuur zijn de beleggingsadviescommissie, de pensioen- en communicatiecommissie en de risk- en compliance commissie. Binnen deze commissies komen beleidsvoorstellen en adviezen tot stand, die vervolgens ter besluitvorming worden voorgelegd aan het bestuur. De commissies nemen derhalve in beginsel zelf geen besluiten; besluiten worden door het bestuur genomen. Het bestuur en de onderliggende commissies vormen samen met het bestuursbureau de beleidsvormende en uitvoerende (1^e-lijns) rol binnen het pensioenfonds. Gezamenlijk dragen zij zorg voor de bepaling en uitvoering van afgewogen beleid in het belang van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. De borging van het Integraal Risico Management (IRM) -proces is belegd bij de risk- en compliance commissie.

De tweede lijn

Het pensioenfonds kent 2^e-lijns rollen in de vorm van de sleutelfunctiehouder risicobeheer en de actuariële sleutelfunctiehouder. Deze sleutelfuncties worden nader toegelicht in de volgende paragraaf.

De werkzaamheden op het gebied van risicobeheer worden uitgevoerd door de onafhankelijk risicomanager. Hij overlegt daarover met de sleutelfunctiehouder, die eindverantwoordelijk is. De onafhankelijk risicomanager heeft een controlerende en spiegelende (2^e-lijns) rol richting de commissies en het bestuur op o.a. financiële en niet-financiële risico's, strategisch beleggingsbeleid in relatie tot de risicohouding en naleving van de beleggingscyclus. De sleutelfunctie risicobeheer rapporteert onafhankelijk van de commissies – door middel van een risico opinie in de voorlegger bij uitgebrachte adviezen – aan het bestuur. De sleutelfunctie ziet toe op het naleven van het IRM-beleid en de prudent person regel bij de totstandkoming van adviezen. Daarnaast leveren de sleutelfunctiehouder risicobeheer en de onafhankelijk risicomanager tijdens vergaderingen van de commissies en bij de voorbereiding door het bestuursbureau proactief hun inbreng door de leden van de commissies en van het bestuursbureau te wijzen op de (eventuele) risico's. Hiermee stimuleren zij de toepassing van het risicobeleid in de uitvoering.

De derde lijn

De sleutelfunctiehouder interne audit is verantwoordelijk voor de 3^e-lijnsfunctie. De sleutelfunctiehouder interne audit kan steunen op de interne audit afdeling van N.V. Nederlandse Gasunie bij de uitvoering van de audits. De taken en de wijze van invulling van de sleutelfuncties worden in de volgende paragraaf nader beschreven.

De vierde lijn

Het bestuur heeft een raad van toezicht (RvT) ingesteld. De leden zijn onafhankelijk en laten dit tot uiting komen in het toezicht. De raad van toezicht houdt onder meer toezicht op:

- ▶ Het beleid van het bestuur.
- ▶ De algemene gang van zaken in het pensioenfonds.
- ▶ De adequate risicobeheersing.
- ▶ De evenwichtige belangenafweging door het bestuur.

Daarnaast fungeert de raad van toezicht als gesprekspartner van het bestuur en staat het bestuur met raad ter zijde.

De vijfde lijn

De vijfde lijn wordt gevormd door externe toezichthouders. De Nederlandsche Bank controleert het gevoerde beleid en de uitvoering daarvan. De Autoriteit Financiële Markten (AFM) houdt toezicht op de informatie die aan deelnemers wordt verstrekt. De accountant controleert het jaarverslag. De certificerend actuaris controleert of het pensioenfonds heeft voldaan aan de eisen van het financieel toetsingskader uit de Pensioenwet.

4.1.1 Inrichting sleutelfuncties

Inleiding

Op grond van de Europese richtlijn voor pensioenfondsen IORP II moet het pensioenfonds voldoen aan bepaalde regels voor de governance en het risicobeheer van het pensioenfonds. Eén van de organisatorische gevolgen is dat er drie zogeheten sleutelfuncties bestaan. Dat zijn de volgende:

- ▶ sleutelfunctie risicobeheer (2e lijn);
- ▶ actuariële sleutelfunctie (2e lijn); en
- ▶ sleutelfunctie interne audit (3e lijn).

Sleutelfuncties worden vervuld door een 'sleutelfunctiehouder'. Hiervoor geldt het volgende:

- ▶ Een sleutelfunctiehouder wordt benoemd door het bestuur na goedkeuring door DNB.
- ▶ De sleutelfunctiehouder is eindverantwoordelijk voor de taken behorend tot de functie. De functiehouder mag de uitvoering overlaten aan andere personen.
- ▶ De sleutelfunctiehouder rapporteert schriftelijk aan het bestuur en aan de RvT.
- ▶ Indien het bestuur aanbevelingen niet (tijdig) opvolgt escaleert de sleutelfunctiehouder naar de RvT en eventueel naar DNB.

Het pensioenfonds heeft de sleutelfuncties als volgt ingericht.

Sleutelfunctie risicobeheer

- ▶ Taakgebied:
 - Beoordeelt, monitort en rapporteert over het risicobeheer.
 - Initieert en adviseert over de vormgeving van het risicobeheer.
- ▶ Sleutelfunctiehouder: de voorzitter van de risico & compliance commissie
- ▶ Uitvoering van de sleutelfunctie: de onafhankelijk risicomanager.

Actuariële sleutelfunctie

- ▶ Taakgebied:
 - Houdt toezicht op de berekening van de technische voorzieningen.
 - Beoordeelt de betrouwbaarheid en adequaatheid van de berekening van de technische voorzieningen.
 - Beoordeelt het premiebeleid, het beleid bij collectieve waardeoverdrachten, het herverzekeringsbeleid, conversiefactoren of inkooptarieven bij het toekennen van (nieuwe) pensioenrechten of -aanspraken.
- ▶ Sleutelfunctiehouder en uitvoering van de sleutelfunctie: de certificerend actuaaris.

Sleutelfunctie interne audit

- ▶ Taakgebied:
 - Evalueert periodiek of de interne controlemechanismen adequaat en doeltreffend zijn.
 - Evalueert de algehele bedrijfsvoering.
 - Draagt ertoe bij dat inefficiënties en ‘blinde vlekken’ worden onderkend en opgelost.
 - Vormt het sluitstuk van alle waarborgen voor een beheerste en integere bedrijfsvoering.
- ▶ Sleutelfunctiehouder: een externe deskundige op het gebied van interne audit.
- ▶ Uitvoering van de sleutelfunctie: de afdeling interne audit van N.V. Nederlandse Gasunie.

4.2 Risico Management Systeem

In de afgelopen jaren heeft het pensioenfonds de strategische risicomanagementcyclus verder ontwikkeld. In 2019 heeft het pensioenfonds hiertoe haar risicomanagementbeleid en de daarbij behorende risicotolerantie en beheersmaatregelen geactualiseerd. De basis van deze strategische managementcyclus ligt in de volgende vier stappen:

Risicohouding

Om tot een gebalanceerde risicohouding te komen zijn de individuele risicohoudingen van de bestuursleden geïnventariseerd en bediscussieerd. Vervolgens zijn de individuele risicohoudingen samengebracht tot een gezamenlijke visie en heeft het bestuur gezamenlijk een risicohouding vastgesteld. Deze gezamenlijke risicohouding is “gebalanceerd”: in het bestuur worden er open discussies gevoerd, het bestuur staat open voor innovatie en vernieuwing en is bereid risico te nemen indien daar een passende beloning tegenover staat, behalve op het punt van integriteit.

Risicotolerantiegrenzen

Voor elk risico heeft het pensioenfonds de risicotolerantiegrenzen vastgesteld. Voor zover mogelijk zijn deze tolerantiegrenzen meetbaar (SMART) gemaakt. Indien er sprake is van een significante wijziging in het risicoprofiel, zoals bij een wijziging van pensioenuitvoeringsorganisatie, toetst het bestuur of de nieuwe situatie voldoet aan haar risicotolerantie.

Vastlegging en monitoring

Het pensioenfonds maakt gebruik van een integrale risicomonitor waarin zowel de financiële als de niet-financiële risico's terugkomen. In samenwerking met een externe adviseur rapporteert de sleutelfunctiehouder risicobeheer met deze integrale risicomonitor op kwartaalbasis aan het bestuur over de beheersing van de in het risicomanagementbeleid vastgestelde strategische risico's. Deze rapportage heeft specifiek aandacht voor de relatie tussen de risico's en de strategische doelstellingen. Daarbij vindt een toetsing plaats aan de risicotolerantiegrenzen van het pensioenfonds en wordt de werking van de beheersmaatregelen beoordeeld. Ook worden actualiteiten meegenomen die invloed kunnen hebben op de doelstellingen.

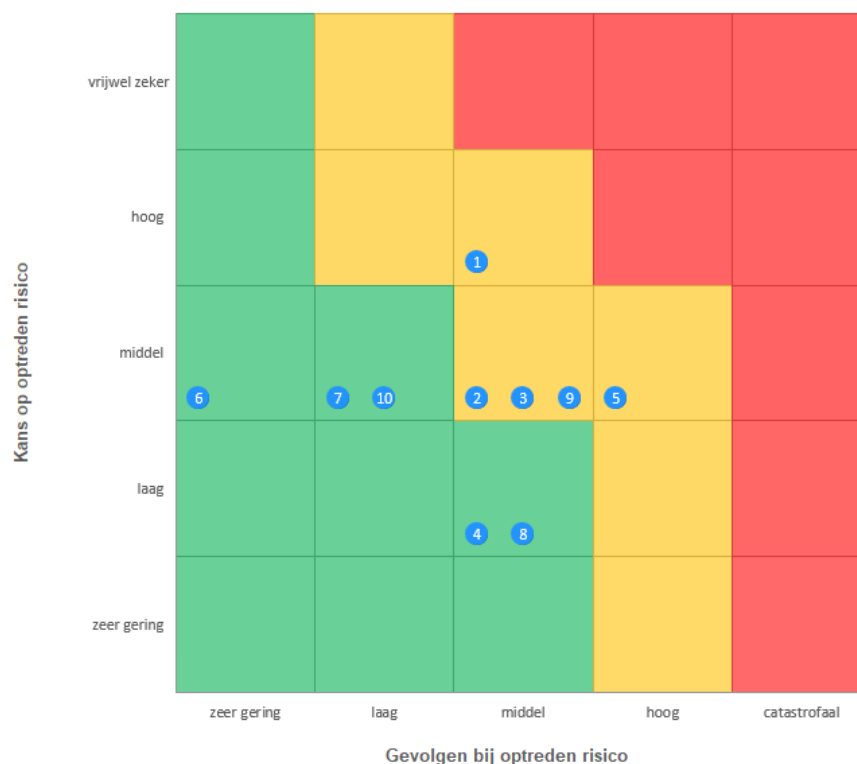
4.3 Concrete risico's

4.3.1 Strategische risico's

Het bestuur heeft tien strategische risico's geïdentificeerd. Om deze strategische risico's verder inzichtelijk te maken zijn de risico's geclassificeerd op basis van een risico diagram, waarbij geldt:

- ▶ Groen = laag risico
- ▶ Geel = gemiddeld risico
- ▶ Rood = hoog risico.

In het risico diagram zijn de netto-
risico's weergegeven, dus na
toepassing van de
beheersmaatregelen.

Strategisch risico

- 1 Marktrisico
- 2 Renterisico
- 3 Veranderingen in het pensioenstelsel
- 4 Structureel te lage pensioenpremie
- 5 Inflatierisico
- 6 Liquiditeitsrisico
- 7 Niet in staat om op het gewenst niveau te communiceren, uitlegbaarheid.
- 8 Onvoldoende inzicht in processen en kwaliteit bij uitvoerders (uitbestedingsrisico)
- 9 IT-risico bij de pensioenuitvoerder (cyber, datalekken, fraude en persoonsgegevens)
- 10 Onvoldoende kennis en kunde om veranderingen effectief te initiëren en te realiseren

4.4 Risicotolerantiegrenzen en beheersmaatregelen

4.4.1 Inleiding

De risicobereidheid voor de strategische risico's is gekwantificeerd door het bepalen van risicotolerantiegrenzen. Als het netto risico, dat is het risico dat overblijft nadat beheersmaatregelen zijn toegepast, binnen deze grenzen blijft, wordt het geaccepteerd. Als het netto risico buiten deze grenzen komt, moeten (aanvullende) beheersmaatregelen worden getroffen.

In 2021 is het netto risico voor alle strategische risico's binnen de daarvoor gestelde risicotolerantiegrenzen gebleven. Het bestuur volgt de ontwikkelingen op de geformuleerde strategische risicogebieden en geeft tevens aandacht aan eventuele nieuwe opkomende risico's. Er wordt doorlopend getoetst of de beheersmaatregelen nog (goed) werken en/of verbeterd kunnen worden. Zo wordt bereikt dat de beheersmaatregelen tijdig worden aangepast en aangescherpt op basis van de actuele stand van zaken op het betreffende risicogebied. In 2020 is het bestuur gestart met een eigen risicobeoordeling (ERB) waarbij de efficiency en de effectiviteit van het risicomanagementsysteem in zijn geheel wordt beoordeeld. Het bestuur heeft deze eigen risicobeoordeling in 2021 afgerond. Daarbij heeft het bestuur geoordeeld dat het risicomanagementsysteem binnen het pensioenfonds voldoende tot sterk is ingericht.

In de navolgende paragraaf worden de vijf strategische risico's beschreven die als een gemiddeld risico zijn gekwalificeerd. Daarbij worden de risicotolerantiegrenzen en de belangrijkste beheersmaatregelen toegelicht. Er zijn geen risico's gekwalificeerd met een hoog netto risicoprofiel.

4.4.2 Toelichting per strategisch risico

1 Marktrisico

Dit is het risico dat de beurskoersen dalen waardoor het beleggingsresultaat van het pensioenfonds daalt.

Dit risico kan worden verdeeld in drie onderdelen:

- ▶ Prijsvolatiliteit: het risico van winst of verlies als gevolg van wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten.
- ▶ Marktliquiditeit: het risico dat aanwezige activa onvoldoende snel dan wel niet tegen acceptabele prijzen kunnen worden omgezet in liquide middelen.
- ▶ Concentratie en correlatie: het risico dat, als gevolg van ontoereikende diversificatie binnen de portefeuille, marktontwikkelingen leiden tot een waardedaling van de portefeuille.

Risicotolerantiegrenzen:

- ▶ Voor alle onderdelen:
 - Gewichten van de verschillende onderdelen van de assetportefeuille dienen binnen de grenzen van de strategische asset allocatie te blijven.
- ▶ Prijsvolatiliteit:
 - De performance per categorie mag niet te veel afwijken van de benchmark voor die categorie (maximale tracking error).
 - Bij een 1% parallele renteschok en/of 30% aandelenschok mag de dekkingsgraad niet dalen onder de kritische dekkingsgraad, onder de voorwaarden zoals vastgelegd in het pijngrensbeleid.¹⁹

Beheersmaatregelen:

¹⁹ Als beide marktbevingingen gelijktijdig optreden wordt er gesproken over een zogenaamde combischok. Ook in dat geval mag de dekkingsgraad van het fonds niet dalen onder de kritische dekkingsgraad, onder de voorwaarden zoals vastgelegd in het pijngrensbeleid.

- ▶ De beleggingen in aandelen vinden wereldwijd plaats. De spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) dempt het prijsrisico.
- ▶ Uitvoeren van een periodieke ALM-studie om vast te stellen of de gekozen portefeuille voldoet aan de gewenste risico versus rendementsafweging.
- ▶ Het grootste deel van de portefeuille is liquide, slechts een klein deel van portefeuille (niet-beursgenoteerd vastgoed en hypotheek) ≤ 15 van de totale portefeuille) is weinig liquide.
- ▶ Bij een aandelenschok van 30% mag de dekkinggraad niet dalen onder de kritische dekkinggraad, onder de voorwaarden als vastgelegd in het pijngrensbeleid. Dit wordt voortdurend gemonitord en zonodig worden risicoafdekkende instrumenten aangekocht.

2 Renterisico

Dit is het risico dat veranderingen in de marktrente gevolgen hebben voor de waardering van de toekomstige verplichtingen van het pensioenfonds en op de koersen van beleggingen.

Het bestuur dient de toekomstige verplichtingen conform de Pensioenwet te waarderen op basis van de rekenrente zoals deze wordt gepubliceerd door de toezichhouder (DNB). De rekenrente is daarbij gebaseerd op de marktrente. Hierdoor wordt een renterisico voor het pensioenfonds geïntroduceerd, waarbij een dalende rekenrente de verplichtingen in waarde laat stijgen, hetgeen ongunstig is voor de dekkinggraad van het pensioenfonds, en omgekeerd. Verder is het zo dat bezittingen in de vorm van vastrentende waarden bij een stijging van de rente in waarde dalen en omgekeerd. De dekkinggraad is derhalve gevoelig voor renteschommelingen. Het bestuur beschouwt het beheersen van het renterisico als zeer belangrijk voor het kunnen nakomen van de nominale verplichtingen.

Risicotolerantiegrens:

Bij een stijging of daling van de marktrente moet de renteafdekking zodanig stijgen of dalen dat de pensioenverplichtingen op basis van de marktwaarde voor de eerste 20 jaar bij een gemiddelde rente van 3% volledig worden gematcht.

Beheersmaatregelen:

- ▶ Het renterisico wordt afgedekt met beleggingen in vastrentende waarden en derivaten. Dit gebeurt volgens een rentestafel. Die zorgt ervoor dat bij een hogere marktrente meer renterisico wordt afgedekt en bij een lagere rente minder renterisico wordt afgedekt.
- ▶ Bij de periodieke ALM-studie wordt de strategische beleggingsmix afgestemd op de rentegevoeligheid van de verplichtingen.
- ▶ Bij een parallelle renteschok van 1% mag de dekkinggraad niet dalen onder de kritische dekkinggraad, onder de voorwaarden als vastgelegd in het pijngrensbeleid. Dit wordt voortdurend gemonitord en zonodig worden risicoafdekkende instrumenten aangekocht.

3 Veranderingen in het pensioenstelsel

Dit is het risico dat de werkwijze van het pensioenfonds (waaronder begrepen processen en producten) wordt beïnvloed dan wel niet meer houdbaar is als gevolg van veranderingen in de wet- en regelgeving.

Risicotolerantiegrens:

Als het pensioenfonds niet tijdig aan de veranderde regels kan voldoen waardoor een goede pensioenuitvoering niet langer kan worden gewaarborgd.

Beheersingsmaatregelen:

- ▶ Het bestuur zorgt dat het goed geïnformeerd blijft over aanstaande veranderingen in het pensioenstelsel;
- ▶ Periodiek voert het bestuur een SWOT-analyse (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats) uit. De SWOT-analyse is in 2021 uitgevoerd.

5 Inflatierisico

Dit is het risico dat het pensioenfonds onvoldoende in staat is om (toenemende) verplichtingen als gevolg van (verwachte aanpassing aan) inflatie te financieren zonder belanghebbenden te benadelen.

Risicotolerantiegrens:

Het pensioenfonds heeft de ambitie om de pensioenaanspraken en - rechten waardevast te houden (doelstelling 2). Het pensioenfonds dekt het inflatierisico impliciet af via de strategische asset allocatie. Als inflatiedempende activa worden aangemerkt de categorieën vastgoed, aandelen en grondstoffen. Het pensioenfonds accepteert het resterende inflatierisico.

Beheersmaatregelen:

- ▶ Indexatie is voorwaardelijk, er is geen recht op indexatie. Wel heeft het bestuur de ambitie om pensioenen waardevast te houden.
- ▶ Het pensioenfonds streeft via haar beleggingsbeleid naar het behalen van rendement.
- ▶ Gewichten van de inflatie dempende activa (aandelen, vastgoed, commodities) dienen binnen de grenzen van de strategische asset allocatie te blijven.

9 IT-risico bij het pensioenfonds en de pensioenuitvoerder

Het pensioenfonds heeft geen eigen IT-systemen. Dit is uitbesteed aan externe dienstverleners.

Het IT-risico bij deze dienstverleners kan worden verdeeld in vier categorieën:

- ▶ Autorisatiemanagement en logische toegangsbeveiliging: het risico als gevolg van:
 - het niet volledig of niet accuraat zijn van informatie/informatiesystemen;
 - het niet toegankelijk zijn van informatie voor geautoriseerde gebruikers;
 - het toegankelijk zijn van informatie voor niet geautoriseerde gebruikers.
- ▶ Business en IT continuity management: het risico dat de continuïteit van de (kritische) bedrijfsprocessen/de gehele instelling in gevaar komt als gevolg van het niet beschikbaar zijn van de IT-infrastructuur (waaronder applicaties en systemen).
- ▶ IT Changemanagement: het risico als gevolg van:
 - ontoereikend beheer van de ICT-omgeving en/of -processen en/of;
 - het onvoldoende (tijdig) kunnen anticiperen op ontwikkelingen in de business, op technische innovaties of op overige externe factoren.
- ▶ IT Incidentmanagement: risico dat een IT-incident niet of niet tijdig wordt onderkend, leidend tot een gebeurtenis waarbij de bedrijfsvoering van het pensioenfonds in gevaar komt.

Risicotolerantiegrenzen:

Voor alle categorieën geldt het volgende:

- ▶ Het pensioenfonds accepteert de kans dat een incident mogelijk is gedurende het komende jaar. Het pensioenfonds is zich er van bewust dat nooit volledig uit te sluiten valt dat zich een incident voordoet, maar de impact van een incident dient altijd beperkt te zijn.
- ▶ Een enkel negatief effect is acceptabel, zolang het pensioenfonds zelf voldoende vertrouwen heeft in het eigen beleid en/of in staat is dit aan te passen. Structureel negatieve effecten zijn niet acceptabel, omdat dit zou betekenen dat het pensioenfonds niet langer voldoet aan de geldende wet- en regelgeving.

Beheersingsmaatregelen:

In de overeenkomsten met dienstverleners worden de volgende afspraken gemaakt:

- ▶ Autorisatiemanagement en logische toegangsbeveiliging: awareness voor phishing, social engineering en social surfing.
- ▶ Business en IT continuity management: een business continuity plan met voldoende aandacht voor ICT-security, beleid op het gebied van disaster recovery, uitwijklocatie(s) en back-up- en recoverysystemen.

- ▶ IT Changemanagement: changemanagementbeleid waarbij vaste procedures gelden, periodieke controles worden uitgevoerd en updates tijdig worden geïmplementeerd.
- ▶ IT Incidentmanagement: incidentmanagementbeleid met procedures om incidenten te ontdekken, te classificeren en de (mogelijke) impact te bepalen, waarna effectieve beheersmaatregelen worden geselecteerd en geïmplementeerd.

4.5 Risicobeeld pensioenfonds

4.5.1 Ontwikkeling VEV en vereiste dekkingsgraad

Een indicatie van het risicobeeld is het Vereist Eigen Vermogen (VEV) en de bijhorende vereiste dekkingsgraad. De vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische portefeuille per ultimo 2021 was 122,8%. De beleidsdekkingsgraad op 31 december 2021 was met 124,4% hoger dan het Vereist Eigen Vermogen. Het pensioenfonds bevindt zich daarmee niet meer in een herstelsituatie. Het pensioenfonds monitort de financiële positie consequent en houdt daarmee in de gaten of zij een herstelplan bij de toezichthouder dient in te dienen.

4.5.2 Impact markt- en renterisico op de dekkingsgraad per eind 2021 (gevoeligheidsanalyse)

Ieder kwartaal beoordeelt het bestuur de gevoeligheid van de dekkingsgraad ten opzichte van het markt- en renterisico door middel van het doorrekenen van stressscenario's. Hierin wordt gekeken naar de impact van een (combi)schok van -1% parallelle rentedaling en een daling van 30% van de waarde van de beleggingen in aandelen. Eind 2021 bedroeg de actuele dekkingsgraad 133,6%. De kritische dekkingsgraad, de dekkingsgraad waarbij het pensioenfonds waarschijnlijk over moet gaan tot korting van de pensioenaanspraken, is ultimo 2021 berekend op 88,9%. Uit de doorgerekende stressscenario's blijkt dat het pensioenfonds bij zowel een afzonderlijke als een gecombineerde schok boven de kritische dekkingsgraad blijft. Hierbij wordt rekening gehouden met de werking van het pijngrensbeleid.

4.5.3 Werking van het risicomanagement in 2021

Het risicomanagement heeft in 2021 op diverse momenten invloed gehad op de besluiten die zijn genomen. Dit betrof onder andere de volgende situaties:

- ▶ Via de IRM-rapportage rapporteert de sleutelfunctiehouder risicomanagement op kwartaalbasis over de belangrijkste risico's van het pensioenfonds. Hiermee wordt een consequente monitoring over zowel de financiële als niet-financiële risico's gewaarborgd.
- ▶ Het bestuur heeft voor haar beleggingsstrategie gebruikt gemaakt van de ALM in 2018. Ieder kwartaal wordt getoetst of de economische uitgangspunten passend zijn bij de aannames die voor deze ALM zijn gemaakt. De dekkingsgraad is in 2021 gestegen tot een niveau waarbij er geen posities uit hoofde van het pijngrensbeleid worden gekocht. Er zijn in 2021 daarom geen posities in het kader van het pijngrensbeleid aangekocht voor bescherming tegen een combischok op de financiële markten. In 2022 zal het bestuur een nieuwe ALM uitvoeren.
- ▶ Gedurende 2021 hebben zich geen grote marktschokken voorgedaan die de tolerantiegrenzen op het markt-, krediet- en renterisico onder druk hebben gezet. Het bestuur heeft begin 2021 beoordeeld in hoeverre haar beleggingsbeleid passend is bij een mogelijk toenemende inflatie door de omvangrijke steunpakketten en verstoringen in de wereldwijde aanbodketens. Daarbij is geconcludeerd dat de samenstelling van de beleggingsportefeuille, met allocatie naar aandelen, onroerend goed en grondstoffen, van nature een goede bescherming biedt tegen een periode met hogere inflatie.
- ▶ Voor acceptatie van de nieuwe pensioenregeling heeft het bestuur een aanvangshaalbaarheidstoets laten uitvoeren om de impact op het verwacht pensioenresultaat te beoordelen. Hierbij wordt gekeken naar het verwacht pensioenresultaat uitgaande van zowel de huidige dekkingsgraad als van de VEV-dekkingsgraad. Het bleek dat het te verwachten pensioenresultaat in beide gevallen voldoet aan de daarvoor gestelde grenswaarde. Echter, omdat het pensioenfonds uit herstel is ontstond een situatie waarbij het verwacht pensioenresultaat uitgaande van de feitelijke dekkingsgraad hoger ligt dan uitgaande van de VEV-dekkingsgraad. Dat logische resultaat is in strijd met een wettelijke bepaling daarover. Om

aan de wet te kunnen voldoen, heeft het bestuur daarom de risicohouding ten aanzien van het verwachte pensioenresultaat uitgaande van de VEV-dekkingsgraad licht moeten bijstellen. Dit alles heeft plaatsgevonden met instemming van sociale partners, het verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht. Het bestuur is er van overtuigd dat de uitvoering van de nieuwe pensioenregeling en de daaraan gekoppelde voorwaarde past bij haar doelstellingen en risicohouding.

- ▶ Het bestuur heeft aandacht gehad voor de gevolgen van het coronavirus en het thuiswerken. Evenals in 2020 heeft het coronavirus geen noemenswaardige impact gehad op de operationele risico's van het pensioenfonds. Mede door de ervaringen uit de coronacrisis is er toegenomen aandacht voor risico's in de uitbestedingsketen, bijvoorbeeld via de periodieke bespreking van niet-financiële risico rapportages en Assurance rapportages.
- ▶ Het pensioenfonds had haar custody-activiteiten en de beleggingsadministratie ondergebracht bij Kasbank N.V. Naar aanleiding van de overname door CACEIS, onderdeel van de Franse bank Credit Agricole, zijn deze activiteiten sinds 10 april 2021 overgebracht naar de systemen van CACEIS. De overgang is niet vlekkeloos verlopen. De kwaliteit van de beleggingsadministratie is na de overgang achteruitgegaan, hetgeen er voor heeft gezorgd dat het pensioenfonds de FTK-staten beleggingen bij de toezichthouder eenmaal heeft moeten repareren. Het bestuur heeft al voorafgaand aan dit traject de intensiteit van de monitoring opgevoerd en werkt nog steeds actief met CACEIS samen om de minimaal gewenste kwaliteit te waarborgen.
- ▶ Het pensioenfonds hanteert een gespreid beleggingsbeleid, waarbij geografische spreiding een belangrijk onderdeel is van het beleid. De inval van Rusland in Oekraïne van eind februari 2022 heeft geleid tot verlies op de beleggingen in deze regio. Het bestuur bepaalt de impact van de waardedaling van de Russische beleggingen op de dekkingsgraad op circa 0,2%. Het pensioenfonds heeft alle aandelen genoteerd aan de Russische beurs gewaardeerd op € 0 en houdt bij transacties rekening met de sanctiewetgeving. Omdat de Russische beurs gesloten is voor buitenlandse investeerders, kunnen de aandelen (nog) niet verkocht worden. Daarnaast heeft deze oorlog gevolgen voor (de volatiliteit van) alle wereldwijde financiële markten. Dergelijke risico's worden herkend in het beleggingsbeleid en door de gediversifieerde beleggingsportefeuille blijft de schade beperkt.
- ▶ In 2021 heeft het pensioenfonds onder begeleiding van de Compliance Officer een Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) uitgevoerd. Hierbij zijn de integriteitsrisico's en de door het bestuur getroffen beheersmaatregelen opnieuw beoordeeld. De analyse benadrukt dat het beheersen van het risico van cybercrime een aandachtspunt is, hiervoor is een aanvullende beheersmaatregel geformuleerd. Er zijn geen bijzonderheden geïdentificeerd met betrekking tot de frauderisico's.

4.5.4 Risico's als gevolg van de overgang naar een nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie

Per 1 januari 2022 is het pensioenfonds overgegaan naar een nieuwe Pensioenuitvoeringsorganisatie (PUO). De PUO ondersteunt het pensioenfonds op veel terreinen, onder meer bij het administreren en uitbetalen van de pensioenen. Na een uitvoering selectietraject heeft het bestuur besloten om AZL N.V. te selecteren als nieuwe PUO, als opvolger van TKP Pensioen B.V. AZL neemt eerst de administratie over van TKP en zal vervolgens de pensioenregelingen van Pensioenfonds Gasunie gaan uitvoeren. Daarnaast zal AZL het pensioenfonds ondersteunen op enkele overige beleidsterreinen zoals communicatie en actuariële werkzaamheden. De volledige transitie is naar verwachting in september 2022 afgerond. Het bestuur heeft, gelet op het belang van de uitbestede processen, veel aandacht voor de risico's die op kunnen treden als gevolg van deze overgang. Om de materiële risico's ten gevolge van de overgang in beeld te brengen heeft het bestuur een eigen risicobeoordeling uitgevoerd. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen twee soorten risico's.

- ▶ Transitierisico's – Dit zijn de korte termijn risico's die horen bij de overgang naar de nieuwe PUO. Het bestuur herkent dat een project van dergelijke aard onvermijdelijk leidt tot een verhoogd operationeel risico. Uit de risicoanalyse volgt dat er gedurende deze periode een verhoogd risico is op de onderdelen continuïteit van de uitbesteding, kwaliteit van de pensioenadministratie en de vertrouwelijkheid van de over te dragen gegevens. Om te zorgen voor beheersing van de toegenomen risico's is adequaat transitie management essentieel. Het bestuur heeft hiervoor onder andere duidelijke afspraken gemaakt met TKP in de beëindigingsovereenkomst. Verder wordt er door een hiervoor samengestelde stuurgroep toezien op de naleving van het ex- en implementatieplan.

- **Steadystate risico's** – Dit is het risicoprofiel behorend bij de uitbesteding na overdracht. Vanuit het selectietraject en de risicoanalyses is er geen reden om te verwachten dat het risico op lange termijn hoger zal zijn dan in de oude situatie het geval was. Uit de risicoanalyse volgt dat er meerdere aandachtspunten zijn, waaronder kostenbeheersing en de aanpasbaarheid van IT, die tijdens de samenwerking consequente monitoring vereisen om de kwaliteit te waarborgen. Deze risico's ziet het bestuur ook bij andere PUO's in deze sector en komen niet voort uit een inschatting van de kwaliteiten van AZL. De monitoring van deze risico's en bijbehorende beheersmaatregelen zijn vastgelegd in de SLA overeenkomst.

Gelet op de toegenomen risico's voor het pensioenfonds heeft het bestuur de sleutelfunctiehouder interne audit gevraagd een bijzonder onderzoek uit te voeren naar de beheersing van de transitierisico's. De uitkomst van dit onderzoek is dat het bestuur geadviseerd is om enkele beheersmaatregelen aan te scherpen, hetgeen door het bestuur ter harte is genomen. Inmiddels is de transitieperiode in volle gang, de risico's worden nauwlettend gemonitord, tot dusverre hebben zich geen grote risico's gemanifesteerd.

4.5.5 Risico's en onzekerheden van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel

De aanstaande transitie naar het nieuwe pensioenstelsel brengt diverse (nieuwe) risico's en onzekerheden met zich mee. Het bestuur is zich daarvan bewust en neemt maatregelen om deze risico's inzichtelijk te krijgen en te beheersen.

Afstemming met sociale partners

Het risico bestaat dat sociale partners niet tijdig tot afspraken kunnen komen, waardoor de implementatie door het pensioenfonds vertraging oploopt. Dit risico wordt onder andere beheerst door periodiek overleg tussen de voorzitter van het bestuur met de HR afdeling van NV Nederlandse Gasunie over de stand van zaken van het overleg tussen sociale partners. Daarnaast wordt dit risico beperkt doordat sociale partners met ingang van 1 januari 2022 een nieuwe pensioenregeling laten uitvoeren gebaseerd op het huidige pensioenstelsel tot de datum van de daadwerkelijke transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Tegelijkertijd zijn sociale partners ook al begonnen met de voorbereidingen voor een overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, bijvoorbeeld door middel van diverse kennissessies. Indien mogelijk en gewenst zal deze voorbereiding plaatsvinden in afstemming c.q. samspraak met het bestuur van het pensioenfonds.

Gevolgen voor het pensioenfonds

Het risico bestaat dat sociale partners afspraken maken waartegen het bestuur van het pensioenfonds bezwaren heeft, bijvoorbeeld omdat het bestuur deze afspraken niet evenwichtig vindt. Om dit risico te beheersen, staat het bestuur in nauw contact met sociale partners over hun wensen in het nieuwe stelsel. Daarnaast bereidt het bestuur zich ook zelf grondig voor op de overgang naar het nieuwe stelsel. Het doel is om als bestuur de kaders vast te stellen waarbinnen een verzoek van sociale partners, om een regeling in het nieuwe pensioenstelsel uit te voeren, kan worden aanvaard. Het bestuur laat zich regelmatig informeren over het nieuwe stelsel en er is binnen het bestuur gesproken over de wijzigingen die het nieuwe stelsel voor het pensioenfonds met zich mee zullen brengen. Het gaat daarbij niet alleen om de nieuwe pensioenregeling, maar ook om de gevolgen voor het beleggingsbeleid, de administratie en het risicomanagement van het pensioenfonds. Van groot belang zal zijn of de sociale partners een verzoek tot "invaren" zullen indienen bij het bestuur. Dat zal een grote impact hebben op de dan reeds opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten. Met het oog daarop heeft het bestuur in 2021 een voorwaarde voor sociale partners verbonden aan de uitvoering van de nieuwe pensioenregeling vanaf 2022, waarmee sociale partners hebben ingestemd. Omdat de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel een omvangrijk traject zal behelzen, houdt het bestuur de tijdslijn om een succesvolle overgang mogelijk te maken nauwlettend in de gaten en neemt het besluiten conform een hierbij aansluitende planning. Dit overleg binnen het bestuur zal de komende tijd worden voortgezet, waarbij de uitkomsten van de consultatie over het nieuwe pensioenstelsel uitdrukkelijk zullen worden meegenomen.

Communicatie met deelnemers

Het risico bestaat dat deelnemers zich onvoldoende laten informeren over de gevolgen van de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Om dit risico te beheersen zal het bestuur actief met de deelnemers communiceren. Het bestuur informeert de deelnemers nu al periodiek over het nieuwe pensioenstelsel. Deze communicatie zal worden voortgezet en worden geïntensiveerd. Daar waar nodig en/of gewenst zal het pensioenfonds de deelnemers actief betrekken bij de stappen die worden genomen bij de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Uitvoering onder het nieuwe stelsel door de pensioenuitvoeringsorganisatie

Een belangrijk risico kan zijn dat de pensioenuitvoeringsorganisatie niet in staat is om een regeling onder het nieuwe pensioenstelsel goed uit te voeren. Dit risico wordt beperkt doordat het bestuur, heeft onderzocht of AZL de transitie naar het nieuwe stelsel tegen aanvaardbare kosten kan uitvoeren. Het bestuur is tot de conclusie gekomen dat AZL dit inderdaad kan uitvoeren. AZL investeert jaarlijks fors in innovatie. Hoewel er nog aanzienlijke aanpassingen nodig zullen zijn, is het ICT-systeem van AZL dankzij deze investeringen in innovatie voorbereid op toekomstige wijzigingen zoals het nieuwe pensioenstelsel. Daarnaast bestaat het risico dat de datakwaliteit onvoldoende blijkt te zijn om een goede transitie mogelijk te maken. Dit risico wordt beperkt doordat het pensioenfonds na de overdracht van de data van de huidige pensioenuitvoeringsorganisatie TKP naar AZL de accountant zal vragen om zekerheden te geven bij het niveau van de datakwaliteit.

5 Beleggingen

5.1 Resultaten beleggingen

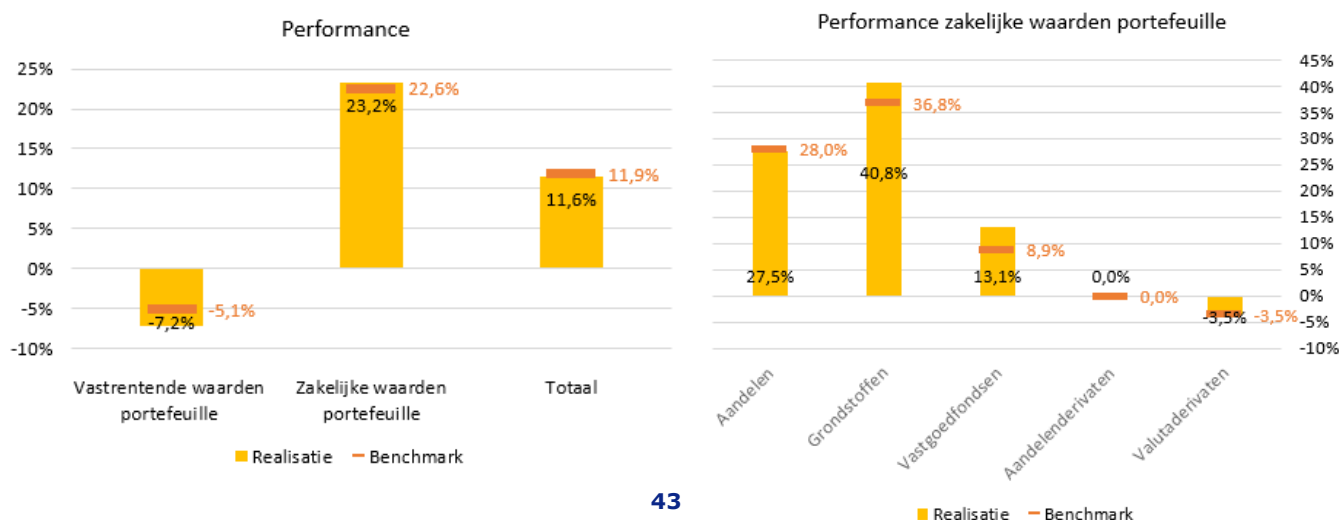
Performance

In 2021 bedroeg het behaalde totaalrendement op de beleggingen 11,6%. Het gerealiseerde rendement op de beleggingsportefeuille in 2021 was 0,3% lager dan het rendement van de benchmark index.

Tabel performance

	In % per categorie 2021		In % per categorie 2020	
	Realisatie	Benchmark	Realisatie	Benchmark
Vastrentende waarden portefeuille	-7,2	-5,1	9,5	11,1
Zakelijke waarden portefeuille				
Aandelen	27,5	28,0	6,9	7,0
Grondstoffen	40,8	36,8	-5,4	-11,1
Vastgoedfondsen	13,1	8,9	0,9	0,5
Zakelijke waarden (excl. derivaten)	26,7	26,1	5,0	4,0
Valutaderivaten	-3,5	-3,5	4,2	2,8
Aandelenderivaten	0,0	0,0	1,1	0,0
Zakelijke waarden (incl. derivaten)	23,2	22,6	10,3	6,7
TOTAAL	11,6	11,9	9,8	8,9

Door oplopende rentes presteerde de vastrentende waarden portefeuille in 2021 negatief. Het resultaat bleef achter bij de benchmark door een hogere renteafdekking dan de strategische renteafdekking in het eerste kwartaal van 2021. In de categorieën zakelijke waarden bleven aandelen achter bij de benchmark als gevolg van de ESG-uitsluiting van enkele goed presterende aandelen in de benchmark. De beleggingen in grondstoffen presteerden beter dan de benchmark. Dit was toe te schrijven aan de juiste inzet van de beperkte ruimte die de manager van het grondstoffenmandaat heeft. Onroerend goed had over 2021 ook een goed rendement. Vooral de beleggingen in Nederlandse huurwoningen presteerden relatief goed. Per saldo resulteerde een absoluut rendement van 11,6% en een relatieve underperformance van 0,3% op de totale beleggingsportefeuille.

5.2 Beleggingsbeleid

Het strategische beleggingsbeleid gedurende 2021 is op hoofdlijnen gelijk gebleven aan het beleid in 2020. Het pensioenfonds hanteert een passieve beleggingsstijl. Het grootste deel van de portefeuille wordt belegd in producten die een benchmark zo goed mogelijk volgen. De Strategische Asset Allocatie (SAA) is daarmee de belangrijkste keuze ten aanzien van het rendement en het risico van het pensioenfonds. De SAA is gebaseerd op de risicohouding van het pensioenfonds. Het beperken van het risico is nodig om de huidige opgebouwde rechten en pensioenen zo goed mogelijk te beschermen (doelstelling 1). Om op termijn koopkracht te behouden (doelstelling 2) is het nodig om extra rendement te kunnen behalen en daardoor is het nodig om beperkte risico's te nemen. Het rendement is nodig om op termijn de koopkracht te behouden (doelstelling 2). De afweging tussen rendement en risico wordt gemaakt in een ALM studie. In 2018 heeft het pensioenfonds een uitgebreide ALM studie uitgevoerd. Geconcludeerd is dat de bestaande SAA de best passende is voor het pensioenfonds. In 2022 staat een nieuwe ALM op de planning.

Een gebalanceerde afweging tussen het behalen van rendement en het inbouwen van zekerheid heeft dus geresulteerd in de huidige SAA. Ongeveer twee derde van de portefeuille wordt ingezet voor het halen van rendement. Dit gedeelte van de portefeuille noemen we de zakelijke waarden portefeuille. Deze portefeuille is erop gericht om voldoende rendement te realiseren om te kunnen herstellen en om op termijn de (toekomstige) pensioenen te kunnen laten stijgen met de inflatie.

Het resterende deel van de beleggingen wordt gebruikt om de huidige hoogte van de (toekomstige) pensioenen met een grote mate van zekerheid te kunnen vasthouden, ofwel het behalen van doelstelling 1. De waarde van dit gedeelte van de portefeuille beweegt gecontroleerd partieel mee met de waarde van de verplichtingen, die sterk afhankelijk zijn van schommelingen in de rente. Dit gedeelte van de portefeuille noemen we de vastrentende waarden portefeuille. Onder andere het afdekken van het renterisico vindt in dit deel van de beleggingen plaats.

De waarde van de verplichtingen van het pensioenfonds is gevoelig voor een renteverandering. De verplichtingen van het pensioenfonds zijn alle naar verwachting uit te keren pensioenen in de nabije en de verre toekomst. Deze verplichtingen worden daarbij naar het heden teruggerekend op basis van de huidige rente. Bij een lagere rente neemt de waarde van verplichtingen toe. Een deel van de beleggingen stijgt ook in waarde bij een dalende rente en volgt daarmee de waarde van de verplichtingen.

Het rente afdekpercentage geeft aan voor welk percentage het renterisico van de verplichtingen afgedekt is. Het pensioenfonds hanteert hiervoor een dynamische rentestaffel. Het uitgangspunt hierbij is: bij een lage rente minder afdekken, bij een hoge rente meer afdekken. De achterliggende gedachte is dat er bij een zeer lage rente een groter potentieel is om te stijgen dan om te dalen. Een rente van 1% tot 2% onder nul, gedurende een periode van 1 tot 2 jaar houdt het bestuur wel voor mogelijk. Om het renterisico ook bij lage rentestanden op een acceptabel niveau te houden is de dynamische rentestaffel zo ingericht dat het rente afdekpercentage minimaal 30% is.

Het renterisico kan via verschillende soorten beleggingen beheerst worden. Het pensioenfonds gebruikt hiervoor (staats)obligaties, hypotheek en rentederivaten. Het verlagen van één risico (in dit geval het renterisico) resulteert echter vaak in andere risico's. Het beleggen in staatsobligaties betekent dat het vermogen van het pensioenfonds gevoelig wordt voor een andere rente dan de rente waarmee de verplichtingen wordt bepaald. De staatsobligatie rente is een andere rente dan de rekenrente die pensioenfonds moeten hanteren voor de waardering van de pensioenverplichtingen. Hierdoor ontstaat een spread risico. Bij het beleggen in renteswaps wordt de rekenrente beter benaderd, daartegenover staat dat er daarbij tegenpartijrisico en liquiditeitsrisico ontstaan. Ook ontstaat er een hefboomeffect. Met een hefboomeffect kan het pensioenfonds versneld profiteren van bepaalde koersbewegingen. De waarde van de renteswap verandert met een hoger percentage dan de onderliggende waarde.

Het pensioenfonds staat niet alleen bloot aan het renterisico. In hoofdstuk 4 wordt in meer detail aandacht gegeven aan de risico's en de monitoring van de risico's. Het beleggingsbeleid is zodanig ingericht dat het totale risico acceptabel blijft bij een zo hoog

mogelijk rendement. Een belangrijke maatregel om een gunstige verhouding tussen risico en rendement te realiseren is het spreiden van het risico in de beleggingen. Het pensioenfonds belegt daarom in verschillende beleggingscategorieën zoals aandelen, grondstoffen, vastgoed, obligaties en hypotheeklen die ieder voor zich anders reageren op marktontwikkelingen. Ook binnen een beleggingscategorie wordt gespreid belegd. Zo geldt bij aandelen dat er wereldwijd belegd wordt door regiospreiding en dat er in bedrijven in verschillende sectoren belegd wordt.

Het pensioenfonds erkent dat er ook extreme schokken kunnen optreden in de markt, zoals extreme wijzigingen in het niveau van rente en/of waarde van aandelen. Om de negatieve impact van de extreme situaties te beperken heeft het Bestuur sinds 2018 een pijngrens en pijngrensbeleid gedefinieerd. Onder de pijngrens dreigt het korten van rechten en het niet meer kunnen voldoen aan doelstelling 1. Met het pijngrensbeleid moet zo goed als mogelijk voorkomen worden dat de dekkingsgraad bij het optreden van een extreem scenario onder de pijngrens komt. Het pensioenfonds koopt voor deze bescherming swaptions en/of aandelenopties, indien volgens beleid noodzakelijk. De swaptions geven bescherming tegen de gevolgen van een snelle, extreme rentedaling. De aandelenopties beschermen tegen grote koersdalingen van de aandelenportefeuille. Het door het pensioenfonds gehanteerde extreem scenario is een aandelenschok van -30% en/of een parallelle renteschok van -100 basispunten. Het pensioenfonds hanteert een maximaal budget dat besteed mag worden aan het pijngrensbeleid. Het is belangrijk te beseffen dat hierdoor niet alle marktschokken opgevangen kunnen worden. Het pensioenfonds accepteert dit restrisico. In het beleid is een beoordeling van de effectiviteit van de pijngrensmiddelen opgenomen. In extreem volatiele markten kunnen opties en swaptions relatief veel geld kosten ten opzichte van de bescherming die ze bieden. Het inzetten van de beschermingsmiddelen is dan niet effectief en daarom kan op zo'n moment worden afgezien van het inzetten van dit beschermingsmiddel. In het voorjaar van 2020 heeft het pijngrensbeleid bij extreme marktschokken zijn nut bewezen.

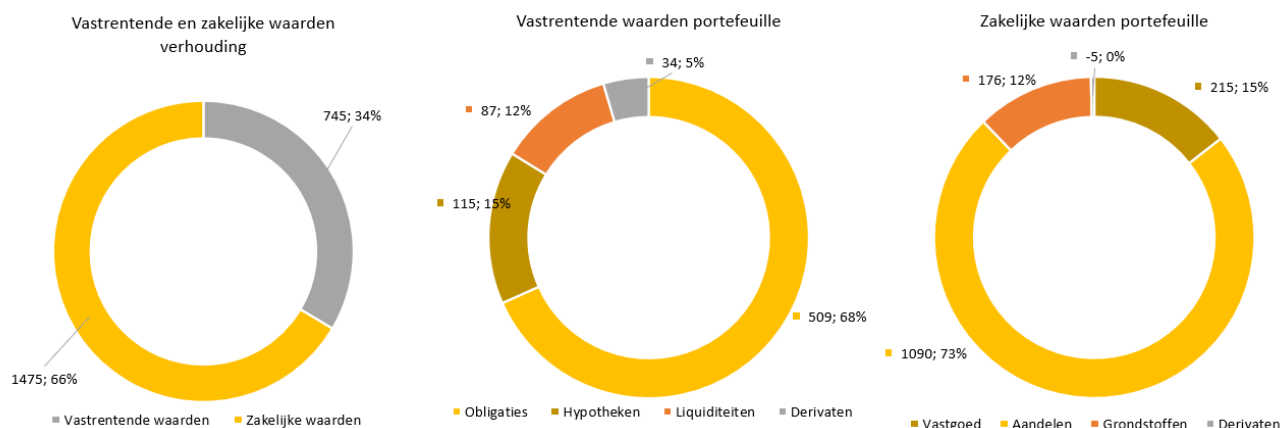
Op het gebied van regelgeving heeft het pensioenfonds in 2021 aandacht besteed aan EMIR. De afkorting EMIR staat voor European Market Infrastructure Regulation en deze Europese verordening bevat onder meer regels voor het afwikkelen van derivaten, zoals renteswaps, door een centrale tegenpartij in plaats van bilateraal met banken of andere instituten. Bij deze afwikkeling zijn clearing members betrokken. Clearing members zijn partijen die fungeren als intermediair tussen het pensioenfonds en de centrale tegenpartij. Ter voorbereiding van het proces van centrale afwikkeling heeft het pensioenfonds contracten afgesloten met twee clearing members. Pensioenfondsen zijn momenteel nog vrijgesteld van de verplichting tot centrale afwikkeling. Het pensioenfonds monitort de ontwikkelingen en, indien het economisch aantrekkelijk is, kan het pensioenfonds snel overstappen op centrale afwikkeling.

5.3 Samenstelling beleggingsportefeuille

Algemeen

Alle beleggingen zoals vermeld in dit hoofdstuk zijn tegen de marktwaarde per ultimo 2021 en zijn inclusief te vorderen interest, dividendbelasting en af te wikkelen transacties. Voor beurs verhandelde effecten geldt dat de marktwaarde gelijk is aan de beurskoers. Voor beleggingen waarvoor geen of geen actuele beurskoers beschikbaar is, wordt de zogenoemde "net asset value" (NAV) volgens opgave van de vermogensbeheerder of een waardering volgens een algemeen geaccepteerd model als indicatie gebruikt voor de bepaling van de marktwaarde. Wat betreft de feitelijke en strategische beleggingsportefeuille wordt er gewerkt met een structuur, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen vastrentende waarden en zakelijke waarden.

De **vastrentende waarden portefeuille** bestaat voornamelijk uit staatsobligaties, hypotheekbeleggingen en kredietobligaties aangevuld met renteswaps.

De **zakelijke waarden portefeuille** bestaat uit aandelen, onroerend goed en grondstoffen. In onderstaande tabel en toelichting wordt beschreven hoe de feitelijke en strategische indeling van het belegd vermogen van het pensioenfonds aansluit op de RJ610 indeling in de jaarrekening.

Overzicht belegd vermogen voor risico pensioenfonds (in miljoen euro)

	Stand RJ610	Vershil	2021			2020		
	€	€	€	%	Norm	€	%	Norm
Vastrentende waarden								
Vastrentend / vaste coupon / FRN/ Credits	790,2	-281,1	509,1	22,9	26,0	443,8	22,2	26,0
Hypotheke	0	115,3	115,3	5,2		111,6	5,6	
Liquiditeiten/Money Market Funds	87,4	0	87,4	3,9	2,5	40,2	2,0	2,5
Vastrentende waarden ex overlay	877,6	-165,8	711,8	32,1	35,0	595,5	29,7	35,0
Overlay bij Vastrentende waarden								
Swaps/swaptions	33,6	0	33,6	1,5		98,1	4,9	
Totaal Overlay	33,6	0	33,6	1,5		98,1	4,9	
Totaal incl. overlay	911,2	-165,8	745,4	33,6	35,0	693,6	34,6	35,0
Zakelijke waarden								
Onroerend goed	213,8	0	213,8	9,6	10,0	192,0	9,6	10,0
Aandelen	1090,4	0	1.090,4	49,1	47,5	981,1	49,0	47,5
Grondstoffen	0	175,8	175,8	7,9	7,5	124,8	6,2	7,5
Zakelijke waarden ex overlay	1304,2	175,8	1.480,0	66,7	65,0	1.297,9	64,8	65,0
Overlay bij Zakelijke waarden								
Aandelenopties	0	0	0,0			0,0		
Grondstoffenderivaten	10	-10,0	0,0			0,0		
Valutaderivaten	-5,4	0	-5,4	-0,2		11,0	0,6	
Totaal Overlay	4,6	-10,0	-5,4	-0,2		11,0	0,6	
Totaal incl. overlay	1.308,8	165,8	1.474,6	66,4	65,0	1.308,9	64,8	65,0
Totaal	2.220,0	0	2.220,0	100,0	100,0	2.002,5	100,0	100,0

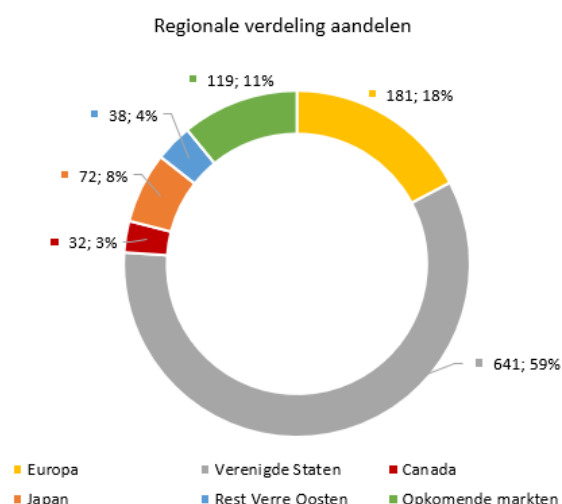
Toelichting bij de tabel

De indeling van de beleggingen zoals vormgegeven in het beleggingsbeleid van het pensioenfonds wijkt op sommige punten af van de RJ610 indeling. In de kolom "Verschil" wordt het verschil aangegeven tussen de standen van ultimo 2021 op basis van RJ610 indeling en de indeling zoals het pensioenfonds die hanteert. De grootste verschillen zijn herleidbaar naar de rubricering van hypotheek en grondstoffen. De belegging in hypotheek bij DMFCO is gerubriceerd van vastrentend naar hypotheek. De belegging zoals door het pensioenfonds ingedeeld onder grondstoffen is volgens de RJ610 in de jaarrekening ingedeeld bij zowel vastrentende waarden als bij derivaten. Het betreft hier het onderpand in US Treasury's en de nog af te wikkelen derivaten transacties.

In de navolgende paragraaf "afdekking van financiële risico's" wordt de onderliggende valuta exposure in detail weergegeven. Evenals ultimo 2020 zijn de wegingen ultimo 2021 op basis van de marktwaarde van de beleggingen in lijn met de strategische beleggingsmix. De wegingen van de strategische beleggingsmix zijn in 2021 ten opzichte van 2020 niet gewijzigd.

Aandelenfondsen

De aandelenportefeuille bestaat volledig uit indexfondsen bij een externe beheerder. Gedurende 2021 is de totale aandelenportefeuille met € 109 miljoen in waarde toegenomen tot € 1.090 miljoen. Daarnaast is er gedurende 2021 door een relatief sterke stijging van aandelen per saldo voor € 105 miljoen aandelen verkocht. Op jaareinde is er in het opkomende marktenfonds enige exposure naar in Rusland genoteerde bedrijven.

Regionale verdeling	Marktwaarde aandelen ultimo 2021		Marktwaarde aandelen ultimo 2020	
	In €	In %	In €	In %
Europa	188	17	181	18
Verenigde Staten	641	59	561	57
Canada	32	3	27	3
Japan	72	7	75	8
Rest Verre Oosten	38	3	33	3
Opkomende markten	119	11	104	11
Totaal	1.090	100	981	100

Vastgoedfondsen

Ultimo 2021 is er voor € 215 miljoen belegd in vastgoedfondsen. Dit is een toename van € 23 miljoen ten opzichte van de stand ultimo 2020. Ongeveer 50% van de vastgoedportefeuille is belegd in beursgenoteerde vastgoedfondsen en de overige 50% is belegd in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen. Het hogere belegd vermogen in de vastgoedfondsen is volledig toe te schrijven aan marktwerving. In 2021 heeft het pensioenfonds geen transacties uitgevoerd in vastgoedfondsen.

Grondstoffen

Ultimo 2021 is voor € 176 miljoen belegd in grondstoffen middels zogeheten 'total return swaps'. Dit zijn derivaten die ervoor zorgen dat een hoofdsom de rendementsontwikkelingen van een aantal grondstoffenmarkten volgt, zonder dat daarbij de grondstoffen fysiek worden aangehouden. De bij de swaps behorende onderliggende waarden zijn US Treasury Bills met een maximale looptijd van 1 jaar. Ten opzichte van de stand per ultimo 2020 is de waarde van deze portefeuille met € 51 miljoen toegenomen. In 2021 heeft het pensioenfonds geen transacties uitgevoerd in deze categorie van de beleggingsportefeuille.

Vastrentende waarden

Gedurende 2021 is de totale vastrentende waardeportefeuille met € 69 miljoen in waarde toegenomen tot € 624 miljoen, hiervan is € 386 miljoen belegd in staats(gerelateerde) obligaties en covered bonds met een vaste coupon en € 123 miljoen in kredietobligaties met een vaste coupon. Verder is € 115 miljoen in hypotheek belegd.

Voor de goede orde wordt vermeld dat de onderstaande marktwaardes inclusief opgelopen rentes zijn.

Verdeling vastrentende waarden	Marktwaarde in 2021		Marktwaarde in 2020	
	€ miljoen (incl. opgelopen rente)	In % van totaal	€ miljoen (incl. opgelopen rente)	In % van totaal
Staats(gerelateerde) obligaties en covered bonds	386	62	320	58
Hypotheek	115	18	112	20
Kredietobligaties	123	20	124	22
Totaal	624	100	555	100

De spreiding ultimo 2021 over staats(gerelateerde) obligaties, hypotheek en kredietobligaties is in lijn met de strategische mix die voorschrijft dat 60% belegd is in staats(gerelateerde) obligaties en covered bonds, 20% in hypotheek en 20% in kredietobligaties.

Liquide middelen

Ultimo 2021 is door het pensioenfonds voor € 87 miljoen aangehouden als liquide middelen. Dit betekent een stijging van € 47 miljoen ten opzichte van het jaar daarvoor. De toename van liquide middelen per ultimo 2021 is een gevolg van de optimale invulling van het vastrentende deel van de portefeuille.

5.4 Afdekking van financiële risico's

Valutaderivaten

Beleggingen in aandelen, vastgoedfondsen en grondstoffen kunnen ook buiten het eurogebied plaatsvinden. De voornaamste valutarisico's zijn in US Dollars, Japanse Yen en Britse Pond. Voor zover deze beleggingen niet in euro's luiden, wordt door middel van valutaderivaten het valutarisico grotendeels – voor 80% - afgedekt. Eind 2021 wordt o.a. valutarisico gelopen op een aantal aandelenbeleggingen in ongeveer 20 landen in opkomende markten, wat ongeveer gelijk is aan 4% van de totale beleggingsportefeuille. Deze valutarisico's worden niet afgedekt omdat dit niet kostenefficiënt mogelijk is. Vanwege redenen van diversificatie wordt het valutarisico van de grondstoffenportefeuille niet meer afgedekt.

Rentederivaten

Het pensioenfonds heeft ook in 2021 gebruik gemaakt van rentederivaten. Deze bestaan uit renteswaps en hebben ultimo 2021 een marktwaarde van € 34 miljoen positief. Het doel van deze derivaten is het nominale renterisico van de verplichtingen aanvullend af te dekken bovenop de reeds bestaande renteaftdekking d.m.v. obligaties en hypotheek. Ultimo 2021 heeft het fonds geen rentederivaten met een voorwaardelijk karakter (swaptions).

	Feitelijke afdekking voor de gevolgen van rente-daling in % van de TV*	Afdekking voor de gevolgen van een extreme rentedaling (min 1%-punt) in % van de TV*	Totale afdekking
Renteafdekking door obligaties en rentederivaten			
Nominale obligaties en hypotheke	11%	0%	11%
Swaps	17%	0%	17%
Swaptions	0%	0%	0%
Totaal	28%	0%	28%

* TV staat voor Technische voorzieningen.

Beleggingen in staats(gerelateerde) obligaties, covered bonds, kredietobligaties en hypotheke beschermen het pensioenfonds tegen de gevolgen van een rentedaling. Ultimo 2021 was op die manier ongeveer 11% van het renterisico van de verplichtingen afgedekt. Posities in renteswaps vullen de renteafdekking op jaarultimo aan tot 28%, net onder het strategische niveau van 30%, maar binnen de afgesproken bandbreedtes.

Het pensioenfonds heeft gedurende 2021 geen posities in gekochte swaptions in het kader van het pijngrensbeleid. Deze posities beschermen het pensioenfonds bij een extreme rentedaling, maar aankoop was volgens beleid niet aan de orde. Inzet van gekochte swaptions heeft als voordeel dat een goede bescherming tegen de gevolgen van een sterke rentedaling wordt geboden, terwijl het opwaartse potentieel bij een rentestijging behouden blijft en er dan geen liquiditeitsrisico ontstaat.

In 2021 zijn geen swaptions verkocht die leiden tot een extra renteafdekking door het tot stand komen van een swap indien de rente stijgt. Door het verkopen van swaptions wordt het proces van rente-afdekking via de dynamische rentestafel gestroomlijnd. Reden hiervoor is dat de afstand tot de volgende, hoger gelegen trede in de rentestafel gedurende geheel 2021 te groot was.

Aandelenderivaten

Het pensioenfonds heeft in 2021 geen gebruik gemaakt van aandelenderivaten. In het kader van het pijngrensbeleid was aankoop van posities in aandelen put opties niet aan de orde.

5.5 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Algemeen

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) is expliciet opgenomen als één van de zeven investment beliefs.

Het bestuur is van mening dat het meewegen van informatie over milieu-, sociale- en governance (Environment, Social and Governance, kortweg ESG) risico's een bijdrage kan leveren aan een betere besluitvorming over beleggen. Daarnaast is het pensioenfonds van mening dat MVB risico's reduceert. Het meewegen van relevante informatie kan bijvoorbeeld het risico op reputatieschade voor het pensioenfonds verminderen. Het pensioenfonds heeft hierbij gekozen voor een 'proactieve opstelling'. Dit betekent dat steeds goed wordt onderzocht of aanvullende beleidsmaatregelen ten gunste van het MVB op een efficiënte manier genomen kunnen worden. Het pensioenfonds zoekt in het kader van MVB de juiste balans tussen enerzijds het verwezenlijken van doelstellingen op het gebied van MVB en anderzijds de beperkingen binnen de beschikbare beleggingsinstrumenten, de eventuele kosten en het effect op de spreidingsmogelijkheden.

Niet alleen reductie van risico's is belangrijk, het bestuur wil ook bijdragen aan een betere wereld. Het bestuur vindt het belangrijk dat de externe vermogensbeheerders de algemene duurzaamheidsprincipes onderschrijven. Dit betreft de algemene duurzaamheidsprincipes van UNPRI, UN Global Compact, OESO-richtlijnen en UNGP's. De UNPRI heeft betrekking op het beleggingsproces van de vermogensbeheerders. De UN Global Compact heeft betrekking op de ondernemingen waarin (in)direct wordt belegd. Beide initiatieven van de Verenigde Naties (VN) bestaan uit een aantal universele principes die gebaseerd zijn op

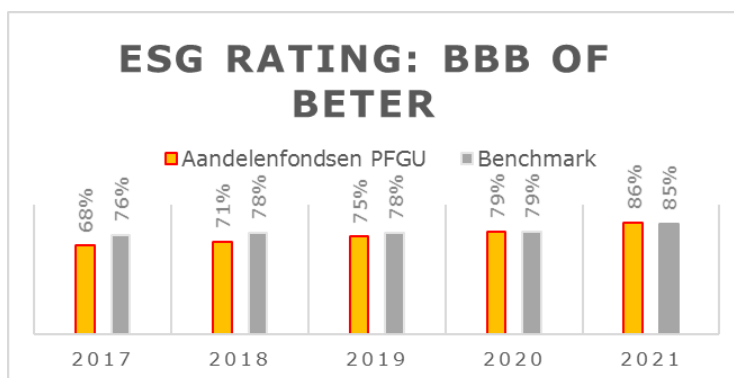
diverse, algemeen erkende verdragen. OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie. UNGP's zijn United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights. De UNGP's vormen richtlijnen voor staten en bedrijven schending van mensenrechten in zakelijk verband te voorkomen, te adresseren en te verhelpen.

Het bestuur wil de algemene duurzaamheidsprincipes van de OESO-richtlijnen en UNGP's naleven, zoals beschreven in het IMVB convenant van de Pensioenfederatie. Om dit te bewerkstelligen neemt het pensioenfonds maatregelen om ervoor te zorgen dat externe dienstverleners dit beleid toepassen. Deze maatregelen hebben betrekking op de uitbesteding zelf, de monitoring van de uitbestede werkzaamheden en op de rapportages van de externe dienstverleners. Het pensioenfonds heeft besloten om het IMVB convenant nog niet te ondertekenen. De belangrijkste reden daarvoor is dat het bestuur de kosten, die het pensioenfonds moet maken om deel te nemen aan het convenant, te hoog vindt.

Verder maakt het pensioenfonds gebruik van proxy voting. Voor stukken die rechtstreeks op naam van het pensioenfonds staan wordt hierbij het stemrecht gedelegeerd aan de beheerders. De beheerders hebben zich geconformeerd te stemmen volgens het beleid van het pensioenfonds. Op de website van het pensioenfonds zijn (links naar) de belangrijkste ontwikkelingen bij actieve dialoog en stembeleid, gepubliceerd. De invulling van het beleid is aan de hand van bovenstaande maatregelen ingevoerd. Met ingang van 10 maart 2021 moeten pensioenfondsen voldoen aan een Europese verordening met informatieverplichtingen over duurzame beleggingen, de zogenaamde Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). Het pensioenfonds heeft op haar website een actuele verklaring staan bij de door haar gemaakte keuzes inzake de door haar gemaakte keuzes. Het bestuur wacht op de uitwerking van de Regulatory Technical Standards voordat zij de keuze maakt of zij zich wenst te classificeren als een product in artikel 8 (transparante ESG bijdrage) of artikel 9 (transparante duurzaamheidsdoelstellingen en benchmarks). Voorlopig classificeert het pensioenfonds zich als "overig product".

Aandelen

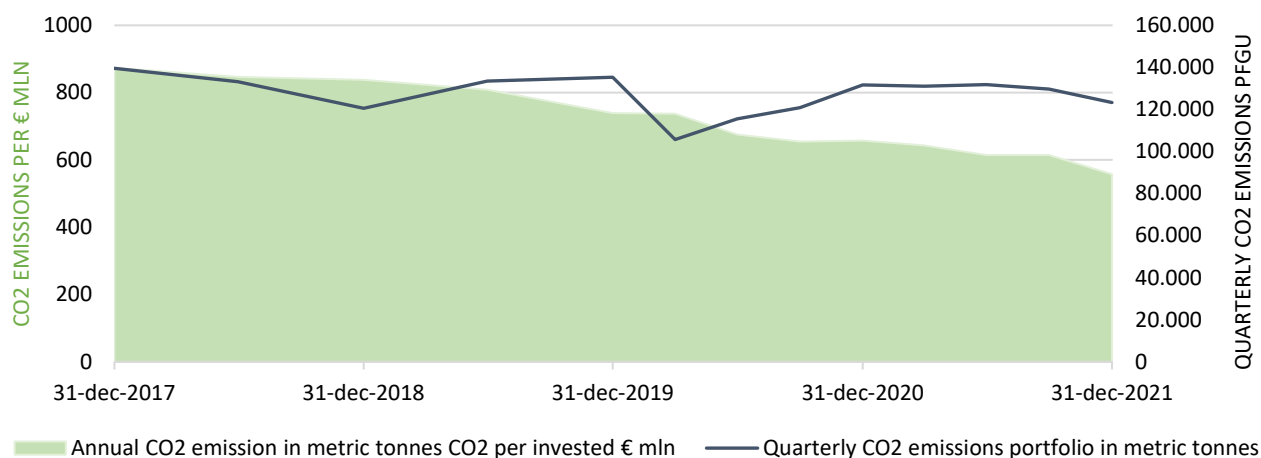
De aandelenbeleggingen van het pensioenfonds verlopen geheel via ESG indexfondsen van BlackRock. In deze aandelenfondsen worden aandelen geselecteerd via een ESG filter, waardoor onder meer wordt bereikt dat niet wordt belegd in controversiële zaken zoals wapens en kinderarbeid. BlackRock voert een corporate governance beleid bij haar beleggingen. Het bestuur vindt het belangrijk om zicht te krijgen op de MVB karakteristieken van de beleggingsportefeuille. Blackrock rapporteert over de resultaten en hierbij zijn twee karakteristieken leidend. De ESG-score, waarbij MSCI bedrijven scoort op basis van hun beleid en prestaties op het gebied van *Environmental, social & governance* factoren en de CO2 uitstoot. Gemeten sinds 2017 scoren de bedrijven waar het pensioenfonds via de ESG indexfondsen in belegt ieder jaar beter.

Naast de monitoring van de ESG rating monitort het pensioenfonds ook de CO2 uitstoot van de aandelenportefeuille. Gezien de omvang van de aandelenportefeuille en de diversiteit aan bedrijven waarin belegd wordt is het aannemelijk te veronderstellen dat het pensioenfonds hier de meeste impact kan maken. De totale uitstoot wordt bepaald door de scope 1 & 2 emissies²⁰ van de bedrijven waar het pensioenfonds in belegt bij elkaar op te tellen. Terwijl de waarde van de aandelenbeleggingen afgelopen jaren is toegenomen, zien we dat de CO2 uitstoot, afgezien van een dip tijdens de coronacrisis, ongeveer gelijk blijft. Per geïnvesteerde euro zien we dat de CO2 uitstoot van de aandelenbeleggingen de afgelopen jaren daarmee terugloopt (zie onderstaande grafiek).

²⁰ Scope 1 & 2 emissies zijn de CO2 uitstoot veroorzaakt door eigen bronnen binnen de organisatie aangevuld met de CO2 uitstoot bij de opwekking van de ingekochte en verbruikte energie.

CO2 emissies aandelenportefeuille

Vastrentende waarden

Bij de vastrentende waarden geldt dat bij de beleggingen in kredietobligaties sinds 2013 gebruik wordt gemaakt van een apart obligatiefonds waarin controversiële zaken zoals wapens en kinderarbeid zijn uitgesloten. Bij de belegging in staats(gerelateerde) obligaties wordt een ESG landenlijst gehanteerd. Indien dit economisch opportuun is belegt het pensioenfonds ook in staatsobligaties met een ESG karakter. Er kan onderscheid worden gemaakt tussen:

1. Green bonds: de opbrengsten worden uitsluitend gebruikt om groene projecten met een positieve bijdrage aan het milieu te financieren, zoals bijvoorbeeld investeringen in duurzame energie.
2. Social Bonds: de opbrengsten worden uitsluitend gebruikt om sociale projecten met een positieve bijdragen aan de gemeenschap, zoals bijvoorbeeld investeringen in de aanbouw van woningen voor personen met afstand tot de woningmarkt.
3. Blue bonds: de opbrengsten worden uitsluitend gebruikt om water gerelateerde uitdagingen aan te pakken, zoals investeringen om duurzame visserij verder te ontwikkelen.
4. Sustainable bonds: de opbrengsten worden gebruikt om projecten te financieren in een combinatie van de bovenstaande categorieën.

Of een obligatie in aanmerking komt voor één van de bovenstaande classificaties wordt bepaald op basis van de EU Taxonomy. Pensioenfonds Gasunie is op 31 december 2021 belegd in 37 Europese staatsobligaties. Het pensioenfonds heeft 3 *green bonds*, 3 *social bonds* en 1 *sustainable bond* in de beleggingsportefeuille.

Via de hypotheekportefeuille moedigt het pensioenfonds verduurzaming van woningen aan door de mogelijkheid te bieden om energiebesparende maatregelen tot 6% boven de maximale hypotheek mee te financieren. Op 31 december 2021 behoort 29,2% van de woningen gefinancierd met de door het pensioenfonds verstrekte hypotheek tot de 15% meest energiezuinige woningen van Nederland.

Voor vastrentende waarden is stembeleid en stemgedrag niet van toepassing.

Grondstoffen

De belegging in grondstoffen vindt plaats via derivaten gerelateerd aan de goederentermijnmarkten. Ook hier is stembeleid niet van toepassing.

Vastgoed

De vastgoedbeleggingen worden gehouden in beursgenoteerde- en in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen. Van deze laatste categorie worden de aandeelhoudersvergaderingen actief bezocht door adviseur Sweco. Door middel van dit 'actief aandeelhouderschap' worden pensioenfondsen beheerders uitgedaagd om, voor zover dat nog niet aanwezig is, te komen tot een scherp gedefinieerd duurzaamheidsbeleid en deel te nemen aan GRESB (Global Real Estate Sustainability Benchmark). GRESB is een onafhankelijke wetenschappelijke benchmark die het duurzaamheidsbeleid van vastgoedfondsen en –portefeuilles wereldwijd beoordeelt. Het pensioenfonds vindt een goede score op deze benchmark belangrijk. De 3 woningfondsen behaalden afgelopen jaar de volgende scores (max. 100):

1.	Altera Residential Fund	94
2.	Achmea Residential Fund	92
3.	CBRE Dutch Residential Fund	90

De GRESB benchmark over 2021 bedraagt 79. De drie pensioenfondsen behalen met hun relatief goede score de "Green Star", indien een woningfonds deze niet behaalt, zal het pensioenfonds om een plan vragen om deze binnen 2 jaar wel te behalen. Het Altera Residential Fund is met deze score het leidende niet beursgenoteerde woningfonds in Nederland.

DWS beheert het beursgenoteerd vastgoed. Het pensioenfonds heeft met DWS afspraken gemaakt over stembeleid en stemgedrag zodat DWS in lijn stemt met het beleid van het pensioenfonds.

DWS beheert het beursgenoteerd vastgoed. Het pensioenfonds heeft met DWS afspraken gemaakt over stembeleid en stemgedrag. DWS stemt in lijn met het beleid van het pensioenfonds.

6 Pensioenen

6.1 Pensioencommunicatie

Website

Tijdens het jaar zijn er nieuwsberichten geplaatst op de website. Onder andere over het pensioenakkoord, updates over de overgang naar de nieuwe pensioenuitvoerder, de haalbaarheidstoets, de uitslag van de uitvraag over risicobereidheid en de nieuwe pensioenregeling per 2022.

Uniform Pensioenoverzicht (UPO)

Het UPO voor actieve deelnemers is in mei 2021 verzonden. Het pensioenoverzicht is gebaseerd op de pensioenregeling die op 1 januari 2021 gold. De actieve deelnemers van het pensioenfonds die de voorkeur hebben voor digitale communicatie, hebben hun UPO digitaal ontvangen.

De gepensioneerden hebben ook in mei 2021 hun pensioenoverzicht ontvangen. Hierin staat hoeveel pensioen een deelnemer krijgt en hoeveel een eventuele partner krijgt bij overlijden. Naast het pensioenoverzicht krijgen gepensioneerden ook nog steeds een jaaropgave en specificatie van hun pensioenuitkering. Deze wordt ieder jaar in januari verzonden.

Digitale en gedrukte nieuwsbrief

Het pensioenfonds heeft in 2021 digitale nieuwsbrieven verzonden in februari, oktober en december. Alle nieuwsbrieven zijn gesegmenteerd op actieven, gewezen deelnemers en gepensioneerden zodat elke doelgroep zoveel mogelijk relevante informatie ontvangt. In de nieuwsbrieven speelt het pensioenfonds in op diverse pensioenactualiteiten, de pensioenregeling en ontwikkelingen in pensioenland. Alle nieuwsbrieven zijn ook via de website te bekijken. Daarnaast zijn aan alle deelnemers gedrukte nieuwsbrieven verstuurd in mei en in december.

KIEN tevredenheidsonderzoek

In 2021 hebben we onderzoek gedaan naar de voortgang in KPI's die we in 2019 hebben opgesteld en als nulmeting hebben uitgevraagd. Daarnaast gebruiken we de resultaten om onze toekomstige dienstverlening te verbeteren. In juni 2021 heeft het onderzoek plaatsgevonden. De resultaten zijn eind augustus besproken en dienen als input voor het nieuwe communicatiebeleidsplan dat in 2022 wordt opgesteld.

Deelnemerspanel

In september vond er een deelnemerspanel plaats. Aan deze digitale sessie hebben een aantal actieve en gepensioneerde deelnemers deelgenomen. Zij hebben input gegeven op de communicatie van het pensioenfonds, bijvoorbeeld de nieuwsbrief. Maar ook de campagne Pensioenmythes is aan bod gekomen. Daarnaast zijn de deelnemers meegenomen in de huidige communicatiestrategie, wat als erg leerzaam is ervaren. Alle input is verzameld en in het bestuur besproken. Het verslag van de sessie is op de website geplaatst.

Campagne pensioenmythes

In juni 2021 is een vervolgcampagne pensioenmythes met animaties uitgevoerd. Deze campagne is gericht aan actieve deelnemers en is gesegmenteerd op leeftijdsgroepen. Elk leeftijdsgroep ontving een digitale mailing waarin een life-event centraal stond. Deelnemers hebben kunnen doorklikken naar een overeenkomstige themapagina op de website, waar meer verdiepende informatie te vinden was. De resultaten van de campagne waren goed. Uit de resultaten kwam naar voren dat de deelnemers jonger dan 40 jaar minder vaak doorklikken naar de themapagina's. Het pensioenfonds wil in de komende jaren meer inzetten op relevante informatie per leeftijdsgroep.

Campagne e-mailadressen

Er is in november 2020 een kaart verstuurd naar alle deelnemers onder de 80 jaar waarvan er nog geen e-mailadres bij ons bekend was. In totaal hebben 886 deelnemers de kaart ontvangen. De resultaten van deze campagne zijn in februari 2021 gemeten en in alle doelgroepen (actieven, gewezen deelnemers en gepensioneerden) is het aantal e-mailadressen gestegen. Dit is een mooi resultaat maar maakt het nog niet mogelijk om alle communicatie digitaal uit te voeren. Het pensioenfonds wil daarom in de komende jaren alle deelnemers meer informeren over het belang van een bewuste keuze voor digitale communicatie.

Campagne risicobereidheid

De campagne rondom risicobereidheid in 2020 was gestoeld op de vraag in hoeverre deelnemers bereid zijn risico te nemen voor een bepaald verwacht rendement. In juni 2021 zijn de resultaten van de campagne gedeeld met de deelnemers.

Overgang naar AZL

De communicatie in 2021 heeft ook in het teken gestaan van de overgang van de pensioenadministratie van TKP naar AZL. Hierover hebben we in de digitale nieuwsbrieven en in nieuwsberichten op de website gecommuniceerd.

6.2 Pensioenregeling en uitvoeringsovereenkomsten

6.2.1 Voorgaande pensioenregelingen

Het bestuur voert de pensioenregelingen uit voor het personeel van Gasunie en van de aangesloten onderneming GasTerra. Hierin zijn ouderdomspensioen, partnerpensioen, wezenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen geregeld.

De pensioenregeling 2018 - 2021 geldt tot en met 2021.

In 2021 hebben de actieve deelnemers pensioen opgebouwd volgens het Pensioenreglement 2013, geldend voor de periode 2018 - 2021. De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar. Het betreft een voorwaardelijke middelloonregeling met CDC-financiering. Kenmerkend voor CDC is dat de werkgever een vaste premie afdraagt aan het pensioenfonds. De pensioenopbouw is beperkt tot een pensioengevend salaris van € 112.189 (2021), het opbouwpercentage is 1,875% van de pensioengrondslag en de franchise is gelijkgesteld aan de fiscaal minimale franchise. Sinds 2015 komen gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers met een uitkering op basis van de WIA ook in aanmerking voor een gedeeltelijk arbeidsongeschiktheidspensioen.

De premie voor de pensioenregeling bedraagt 26,6% van het pensioengevend jaarsalaris waarvan 2% door de deelnemers wordt bijgedragen. Daarnaast is er een aanvullende deelnemersbijdrage van 6% boven het grensbedrag van € 99.566 (2021). Er geldt een voorwaardelijke toeslagverlening en de nieuwe pensioenopbouw mag over een periode van drie kalenderjaren in totaal niet voor meer dan 1,5% uit het eigen vermogen van het pensioenfonds gefinancierd worden. Ook het opbouwpercentage is voorwaardelijk: als de premie in enig jaar niet toereikend is, wordt de pensioenopbouw voor dat jaar verlaagd.

Daarnaast voert het pensioenfonds een aantal voorgaande regelingen uit die geen actieve deelnemers meer kennen.

Dit zijn de volgende pensioenregelingen:

- ▶ Pensioenreglement 1991 voor deelnemers geboren vóór 1 juli 1937.
- ▶ Pensioenreglementen 1994 voor deelnemers die na 30 juni 1937 en vóór 1 januari 1950 zijn geboren en tevens in dienst zijn gekomen vóór 1 januari 2006. Dit betreft het Pensioenreglement 1994, Overgangsbepalingen 1994 en het Reglement Regeling Vervroegd Uittreden.
- ▶ Pensioenreglement 2006 voor deelnemers die op of na 1 januari 1950 zijn geboren, dan wel voor deelnemers die na 31 december 2005 in dienst zijn gekomen. Voor werknemers van Gasunie is de opbouw in dit pensioenreglement per 30 juni 2013 beëindigd. Voor werknemers van GasTerra is dit per 31 december 2013 het geval.

- Pensioenreglement 2010 voor werknemers die op of na 1 juli 2010 zijn toegetreden tot de Raad van Bestuur van Gasunie. De opbouw in dit pensioenreglement is per 30 juni 2013 beëindigd.

6.2.2 Nieuwe pensioenregeling

In 2021 hebben de sociale partners bij Gasunie een nieuwe pensioenovereenkomst afgesproken voor de periode 1 januari 2022 tot het moment dat de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel (uiterlijk 1 januari 2027) zal plaatsvinden. De kenmerken van deze nieuwe regeling zijn grotendeels gelijk aan die van de vorige pensioenregeling. De belangrijkste verschillen zijn:

- De in totaal af te dragen premie bedraagt 27,6% van het pensioengevend jaarsalaris (tot het grensbedrag). Hiervan blijft in totaal 2% voor rekening van de werknemers komen, maar die bijdrage zal door de werkgever worden ingehouden als een vast percentage van de pensioengrondslag (dus niet langer als percentage van het pensioengevend jaarsalaris).
- Het opbouwpercentage blijft in beginsel gelijk: maximaal 1,875% van de pensioengrondslag. Echter wordt de voorwaarde voor het verlagen van de opbouw in enig jaar gewijzigd. Indien per peildatum (31 december van het voorgaande jaar) de beleidsdekkingsgraad hoger is dan het VEV-niveau vindt geen verlaging van de opbouw plaats. Indien de beleidsdekkingsgraad lager is en indien het verwachte M1-effect voor het jaar negatiever is dan -0,6% wordt het opbouwpercentage zodanig verlaagd dat het verwachte M1-effect -0,6% zal zijn.

Gasunie heeft het pensioenfonds gevraagd om de nieuwe pensioenregeling uit te voeren. Het pensioenfonds heeft de uitvoering van de nieuwe pensioenregeling geaccepteerd onder het stellen van de voorwaarde dat bij toekomstige wijzigingen van de pensioenregeling in het kader van het WTP ook het repareren van toeslagachterstanden een belangrijk aandachtspunt is voor de sociale partners. Als sociale partners besluiten tot een verzoek tot invaren dan verplichten sociale partners zich te kiezen voor een methode die rekening houdt met de op dat moment bestaande feitelijke toeslagachterstanden binnen het pensioenfonds.

6.2.3 Uitvoeringsovereenkomsten

Uitvoeringsovereenkomst: Gasunie

De in 2021 geldende uitvoeringsovereenkomst met Gasunie is per 22 december 2017 gesloten en loopt tot 1 januari 2022. In deze uitvoeringsovereenkomst zijn de afspraken tussen het pensioenfonds en Gasunie opgenomen in verband met de uitvoering van de pensioenregeling.

In 2021 is gewerkt aan het opstellen van de nieuwe uitvoeringsovereenkomst voor de periode 2022 - 2026. Deze is 1 januari 2022 met terugwerkende kracht inwerking getreden.

Uitvoeringsovereenkomst: GasTerra

De in 2021 geldende uitvoeringsovereenkomst met GasTerra is per 22 december 2017 gesloten en loopt tot 1 januari 2022. In vorm en inhoud sluit de overeenkomst aan bij de overeenkomst die met Gasunie is gesloten.

In 2021 is gewerkt aan het opstellen van de nieuwe uitvoeringsovereenkomst voor de periode 2022 - 2026. Deze is 1 januari 2022 met terugwerkende kracht inwerking getreden.

6.3 Pensioenadministratie

Deelnemersvragen

In 2021 zijn 803 vragen gesteld aan het pensioenfonds (2020: 839). Deelnemers stelden vooral vragen over echtscheiding, persoonsgegevens, pensioenaanvragen, uitkeringen en de website.

Klachten

In 2021 heeft het pensioenfonds één klacht van een deelnemer ontvangen (2020: twee). De klacht is afgehandeld in het verslagjaar. Dit betrof een klacht van een deelnemer woonachtig in de VS die van mening was dat hij geen actuele vrijstellingsverklaring voor loonbelasting hoefde in te dienen. Volgens de regels van de belastingdienst dient het dossier een actuele vrijstellingsverklaring te

bevatten. Betrokkene is gewezen op de urgentie tijdig een vrijstellingsverklaring aan te vragen en is hem daartoe uitstel verleend. Vervolgens is loonheffing inhouden.

7 Wet- en regelgeving en relevante ontwikkelingen

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste externe ontwikkelingen voor de komende periode besproken die van invloed kunnen zijn op het beleid van het pensioenfonds.

Wet toekomst pensioenen (WTP)

Als vervolg op het pensioenakkoord uit 2019 is eind maart 2022 het Wetsvoorstel wijziging Wet toekomst pensioenen bij de Tweede Kamer ingediend.

De ‘Wet toekomst pensioenen’, of in ieder geval een aantal onderdelen daarvan, zullen naar verwachting op 1 januari 2023 in werking treden.

Het wetsvoorstel bestaat uit onder meer de volgende onderdelen:

- ▶ **Het pensioencontract**
De premieovereenkomst zal de enige toegestane soort pensioenovereenkomst zijn. De premieovereenkomst zal twee vormen kennen, waarvan de één nieuw is en meer collectief van aard en de ander meer individueel en gestoeld op de bestaande verbeterde premieregeling. Er komt nog een derde variant, de ‘premie-uitkeringsovereenkomst’, maar die zal niet door pensioenfonds uitgevoerd kunnen worden.
- ▶ **Transitie naar nieuwe pensioenovereenkomst**
Er komt een transitie-FTK voor pensioenfonds die van plan zijn bestaande pensioenaanspraken en -rechten in te varen. Het is niet verplicht om hiervan gebruik te maken. Hierbij zal een ondergrens gelden voor de dekkingsgraad van 90%: staat deze per einde jaar onder de 90%, dan moet worden gekort tot 90%.
- ▶ **Vorbereidingen op WTP**
In aanloop naar de overgang naar de nieuwe pensioenovereenkomst moeten meerdere onderzoeken worden uitgevoerd en diverse besluiten worden genomen. In fase 1, de arbeidsvoorwaardelijke fase, maken de sociale partners afspraken over de aard van de nieuwe overeenkomst. Zij besluiten verder al dan niet een verzoek tot invaren in te dienen. De werkgever stelt tenslotte een transitieplan op en dient dat in bij het pensioenfonds. In fase 2 stelt het pensioenfonds, indien het de opdrachtaanvaarding aanvaardt, een implementatieplan op. Hierbij moet onder andere rekening gehouden worden met het te voeren beleggingsbeleid, de verdeling van het vermogen van het pensioenfonds over de rechthebbenden etc. Tot slot volgt fase 3, de implementatie. Bij het bovenstaande spelen het VO, de VGG en de OR'en elk hun eigen voorgeschreven rol.
- ▶ **Fiscale wetgeving**
De beschikbare premie kent een voor iedereen gelijk maximum, dus geen gestaffelde premie. Er komen ook nieuwe fiscale grenzen voor partner- en wezenpensioen..
- ▶ **Nabestaandenpensioen en partnerdefinitie**
Het partner- en wezenpensioen onder het nieuwe contract zal op risicobasis zijn; na ingang zijn deze pensioenen kapitaalgedekt. Er komen nieuwe fiscale maxima voor deze pensioenen.
Er komt een nieuwe, wettelijke definitie van het begrip ‘partner’ voor het partnerpensioen en van het begrip gezamenlijke huishouding.

Wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen

In 2021 heeft het parlement ingestemd met de Wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen. Voor het pensioenfonds is het onderdeel dat een deelnemer het recht krijgt om bij pensioeningang 10% van de waarde van zijn aanspraken op ouderdomspensioen ineens te kunnen ontvangen, het meest relevant. De pensioenuitvoerder moet daaraan meewerken.

Bij de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer kwamen enkele praktische complicaties in verband met de AOW-datum aan bod en wil men zekere aanpassingen aan het voorstel aanbrengen. Het wetsvoorstel voor deze wijziging wordt naar verwachting in het tweede kwartaal 2022 ingediend. Het is de vraag of dan de gewenste ingangsdatum van 1 januari 2023 nog

gehaald kan worden, gelet op de tijd die nodig is voor pensioenuitvoerders om de benodigde aanpassingen te doen in processen en administratie.

Wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding (WPS)

Over het wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding wordt al jaren gesproken. Een nieuwe complicatie is dat onder de WTP het "partnerbegrip" gewijzigd gaat worden. De WPS wordt waarschijnlijk in 2023 behandeld door de Tweede en Eerste Kamer. De Wet pensioenverdeling bij scheiding zal naar verwachting niet eerder dan op 1 januari 2027 in werking treden.

Automatische waardeoverdracht kleine pensioenen

Met de invoering van de Wet waardeoverdracht kleine pensioenen is het mogelijk geworden dat pensioenuitvoerders kleine pensioenen automatisch overdragen naar de nieuwe uitvoerder van de aanspraakgerechtigde, zonder dat daarvoor instemming van de gerechtigde nodig is. Intussen is de nodige ervaring opgedaan met de uitvoering van deze wet en de automatische waardeoverdrachten verlopen soepel.

Eind december 2021 is een wetsvoorstel ingediend dat ervoor moet zorgen dat pensioenuitvoerders in meer gevallen kleine aanspraken kunnen overdragen. De wetswijziging treedt in werking op een nader te bepalen tijdstip.

8 Actuariële analyse

Analyse van het resultaat

Het verloop van de technische voorziening van het pensioenfonds werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van markrentes en beleggingsrendementen.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van het pensioenfonds vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de jaarrekening, die boekhoudkundig zijn bepaald.

Bedragen x € 1.000	2021	2020
Resultaat op beleggingen	239.996	181.688
Resultaat op wijziging rentetermijnstructuur	118.722	-210.486
Resultaat op premie	-12.844	-7.088
Resultaat op waardeoverdrachten	-40	-481
Resultaat op kosten	194	28
Resultaat op toeslagverlening	0	0
Resultaat op uitkeringen	-90	-198
Resultaat op kanssystemen	1.532	5.460
Resultaat op wijzigingen grondslagen	-	38.251
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-1.961	-3.704
Resultaat op andere oorzaken	-12	-8
Totaal saldo van baten en lasten	349.419	3.461

In 2021 zijn de volgende belangrijke effecten op actuariële resultaat te onderscheiden:

Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- ▶ alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten van het vermogensbeheer;
- ▶ de rentelasten over vreemd vermogen, achtergestelde leningen en rekening courantverhoudingen met andere partijen;
- ▶ de benodigde interesttoevoeging aan de technische voorzieningen. Deze wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars spot rate uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar ultimo van het vorige verslagjaar.

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt € 239,996 miljoen. Dit bedrag bestaat uit het behaalde beleggingsresultaat conform jaarverslag (€ 230,462 miljoen) en benodigde interest (€ 9,534 miljoen). Het rendement op de beleggingen draagt in 2021 derhalve positief bij aan de dekkingsgraad.

Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS ultimo 2021 ligt over de hele linie boven de RTS ultimo 2020. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2021 met circa 0,39%-punt gestegen wat leidt tot een afname van de voorziening en dus tot een positief resultaat. Het resultaat hiervan bedraagt € 118,722 miljoen.

De Commissie Parameters 2019 heeft een nieuwe UFR-methode geadviseerd. DNB maakt gebruik van de UFR methodiek Bij het vaststellen van de rentetermijnstructuur. DNB heeft besloten de nieuwe methode in vier gelijke jaarlijkse stappen in te voeren. De eerste stap heeft plaatsgevonden op 1 januari 2021, waarbij voor 75% de oude UFR-methode is gehanteerd en voor

25% de nieuwe methode. Als gevolg van de nieuwe UFR-methodiek is een bedrag van € 11,277 miljoen toegevoegd aan de voorziening.

Premie

De toename van de pensioenverplichtingen in het verslagjaar wordt gefinancierd door middel van een doorsneepremie. Voor het jaar 2021 bedraagt het premiepercentage betaald door de werkgever 24,6% (2020: 24,6%) van het gemaximeerde pensioengevende salaris. De feitelijke premie voor de pensioenopbouw wordt vermeerderd met de deelnemersbijdrage (2,0%). De deelnemersbijdrage bedraagt 6% boven het grensbedrag van € 99.566 (2020: € 98.874). Het resultaat op premie bedraagt - € 12,844 miljoen.

Waardeoverdrachten

Deelnemers hebben (onder voorwaarden) de mogelijkheid de waarde van hun elders opgebouwde aanspraken in het pensioenfonds in te brengen. Hierbij wordt de ingebrachte waarde, op basis van wettelijk vastgestelde tarieven, omgezet in extra aanspraken in het pensioenfonds. Doordat de wettelijke tarieven op basis van andere grondslagen dan die van het pensioenfonds zijn vastgesteld ontstaat een actuariael resultaat bij deze inkoop. Ditzelfde geldt voor de mogelijkheid die gewezen deelnemers hebben hun in het pensioenfonds opgebouwde aanspraken over te dragen naar een andere pensioenuitvoerder of verzekeraar. Het resultaat op waardeoverdrachten is € 40 duizend.

Kanssystemen

Aan het vaststellen van de technische voorzieningen liggen kanssystemen ten grondslag. De belangrijkste zijn sterfte en arbeidsongeschiktheid.

Toeslagverlening

Het bestuur heeft op basis van de financiële positie besloten om per 1 januari 2022 een toeslag te verlenen. Het besluit om toeslag te verlenen is echter na balansdatum genomen, waardoor de toeslag niet meegerekend wordt in de technische voorziening per 31 december 2021. Daardoor is het resultaat nihil.

Wijzigingen grondslagen

In 2021 zijn geen grondslagwijzigingen geweest.

Overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen

Naast de wijziging van de technische voorziening als gevolg gewijzigde grondslagen kan de technische voorziening ook door andere redenen een incidentele wijziging ondergaan. In het boekjaar zorgde dit voor een positief resultaat van € 1,961 miljoen. Onder deze post worden de wijzigingen van de ziektevoorziening die niet veroorzaakt wordt door RTS-effect (- € 2,258 miljoen) en de extracomptabele voorziening voor onvoorwaardelijke stijging van de pensioengrondslag van arbeidsongeschikte deelnemers verantwoord (€ 297 duizend), voor zover dit geen nieuwe arbeidsongeschikte deelnemers betreffen (dit wordt namelijk verantwoord onder het resultaat op arbeidsongeschiktheid).

Andere oorzaken

Dit zijn overige actuariële resultaten die ontstaan doordat de feitelijke uitkomsten afwijken van hetgeen actuariael verondersteld is. Deze resultaten zijn niet toe te wijzen aan één van de eerder genoemde categorieën.

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie bestaat uit een actuariael benodigde premie voor de pensioenopbouw en de risicodekkingen voor overlijden en arbeidsongeschiktheid, de solvabiliteitsopslag, de opslag voor uitvoeringskosten en de opslag voor toeslagverlening en reservetekort.

In de volgende tabel is een overzicht van de kostendeekkende premie opgenomen. De kostendeekkende premie is berekend op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2020. De gedempte kostendeekkende premie is op basis van verwacht rendement vastgesteld.

Bedragen x € 1.000			
Premiecomponent	Kostendeekkende premie	Gedempte premie	Feitelijke premie
Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	40.717	13.898	
Risicopremie partner- en wezenpensioen	1.047	560	
Risicopremie arbeidsongeschiktheid	942	942	
Opslag toekomstige uitvoeringskosten	977	334	
Opslag uitvoeringskosten	1.059	1.059	
Solvabiliteitsopslag	9.523	3.430	
Opslag onvoorwaardelijke onderdelen		6.191	
Ontvangen premie			31.733
Vergoeding uitvoeringskosten/ao 2020			
Afrekening vorig jaar			-45
Totale premie	54.265	26.414	31.686

Premiedekkingsgraad

De premiedekkingsgraad geeft aan in hoeverre de ontvangen pensioenpremie in een jaar voldoende is om de nieuwe pensioenaanspraken te kunnen financieren. Deze wordt bepaald door de beschikbare premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen te delen door de actuarieel benodigde premie voor onvoorwaardelijke onderdelen. De beschikbare premie wordt verminderd met de opslag voor uitvoeringskosten.

Bedragen x € 1.000	
Feitelijk minus opslag uitvoeringskosten:	$31.733 - 1.059 = 30.674$
Actuarieel benodigd:	$40.717 + 1.047 + 942 + 977 = 43.683$
Premiedekkingsgraad:	$30.674 / 43.683 = 70,2\%$

Vereist eigen vermogen (VEV)

Het VEV is gebaseerd op de strategische portefeuilles en is bepaald op 22,6%. Indien het vereist eigen vermogen bepaald zou zijn op basis van de actuele portefeuille per ultimo 2021 zou deze uitkomen op 23,0%.

Oordeel van de externe actuaris over de financiële positie

De financiële positie van het pensioenfonds is naar de mening van de certificerend actuaris voldoende omdat de beleidsdekkingsgraad ultimo 2021 boven het vereist vermogen ligt. Bij het oordeel is bepalend in hoeverre het pensioenfonds zal kunnen voldoen aan de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, in aanmerking nemend het streven inzake toeslagen, zoals aan verzekerden meegedeeld en de in wet- en regelgeving opgenomen criteria.

9 Vooruitblik

Volatiele markten

De situatie in Oekraïne heeft op meerde manieren impact op het pensioenfonds. Via een beleggingsfonds was het pensioenfonds op het moment van de inval in het bezit van Russische aandelen. Deze aandelen vertegenwoordigden op dat moment circa 0,2% van het vermogen. Daarnaast loopt de al verhoogde inflatie verder op. Dit kan invloed hebben op de waarde van de beleggingen en de waardevermindering van het pensioen. Het beleggingsbeleid is zo vormgegeven dat de overtuiging is dat het pensioenfonds dit soort schokken op lange termijn kunnen opvangen. Omdat het pensioenfonds zich richt op beleggingen op de lange termijn, ziet het bestuur in deze ontwikkelingen vooralsnog geen reden om het beleggingsbeleid aan te passen. Indien de lange termijn overtuigingen van het bestuur onder druk komen te staan, wordt het beleggingsbeleid opnieuw tegen het licht gehouden. De inval heeft ook geleid tot een aanscherping van verschillende sanctiemaatregelen in een groot deel van de wereld. Het pensioenfonds voldoet aan de voor haar geldende maatregelen. Er wordt continu gemonitord of medewerkers, deelnemers of zakelijke relaties door de nieuwe maatregelen worden getroffen.

Het vooruitzicht is dat door diverse oorzaken de financiële markten volatiel zullen blijven. Verder zijn er onzekerheden over de aard van de optredende inflatie en de reacties van de centrale banken en de financiële markten daar op. Het pensioenfonds zal de ontwikkelingen monitoren en is vooralsnog van mening dat het huidige strategische beleggingsbeleid afdoende is om de doelstellingen op lange termijn te kunnen behalen. Dat zal getoetst worden in de ALM die in 2022 zal worden uitgevoerd.

Overgang naar AZL per 1 januari 2022

De overgang van TKP naar AZL per 1 januari 2022 is goed verlopen. Er moeten nog diverse transitiewerkzaamheden afgerond worden. Waaronder deze:

- ▶ Completeren van de website: pensioenplanner, mijn-omgeving, documenten.
- ▶ De bestanden met de dataoverdracht van TKP naar AZL moeten geverifieerd worden door onze accountant.
- ▶ Na afronding van de transitie wordt de vrijwaringsovereenkomst met TKP getekend.

Projecten 2022

Het bestuur is voornemens om in 2022 de volgende projecten uit te voeren:

- Het bestuur zal samen met sociale partners en andere betrokkenen stappen zetten in het kader van de WTP. De eerste stap zal zijn om met sociale partners te overleggen hoe deze samenwerking zal worden vormgegeven. Het bestuur kijkt tevens vooruit naar de gevolgen van het pensioenakkoord voor het huidige beleggingsbeleid. Voor de nadere uitwerking wordt verwezen naar Hoofdstuk 7.
- Het bestuur ziet dat datakwaliteit van groot belang is voor de invoering van het nieuwe pensioenakkoord. In dit kader is het bestuur van plan om een datakwaliteitsbeleid op te stellen.
- In 2022 zal het bestuur een nieuw communicatiebeleidsplan opstellen. Daarin staan de doelstellingen van het bestuur op het gebied van communicatie voor de komende drie jaar.
- Het bestuur voert eens in de 3 jaar een ALM studie uit. In 2022 zullen we deze studie wederom uitvoeren. Voorafgaand aan de uitvoering worden de investment beliefs opnieuw tegen het licht gehouden.
- Het bestuur zal haar beleid omtrent MVB (Maatschappelijk Verantwoord Beleggen) aanscherpen en de wijzigingen in dit beleid verder operationaliseren.

Gefaseerde invoering nieuwe UFR-methode

De Nederlandse Bank voert in de periode van 2021 tot 2024 in vier gelijke jaarlijkse stappen de nieuwe UFR methode in. De invoering van de nieuwe UFR-methode gaat ook in 2022 effect hebben op de dekkingsraad. De stapsgewijze invoering zorgt ervoor dat het effect van de nieuwe UFR-methode op de dekkingsgraad zich geleidelijk in de tijd materialiseert. Ook in 2022 zal de wijziging impact hebben op de dekkingsgraad van het pensioenfonds. Hoe 'jonger' het pensioenfonds, hoe hoger de rentegevoeligheid van de pensioenverplichtingen. En hoe groter de impact van de invoering van de nieuwe UFR-methode.

Pensioenfonds Gasunie is een gemiddeld pensioenfonds. De impact van de volledige invoering van de nieuwe UFR-methode wordt geschat op een daling van 6% van de actuele dekkingsgraad.

Groningen, 14 juni 2022

J. (Joost) Hooghiem (voorzitter)

A.J. (Ale Jan) Algra

A.J. (Adriaan) den Herder

J. (Janneke) Hermes

J.S. (Johan) Douma (secretaris)

A.C.M. (Sandra) Melman

F.F. (Flip) Van Koten

C.D. (Dick) Vermeulen

10 Verslag Raad van Toezicht

Inleiding

Dit verslag van de Raad van Toezicht (RvT) betreft het jaar 2021.

De afgelopen twee jaren stonden vooral in het teken van de Covid pandemie. De gevolgen daarvan zullen nog langere tijd merk- en voelbaar blijven. Evenals in 2020 heeft het pensioenfonds in 2021 goed kunnen functioneren en werd er flexibel ingespeeld op de steeds veranderende omstandigheden waarop kon worden gewerkt en vergaderd. De focus kon op belangrijke toekomstige ontwikkelingen worden gelegd, waaronder de aanstaande Wet Toekomst Pensioenen, die doorlopend de aandacht vraagt en krijgt.

In het begin van 2022 leek de Corona pandemie zich eindelijk in een meer positieve richting te ontwikkelen toen een nieuwe wereldwijde schok voorbij kwam: de vijandige inval van de Russen in Oekraïne. De Westerse Wereld trof snel verregaande sancties, waarmee vooral de Russische economie geraakt moest worden. Tegoeden werden bevroren en betalingsverkeer via Swift werd aan banden gelegd. De handel in Russische aandelen en obligaties viel compleet stil en deze werden uit de index verwijderd als gevolg van de sancties. Echter verkopen van posities was door gesloten beurzen niet zomaar mogelijk. De impact van deze inval is op lange termijn nog niet te overzien, maar het pensioenfonds heeft wel snel en zo goed als mogelijk gehandeld, beleid aangepast en op de website geplaatst.

De RvT heeft veel vertrouwen in het bestuur en het bestuursbureau hoe deze actie aan- en oppakt, en dankt alle betrokkenen bij het pensioenfonds voor hun inzet in 2021.

Taak

De RvT heeft op grond van de Pensioenwet tot taak: het houden van toezicht op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De RvT is tenminste belast met het toezicht op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De RvT ziet toe op de naleving van de Code Pensioenfonds door het pensioenfonds. Verder staat de RvT het bestuur met raad terzijde. Daarnaast kent de wet de RvT een aantal specifieke goedkeuringsrechten toe. Dit betreft onder meer het goedkeuren van het jaarverslag, de profielschets van bestuurders en het beloningsbeleid.

Werkwijze

De RvT wil zijn toezichtstaak zodanig uitvoeren dat het bijdraagt aan een effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds. Daarbij is het de intentie om invulling te geven aan een brede taakopvatting met een kritische en onafhankelijke blik, gericht op de implementatie van de strategische doelstellingen van het pensioenfonds en het behouden, en waar nodig verbeteren, van de voorwaarden waaronder de gehele pensioenfonds organisatie haar werkzaamheden ten behoeve van de deelnemers kan volbrengen.

De RvT oefent zijn toezicht uit met inachtneming van de VITP-Toezichtcode.

Bevindingen

Samenvattend oordeel

De RvT heeft het functioneren van het bestuur van het pensioenfonds gedurende 2021 gevolgd en onderzocht. De RvT stelt vast dat het beleid van het bestuur voldoende evenwichtig en zorgvuldig tot stand is gekomen en uitgevoerd, en daarmee het bestuur, naar het oordeel van de RvT, gedurende 2021, 'in control' was, en de continuïteit van het pensioenfonds in voldoende mate heeft geborgd. Het pensioenfonds betreft de 'evenwichtige belangenafweging' bij haar besluitvormingstrajecten en beschikt over een 'adequate risicobeheersing'.

Algemene gang van zaken, follow up aanbevelingen 2020

Met ingang van 2022 is er een nieuwe pensioenregeling van kracht in principe met een looptijd tot overgang naar het nieuwe pensioenstelsel (met de belangrijke voorwaarde dat, in geval van keuze door sociale partners voor “invaren” voor implementatie van de aanstaande Wet Toekomst Pensioenen, sociale partners kiezen voor een methodiek die rekening houdt met de op dat moment bestaande feitelijke toeslagachterstanden).

Het pensioenfonds is goed op de hoogte van de ontwikkelingen in de omgeving van het pensioenfonds en volgde de eigen (financiële) positie goed en nam waar nodig adequate actie. Daarmee was de financiële ontwikkeling in overeenstemming met het marktsentiment. De beleidsdekkingsgraad per ultimo 2020 van 103,5% steeg hard naar 124,4% zodat per 1 januari 2022 de volledige indexatie (conform de prijsstijging in 2021) kon worden toegepast inclusief een klein stukje inhaalindexatie.

De drie in 2020 door de RvT gedane aanbevelingen zijn door het bestuur opgevolgd c.q. gepland:

1. Verdiepen en operationaliseren van de toekomstscenario's bij besluitvorming.

In 2021 heeft het bestuur in het kader van de pensioenregeling 2022 en volgende jaren een groot aantal scenario's opgesteld. Daarnaast heeft het bestuur medio 2021 een speciale sessie gehad onder begeleiding van Montae over de toekomst van het pensioenfonds in het licht van het nieuwe pensioenstelsel. Het bestuur heeft ook de SWOT op dit punt geactualiseerd met onder meer onderkenning dat enerzijds het nieuwe pensioenstelsel het pensioenfonds de mogelijkheid biedt om meer maatwerk voor de deelnemers mogelijk te maken, in combinatie met een verdere risicodifferentiatie per leeftijdsgroepen van deelnemers, anderzijds de evenwichtige belangenafweging complex van aard is en veel aandacht van het bestuur zal vragen.

2. Aandacht voor de persoonlijke evaluaties van de bestuursleden.

In 2021 heeft dit zich toegespitst op teamontwikkeling en het oefenen met gesprekstechnieken.

3. Beleidsontwikkeling inzake de evaluatie en rapportage van de Code Pensioenfonds.

Deze evaluatie zal medio juni 2022 door het bestuur plaatsvinden.

De wijze van besturen is professioneel, respectvol en gewetensvol, professioneel ondersteund door het bestuursbureau met een adequaat toezicht op de partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed. De RvT heeft vertrouwen in de wijze van uitvoering en besluitvorming van het pensioenfonds.

Risk- en compliance

Het pensioenfonds hanteert voor de verdeling van de verantwoordelijkheden van de risicobeheersing het “3 lines” model.

Het pensioenfonds heeft een integraal risicomanagement beleid. De borging van en advisering aan het bestuur van het integraal risicomanagement (IRM)-proces is belegd bij de Risk en Compliance Commissie (RCC). De risico-opinies worden door de risicomanager bij adviezen van de commissies gegeven. Jaarlijks evalueert de RCC of bij alle adviezen, die naar de mening van de RCC een risico-opinie hadden moeten krijgen, deze ook is uitgebracht. Daarnaast beoordeelt de RCC de kwaliteit van de risico-opinies in de zin van countervailing power van het bestuur ten opzichte van het betreffende advies van een commissie. Het bestuur heeft een Risicodashboard met kwartaalsgewijze rapportage van de financiële en niet-financiële risico's voorzien van toelichting.

In de derde lijn is in 2021 conform IORP II de sleutelfunctiehouder interne audit benoemd. De sleutelfunctiehouder risicobeheer met uitvoering van de sleutelfunctie risicobeheer door de onafhankelijk risicomanager en de sleutelfunctiehouder actuariael waren al in 2020 benoemd.

Het pensioenfonds heeft in 2021 een ERB afgerond met de conclusie dat sprake is van een adequaat risicomanagement. Het pensioenfonds zal zich in 2022 richten op nog verdere versterking van het risicomanagement op basis van een aantal specifieke verbeteracties voortkomende uit de ERB.

In 2022 zal er op het gebied van ESG aandacht zijn voor verdere beheersing van ESG risico's en zal verdere aanscherping van het beleid op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen plaatsvinden (alsmede aandacht voor beleggen in het kader van de aanstaande Wet Toekomst Pensioenen).

Ook staat het opstellen van het datakwaliteitsbeleid op de agenda 2022 van het bestuur, mede gezien het extra belang van datakwaliteit voor de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Bij de custodian, Kasbank, is sprake geweest van een overname door CACEIS. Daarmee zijn de systemen van Kasbank medio 2021 gemigreerd naar de systemen van CACEIS. De RCC heeft de beheersmaatregelen voor deze systeemovergang, die CACEIS intern hiervoor heeft genomen, vooraf getoetst. De overzetting van de core-custody was moeizaam. Er was wel een goede overdracht van de core-custody waarden. Maar één keer moesten de FTKstaten beleggingen voor de DNB worden gecorrigeerd. De problemen omtrent rapportages vragen nog voortdurende aandacht en inspanning. Het pensioenfonds blijft in overleg met CACEIS om tot een oplossing te komen. Dit overleg zal doorlopen in 2022.

Concluderend kan gesteld worden dat het pensioenfonds het integraal risicomanagement op orde heeft onder het onderkennen van verdere verbeteracties en aandachtspunten (mede gericht op het nieuwe pensioenstelsel).

Vermogensbeheer, en Financieel risicomanagement.

De Beleggingsadviescommissie wordt ondersteund door het bestuursbureau, aangevuld met ervaren externe deskundigen, waardoor een brede discussie gevoerd wordt, gedragen door een brede visie. Hierbij komen de beleggingen, de beleggingsrisico's en het financieel beheer aan de orde en worden deze grondig en vanuit diverse invalshoeken beschouwd. Dit komt de adviezen en onderbouwing van de beleggingsadviescommissie en de besluitvorming in het bestuur ten goede.

Het pensioenfonds heeft een beleggingscyclus waarbij de aansluiting met de risicohouding duidelijk is vastgelegd. Begin 2018 is het Pijngrensbeleid geïntroduceerd. Hiermee wil het pensioenfonds de risico's van bepaalde stressscenario's mitigeren door gebruik te maken van beschermingsinstrumenten. In de vergaderingen wordt hier periodiek voldoende aandacht aan besteed.

De RvT is tevreden over hoe de informatie wordt besproken en de goed voorbereide stukken worden bediscussieerd. Door het goede resultaat van de aandelen en daarbij de licht oplopende rente in 2021 heeft het pensioenfonds een goed positief resultaat op dekkingsgraad gebied gemaakt met een beleidsdekkingsgraad van 124,4% per ultimo 2021. Hierdoor konden de pijngrenzen niet meer worden geraakt zodat de afdekkingsposities zijn afgebouwd.

De countervailing power in het bestuur en de discussies naar aanleiding van de inbreng van de BAC in het bestuur zijn goed.

Pensioen, communicatie en governance

Het pensioenbeleid, de communicatie met de deelnemers, geschiktheid van de bestuurders, de pensioenadministratie en governance vormen het domein van de Pensioen en Communicatie Commissie.

Het bestuur wil het pensioenbewustzijn en de interactie met de deelnemers verder vergroten. Het bestuur is zich bewust van het toenemende belang van communicatie in de opmaat naar de aanstaande Wet Toekomst Pensioenen met de uitdaging om complexe materie op overzichtelijke wijze naar de deelnemer te communiceren. Het bestuur informeert de deelnemers periodiek over het nieuwe pensioenstelsel. Deze communicatie zal naar verwachting worden geïntensiveerd met het onderkennen van de mogelijkheid van het actief betrekken van de deelnemers bij belangrijke stappen die moeten worden genomen bij de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

In 2021 zijn digitale workshops voor de pensioenplanner geweest. Ook heeft het pensioenfonds een klanttevredenheidsonderzoek gehouden waaruit een lichte stijging van de waardering voor de communicatie van het pensioenfonds naar voren kwam.

Het pensioenfonds heeft in 2021 besloten tot overstap naar een andere pensioenuitvoerder, van TKP naar AZL (vanwege een door TKP aangegeven koerswijziging op grond waarvan TKP de samenwerking wenste te beëindigen). De activiteiten voor de overdracht zijn in het najaar van 2021 gestart, waarbij het pensioenfonds een speciale stuurgroep transitie heeft samengesteld voor het toezien op de naleving van het ex- en implementatieplan. Tevens heeft de sleutelfunctiehouder interne audit een bijzonder onderzoek uitgevoerd naar de beheersing van de transitie risico's en zal assurance door de externe accountant plaatsvinden.

Bij de keuze van de nieuwe pensioenuitvoerder is uitvoerig gekeken naar de plannen van de pensioenuitvoerder op het gebied van de verwachte Wet Toekomst Pensioenen. Deze wetgeving neemt evenwel toe in complexiteit. Uit dien hoofde vraagt de monitoring omtrent uitvoerbaarheid ook blijvend aandacht.

Naleving Code Pensioenfondsen

Het pensioenfonds voldoet behoudens de norm 33, aangaande de diversiteit, aan alle normen. Het bestuur heeft in november 2021 het diversiteitsbeleid aangepast. Het bestuur streeft thans naar minimaal één lid onder de 50 jaar voor de RvT. Het bestuur is van mening dat de functie als lid van de RvT vraagt om voldoende ervaring waardoor het streven naar een lid van onder de 50 jaar beter aansluit bij de functie eisen.

Aanbevelingen

De RvT is meer dan tevreden met de toegewijdeheid en deskundigheid van het bestuur.

Een aantal onderwerpen lenen zich in de nabije toekomst voor verdere verdieping en stroomlijning:

1. Ondersteuning voor sociale partners omtrent besluitvorming rondom de Wet Toekomst Pensioenen en verdieping inzake het invaren. Daarnaast het blijvend monitoren van AZL omtrent de uitvoerbaarheid;
2. Verdere verdieping van het ESG beleid en verdere verdieping van toepassing van de ESG risico's naar de afzonderlijke beleggingscategorieën en sectoren.
3. Nadenken over wat voor type pensioenfonds het pensioenfonds wil zijn na de transitie in het kader van het Wet Toekomst Pensioenen. Dit kan mede de te nemen besluiten beïnvloeden (ook met mogelijke invloed voor het op te stellen communicatieplan).

Goedkeuring voorgenomen besluiten

In het verslagjaar keurde de RvT navolgende voorgenomen besluiten goed:

- Aanpassing functieprofiel bestuurslid
- Verslag van het bestuur en de jaarrekening over 2021;
- Procedure inzake de voorgenomen vervulling van de vacature voor een bestuurslid.

Functioneren Raad van Toezicht

Het contact met zowel bestuur, bestuursbureau en commissies als Verantwoordingsorgaan, zowel in als buiten vergadering, was, ondanks de Covid-19 beperkingen, goed en productief.

De RvT heeft geconstateerd dat haar leden via diverse kanalen, waaronder begrepen de uitoefening van andere relevante functies in de pensioen-, respectievelijk de financiële sector, hun deskundigheid op peil houden. De samenwerking binnen de RvT is in 2021 goed en effectief geweest.

Groningen, april 2022

Diana Horsmeier

Haitse Hoos

Thijs Driessen (vz.)

Reactie van het bestuur

Het bestuur dankt de leden van de Raad van Toezicht (RvT) voor hun positieve oordeel. Uit het oordeel van de RvT komt naar voren dat de RvT vertrouwen heeft in het bestuur en in het beleid en de uitvoering daarvan. Het bestuur neemt de aanbevelingen van de RvT ter harte:

- Het bestuur overlegt met sociale partners over een projectstructuur voor de werkzaamheden inzake de verwachte Wet Toekomst Pensioenen. De planning en de onderlinge afhankelijkheden ten aanzien van de verschillende te nemen besluiten zullen daarbij in kaart worden gebracht. Gedurende het hele proces zal aandacht worden besteed aan verdieping van de kennis van alle betrokken partijen. De bewaking van de uitvoerbaarheid van de te maken keuzes bij de pensioenuitvoeringsorganisatie AZL zal het bestuur als extra aandachtspunt meenemen.
- Het bestuur is bezig met de verdere ontwikkeling van het ESG beleid en de ESG risico's. Als eerste zal worden gekeken naar de verdere ontwikkeling van ESG binnen de aandelenportefeuille.
 - Tot slot vraagt de RvT het bestuur om vooruit te kijken naar de gevolgen van de verwachte Wet Toekomst Pensioenen voor zijn positie als pensioenfonds. Het bestuur evalueert regelmatig het bestaansrecht van het fonds door middel van een SWOT analyse. Daarbij staat het belang van de deelnemers voorop. Het bestuur maakt onderscheid tussen a) de periode van de transitie zelf en b) de periode daarna:
 - a) In de SWOT analyse die het bestuur in 2021 heeft gedaan is reeds gekeken naar de periode van de transitie. Het bestuur heeft toen geconcludeerd dat het fonds voor deze periode in de huidige opzet meerwaarde voor de deelnemers heeft.
 - b) Voor wat betreft de periode na de transitie zijn de gevolgen onder meer afhankelijk van de besluiten van sociale partners, bijvoorbeeld of sociale partners kiezen voor een solidaire of een flexibele premieovereenkomst.

11 Verslag Verantwoordingsorgaan

Dit verslag van het Verantwoordingsorgaan (VO) heeft betrekking op het boekjaar 2021.

Het VO gebruikt dit verslag om zijn oordeel uit te spreken over het gevoerde beleid van het bestuur, de wijze waarop het beleid is uitgevoerd en de gemaakte keuzes voor de toekomst. Uitgangspunt hierbij is de vraag of het bestuur bij de genomen besluiten op een evenwichtige wijze met de belangen van actieve deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgevers rekening heeft gehouden. Voor de vorming van zijn oordeel heeft het VO zich gebaseerd op overleggen met het bestuur en de raad van toezicht. Het VO heeft toegang gehad tot de notulen van de bestuurs- en raad van toezicht vergaderingen alsmede inzage gehad in de documenten behorende bij deze notulen of andere schriftelijke beleidsstukken.

In dit verslag geeft het VO zijn oordeel over:

- het handelen van het bestuur en het door het bestuur uitgevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar
- de beleidskeuzes die op de toekomst betrekking hebben;
- uitvoeringskosten.

Samenstelling en benoeming van het VO

Het VO bestaat uit drie leden. Zowel de werkgever als de werknemers (via de Ondernemingsraden van de twee aangesloten ondernemingen) als de gepensioneerden (via de vereniging van gepensioneerden) vaardigen ieder één lid af. Het bestuur van de Stichting Pensioenfonds Gasunie heeft in de bestuursvergadering van 20 april 2021 de heer Ekamper benoemd als lid van het verantwoordingsorgaan als opvolger van de heer Versteeg.

Ultimo 2021 voldoet het VO nog niet volledig aan het diversiteitsbeleid van het pensioenfonds. Vanuit het oogpunt van diversiteit streeft het pensioenfonds naar een samenstelling waarbij minimaal één vrouw en één man onderdeel uitmaken van het VO. Aan deze voorwaarde wordt nog niet voldaan. Bij toekomstige benoemingen zal met dit aspect rekening worden gehouden.

Ultimo 2021 is de samenstelling van het VO als volgt:

Aangesteld namens	Naam	Aanvang	Einde
Werknemers	Emiel Ekamper	20 april 2021	28 januari 2023 ²¹
Werkgevers	Erik Elzinga	1 oktober 2011	1 juli 2022 ²²
Gepensioneerden	Tom Faas	28 januari 2015	28 januari 2023 ²³

²¹ De heer Ekamper is de opvolger van de heer Versteeg. Overeenkomstig het reglement van het VO is de heer Ekamper benoemd voor de resterende termijn (tot 28 januari 2023) van het gewezen lid.

²² Herbenoemd per 1 juli 2018 voor een nieuwe termijn van vier jaar.

²³ Herbenoemd per 28 januari 2019 voor een nieuwe termijn van vier jaar.

Gang van zaken in 2021

Het VO heeft in 2021 één keer advies uitbracht. De adviesaanvraag van het bestuur zag toe op het aanpassen van de statuten van het pensioenfonds ten einde de klacht- en geschilprocedure te actualiseren. Het VO heeft positief geadviseerd over deze (geringe) aanpassing.

Het bestuur heeft op 25 mei 2022 verantwoording afgelegd aan het VO over het gevoerde beleid en de gemaakte beleidskeuzes in het jaar 2021. Gedurende 2021 hadden de volgende overleggen plaats:

Bron/overleg	Datum
Overleg VO – bestuur	25 mei 2021; 3 november 2021
Overleg VO – raad van toezicht	20 april 2021; 8 december 2021
Telefonisch overleg voorzitter VO – voorzitter bestuur	27 januari 2021; 26 maart 2021; 27 mei 2021; 18 juni 2021; 24 september 2021; 15 oktober 2021; 18 november 2021; 10 december 2021

Daarnaast heeft het VO zich ook gebaseerd op de notulen van de raad van toezicht en/of bestuursvergaderingen waarbij het VO niet zelf aanwezig is geweest. Voorts heeft het VO diverse malen onderling overlegd en overleg gehad met het bestuur en het bestuursbureau over lopende adviesaanvragen (inclusief enkele adviesaanvragen die in 2022 aan de orde komen). Op 17 juni 2021 heeft het voltallige VO gesproken met een afvaardiging van de vereniging van gepensioneerd. Tot slot sprak de voorzitter van het VO op 9 maart 2022 met een afvaardiging van de OR van N.V. Nederlandse Gasunie. De meeste overleggen vonden als gevolg van de COVID-19 pandemie online plaats. Het VO kijkt uit naar de mogelijkheid om in 2022 weer fysiek te kunnen vergaderen.

Het bestuur heeft het VO in de gelegenheid gesteld te reageren op het (concept)jaarverslag over 2021. Het VO heeft gebruik gemaakt van deze mogelijkheid en heeft zijn commentaar aan het bestuur verstrekt voor verwerking in het definitieve jaarverslag.

Bevindingen raad van toezicht

Het VO heeft kennisgenomen van de bevindingen van de raad van toezicht. De aanbevelingen van de raad van toezicht worden door het VO onderschreven.

Oordeel*Handelen van het bestuur en het door het bestuur uitgevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar*

Afgelopen jaar heeft met name in het teken gestaan van de CAO onderhandelingen tussen de sociale partners, waarvan de nieuwe pensioenregeling een belangrijk onderdeel uitmaakt. Daarnaast is de transitie van TKP naar AZL een groot project geweest voor het pensioenfonds. Over beide onderwerpen is het VO gedurende 2021 regelmatig geïnformeerd door het bestuur.

Het VO heeft kennis genomen van de nieuwe pensioenregeling voor 2022 en verder en de daarin gehanteerde uitgangspunten. Net als het bestuur bevestigt het VO het belang van de gemaakte afspraken met sociale partners dat als sociale partners besluiten tot een "invaren", sociale partners dan kiezen voor een methodiek die rekening houdt met de op dat moment bestaande feitelijke toeslagachterstanden binnen het pensioenfonds. Het VO heeft ingestemd met de voorgestelde feitelijke premie en premiecomponenten met ingang van het jaar 2022.. Daarbij heeft het VO aandacht gevraagd voor de M1-effecten die kunnen optreden onder deze regeling. Het VO heeft het bestuur geadviseerd hier tijdig en proactief over te blijven communiceren en de impact hiervan zo duidelijk mogelijk te communiceren richting deelnemers en andere belanghebbenden.

De transitie van TKP naar AZL is een belangrijk project geweest dat in 2022 gefinaliseerd zal worden. Het VO spreekt zijn waardering uit voor de vele tijd die het bestuur en het bestuursbureau in dit project hebben gestoken. Een belangrijke constatering is dat de pensioenuitkeringen onverstoord doorgang hebben gehad. Wel vraagt het VO in 2022 verder aandacht voor het oplossen van een aantal bevindingen ten aanzien van de kwaliteit van de dienstverlening door AZL.

Tot slot heeft het VO kennis genomen van het besluit van het pensioenfonds om met ingang van 1 januari 2022 de pensioenen te indexeren. Zowel voor de gepensioneerden als voor de andere deelnemers is dit goed nieuws. Het VO is verheugd te constateren dat ook ruimte bestaat voor enige inhaalindexatie voor wat betreft gemiste verhogingen uit voorgaande jaren, al blijft sprake van substantiële achterstanden.

Beleidskeuzes die op de toekomst betrekking hebben

Van belang de komende jaren is de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Op dit terrein is voor alle betrokken partijen – het VO inclusief – nog veel werk te verzetten. Gegeven de complexiteit van de vraagstukken die voor komen te liggen, is een tijdige start hier essentieel. Dit vereist ook een tijdig en proactief handelen van het bestuur om de overgang naar het nieuwe stelsel adequaat vorm te geven. Het VO benadrukt het belang van projectmanagement gedurende de gehele transitieperiode met als specifiek aandachtspunt het borgen dat alle betrokken partijen – werkgevers, vakbonden, OR, raad van toezicht, VO, etc. – goed en gelijkwaardig samenwerken om tot een evenwichtige besluitvorming komen. De ervaring die is opgedaan bij de totstandkoming van de nieuwe pensioenregeling is hierbij waardevol.

Ook wijst het VO op het belang om de actieve en gewezen deelnemers en pensioengerechtigden zo goed mogelijk te informeren en mee te nemen in de complexe transitie naar het nieuwe stelsel. De keuzes die het pensioenfonds en de sociale partners maken hebben immers direct gevolgen voor hen.

Uitvoeringskosten

Het VO constateert dat de gemaakte kosten ten behoeve van pensioenbeheer ongeveer gelijk zijn aan die in het boekjaar 2020, zowel nominaal als per deelnemer. De kosten van het vermogensbeheer zijn eveneens ongeveer gelijk aan vorig jaar, waarbij de relatieve verhouding ten opzichte van het gemiddeld belegde vermogen wel is verbeterd. De transactiekosten zijn in 2021 fors lager dan in 2020.

In algemene zin geldt dat de uitvoeringskosten lager liggen dan het gemiddelde van andere, vergelijkbare pensioenfonds. Het VO vindt dit een positieve constatering, te meer daar het pensioenfonds niet in alle gevallen een hoge mate van invloed heeft op de te maken uitvoeringskosten en de stellen (wettelijke) eisen aan pensioenfonds telkens toenemen.

Het VO spreekt de hoop uit dat de huidige trend van stabilisering van kosten zich de komende jaren weet door te zetten, daarbij uiteraard rekening houdend met een aantal grote projecten dat voor ligt. Voor verdere transparantie over de uitvoeringskosten en de kostenbeheersing adviseert het VO het bestuur na te gaan in welke mate zij invloed heeft op de te maken kosten en welke ruimte het bestuur hier nog ziet voor verdere kostenverlaging en welke impact dit zou hebben op de kwaliteit van dienstverlening, beleggingsbeleid en -rendement, etc.

Eindoordeel

Het VO oordeelt positief inzake het handelen van het bestuur met betrekking tot de in deze paragraaf beschreven thema's. Het VO is van mening dat het bestuur een consistent beleid heeft gevoerd en de belangen van alle bij het pensioenfonds betrokken belanghebbenden op een zorgvuldige en evenwichtige wijze heeft afgewogen.

Tot slot

Het VO heeft een goede en open verstandhouding met het bestuur en de raad van toezicht. Het bestuur informeert het VO proactief over lopende zaken en ontwikkelingen en is transparant in haar communicatie. Met de raad van toezicht heeft het VO kunnen klankborden over de aandachtspunten voor het pensioenfonds en het bestuur voor de komende jaren, waar de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel een grote rol in heeft. Het afgelopen jaar waren door de COVID-19 maatregelen de communicatie

met het bestuur en de raad van toezicht beperkt tot teams-vergaderingen en een enkele gedeeltelijk fysieke vergadering, hetgeen meer inspanning door het VO, het bestuur en de raad van toezicht vereiste. Het VO kijkt uit naar de mogelijkheid elkaar in 2022 weer fysiek te mogen ontmoeten om aan de slag te gaan met de belangrijke thema's die voorliggen. Het VO heeft er vertrouwen in dat het samen met het bestuur aan de in dit verslag uitgesproken aanbevelingen kan werken. Het VO hoopt de prettige samenwerking de komende jaren te mogen continueren en dankt langs deze weg beide gremia voor de samenwerking in 2021.

Het Verantwoordingsorgaan,

E.S. Ekamper (voorzitter)

A.F. Elzinga

T. Faas

Reactie van het bestuur

Het bestuur heeft met belangstelling kennis genomen van het oordeel van het Verantwoordingsorgaan (VO) over het jaar 2021. Het bestuur dankt het VO voor het positieve eindoordeel over 2021.

Het VO vraagt het bestuur om tijdig en proactief te communiceren richting deelnemers en andere belanghebbenden over impact van de M1-effecten van de pensioenregeling 2022 en verder. Het bestuur neemt dit verzoek van het VO ter harte en zal hierover duidelijk communiceren zodra het jaarlijkse M1-effect bekend is.

Het bestuur herkent de benodigde verbetering van de dienstverlening van de nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie. Het bestuur zet zich hiervoor volledig in. Het pensioenfonds heeft hierover zeer frequent contact met de pensioenuitvoeringsorganisatie. Dit heeft erin geresulteerd dat vrijwel alle knelpunten inmiddels zijn opgelost. Dit neemt niet weg dat er blijvend aandacht is voor het functioneren van de pensioenuitvoeringsorganisatie, onder andere door wekelijks overleg tussen het bestuursbureau en de accountmanager van AZL.

Het bestuur onderschrijft de door het VO gevraagde aandacht voor tijdige en proactieve communicatie over de gevolgen van de verwachte Wet Toekomst Pensioenen en de daarbij te nemen besluiten rondom invaren. Dit zal terugkomen in het communicatieplan dat speciaal voor dit traject zal worden opgesteld.

Voor verdere transparantie over de uitvoeringskosten en de kostenbeheersing adviseert het VO het bestuur na te gaan in welke mate zij invloed heeft op de te maken kosten en welke ruimte het bestuur hier nog ziet voor verdere kostenverlaging en welke impact dit zou hebben op de kwaliteit van dienstverlening, beleggingsbeleid en -rendement, etcetera. Het bestuur heeft continu aandacht voor de balans tussen de kosten en mogelijke kostenverlagingen en de gevolgen daarvan op de dienstverlening. Het bestuur zal onverminderd aandacht houden voor dit onderwerp.

Het bestuur dankt de leden van het VO voor hun inzet en betrokkenheid. Het bestuur kijkt uit naar een voortzetting van de constructieve samenwerking met het VO in 2022.

Jaarrekening

12 Jaarrekening

12.1 Balans per 31 december 2021

(na resultaatbestemming) bedragen x € 1.000

		31-12-2021	31-12-2020
		€	€
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	(1)		
Vastgoedbeleggingen		213.756	190.466
Aandelen		1.090.442	981.904
Vastrentende waarden		875.301	717.079
Derivaten		53.265	141.818
Overige beleggingen		-6.759	1.417
		<u>2.226.005</u>	<u>2.032.684</u>
Vorderingen en overlopende activa	(2)	19.038	2.592
Overige activa	(3)	894	849
		<u>2.245.937</u>	<u>2.036.125</u>
TOTAAL ACTIVA			
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves			
Algemene reserve	(4)	557.681	208.262
Technische voorzieningen	(5)	1.662.096	1.793.795
Derivaten	(6)	25.033	32.934
Overige schulden en overlopende passiva	(7)	1.127	1.134
		<u>2.245.937</u>	<u>2.036.125</u>
TOTAAL PASSIVA			

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans vanaf pagina 78.

12.2 Staat van baten en lasten

		2021		2020	
		€	€	€	€
Baten					
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds	(8)		31.880		30.151
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	(9)		230.462		176.415
Overige baten	(10)		<u>1</u>		<u>1</u>
Totaal baten			<u>262.343</u>		<u>206.567</u>
Lasten					
Pensioenuitkeringen	(11)		43.632		43.094
Pensioenuitvoeringskosten	(12)		1.910		1.944
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds					
- Pensioenopbouw		42.706		35.491	
- Toeslagverlening		0		0	
- Rentetoevoeging		-9.533		-5.273	
- Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten		-43.627		-43.120	
- Wijziging marktrente		-117.669		207.938	
- Wijziging actuariële uitgangspunten		0		-38.251	
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		971		2.230	
- Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-1.236		-5.381	
			<u>-128.388</u>		<u>153.634</u>
Mutatie overige technische voorzieningen	(13)		-3.311		6.173
Saldo overdracht van rechten	(14)		-930		-1.749
Overige lasten	(15)		<u>11</u>		<u>10</u>
Totaal lasten			<u>-87.076</u>		<u>203.106</u>
Saldo van baten en lasten			<u>349.419</u>		<u>3.461</u>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>					
Algemene reserve			<u>349.419</u>		<u>3.461</u>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten vanaf pagina 98.

12.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2021		2020	
	€	€	€	€
Kasstroom uit pensioenactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen premies	31.898		30.164	
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	1.742		2.484	
Overig	0		3	
		33.640		32.651
Uitgaven				
Betaalde pensioenuitkeringen	-43.621		-43.113	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-811		-736	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-2.001		-1.985	
Overig	-11		-10	
		-46.444		-45.844
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten		-12.804		-13.193
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	15.775		11.970	
Verkopen en aflossingen van beleggingen	850.823		968.705	
		866.598		980.675
Uitgaven				
Aankopen beleggingen	-852.247		-964.540	
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-1.685		-1.926	
Mutatie collateral	-8.140			
		-862.072		-966.466
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten		4.526		14.209
Netto kasstroom		-8.278		1.016
Koers-/omrekenverschillen		146		-825
Mutatie liquide middelen		-8.132		191
Samenstelling geldmiddelen				
		2021		2020
		€		€
Liquide middelen primo boekjaar		2.267		2.076
Liquide middelen ultimo boekjaar		-5.865		2.267
Waarvan onder Beleggingen		-6.759		1.417
Waarvan onder Overige activa	(3)	894		849

12.4 Toelichting op de jaarrekening

Activiteiten

Stichting Pensioenfonds Gasunie ('het pensioenfonds'), is statutair gevestigd te Groningen en is opgericht op 15 september 1965. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41009373.

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de N.V. Nederlandse Gasunie en de aangesloten onderneming GasTerra B.V.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfonds. Het bestuur heeft op 15 juni 2022 de jaarrekening opgemaakt.

Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

12.4.1 Grondslagen

12.4.1.1 Algemene grondslagen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in Euro's x 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Continuïteitsveronderstelling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en

betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Dit kan zowel een actiefpost als een passiefpost zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta

Functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Valutatermijntransacties worden gewaardeerd tegen de termijankoers die op de balansdatum geldt voor termijntransacties met een looptijd die gelijk is aan de resterende looptijd van het aangegane termijncontract. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta zijn:

	31 december 2021	Gemiddeld 2021	31 december 2020	Gemiddeld 2020
USD	1,1372	1,1804	1,2235	1,1418
GBP	0,8396	0,8673	0,8950	0,8893
JPY	130,9542	128,6398	126,5823	125,0000
CHF	1,0361	1,0588	1,0815	1,0703
HKD	8,8659	9,1766	9,4872	8,8549

Schattingwijziging

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

UFR methode

De Commissie Parameters 2019 heeft een nieuwe UFR-methode geadviseerd. DNB maakt gebruik van de UFR methodiek Bij het vaststellen van de rentetermijnstructuur. DNB heeft besloten de nieuwe methode in vier gelijke jaarlijkse stappen in te voeren. De eerste stap heeft plaatsgevonden op 1 januari 2021, waarbij voor 75% de oude UFR-methode is gehanteerd en voor

25% de nieuwe methode. Deze eerste stap is in de jaarrekening 2021 verwerkt. Dit heeft een negatieve impact op de actuele dekkingsgraad van 0,7%-punt.

Dekkingsgraden

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Hierbij wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

De reële dekkingsgraad is conform de definitie van het FTK gelijk aan de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de beleidsdekkingsgraad die is vereist voor volledige toeslagverlening op basis van prijsinflatie.

12.4.1.2 Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van actuele waarde. Onder waardering op marktwaarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van beleggingen in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde gebaseerd op periodieke door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt conform RJ610 geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vastgoedbeleggingen

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers of afgegeven intrinsieke waarde. De marktwaarde van niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde vastgoedbelegging per balansdatum.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum of afgegeven intrinsieke waarde. De marktwaarde van participaties in niet-beursgenoteerde (indirecte) beleggingsinstellingen zijn gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde beleggingsinstelling per balansdatum.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum of afgegeven intrinsieke waarde. De marktwaarde van participaties in niet-beursgenoteerde (indirecte) beleggingsinstellingen zijn gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde beleggingsinstelling per balansdatum.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

De belegging in het DMF Hypothekenfonds bestaat uit aan het pensioenfonds gealloceerde Nederlandse hypotheeklen, waarvan het onderpand Nederlandse woonhuizen betreft. De hypotheeklen worden gewaardeerd tegen marktwaarde, waarbij het vaststellen van deze marktwaarde zal geschieden op basis van recente transacties van of biedingen op hypothecaire vorderingen die soortgelijk zijn aan de aan het pensioenfonds gealloceerde hypotheeklen. Maandelijks wordt op een overeenkomstige wijze de marktwaarde van de hypotheeklenportefeuille bepaald. Indien de hiervoor benoemde transacties of biedingen niet voorhanden zijn zal de Netto Vermogenswaarde van de gealloceerde hypotheeklen berekend worden op basis van de waarderingsmethodiek. Deze methodiek gaat uit van het verdisconteren van de verwachte kasstromen tot aan renteherzieningsdatum. De disconteringsrente is gebaseerd op de relevante hypotheekrente, zoals die op dat moment voor nieuwe hypotheeklen door een aantal representatieve hypotheekaanbieders wordt verstrekt.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Het pensioenfonds belegt in valutaderivaten (fx forwards) en rentederivaten (interest rate swaps, swaptions). Indien beschikbaar wordt de reële waarde bepaald aan de hand van marktnoteringen, in andere gevallen wordt de waarde bepaald met behulp van waarderingsmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

De lopende interest op derivaten wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van derivaten.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. Indien geen marktwaarde beschikbaar is, wordt de waarde bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden tegen nominale waarde gewaardeerd.

Securities lending

Het pensioenfonds is betrokken bij één of meer securities-lendingprogramma's, waarbij bepaalde effecten voor een korte periode worden uitgeleend aan andere marktpartijen. Beleggingen die in het kader van een securities-lendingcontract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor deze beleggingen.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op actuele waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Vorderingen in verband met beleggingstransacties conform RJ 610.230 zijn verantwoord onder de post vorderingen en overlopende activa.

Liquide middelen

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Liquide middelen die gestort of ontvangen zijn uit hoofde van de Credit Support Annex (CSA) overeenkomsten ter dekking van de exposure op tegenpartijen vanuit ongerealiseerde resultaten uit derivatentransacties, worden verantwoord als *collateral* onder vorderingen en overlopende activa. Collateral wordt gewaardeerd op basis van de marktwaarde ultimo boekjaar volgens dezelfde waarderingsgrondslagen als welke gelden voor de overige liquide middelen.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

De statutaire reserves en de overige wettelijke reserves die het pensioenfonds conform artikel 2:389 en artikel 2:390 BW vormt, blijken op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de balans.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- De gehanteerde marktrente die gebaseerd is op de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB, rekening houdend met een looptijd van de uitkeringen. Ultimo 2021 is het contant maken met deze rentetermijnstructuur vergelijkbaar met het contant maken met een vaste rente van 0,55% over de hele looptijd (ultimo 2020: 0,16%).
- Overlevingstafels, te weten de AG-prognosetafels 2020 (2020: AG-prognosetafels 2020) met ervaringssterfte op basis van ervaringscorrectiefactoren Willis Towers Watson Netherlands B.V. 2020 (2020: Willis Towers Watson Netherlands B.V. 2020), pensioenfonds specifieke leeftijds- en geslachtsafhankelijke correctiefactoren.
- Actieve deelnemers worden verondersteld een partner te hebben op de pensioendatum. Voor gewezen deelnemers wordt, afhankelijk van het van toepassing zijnde reglement, uitgegaan van bovenstaande veronderstelling dan wel de werkelijke burgerlijke staat. Er wordt verondersteld dat alle mannen 2 jaar en 5 maanden ouder zijn dan de vrouwelijke verzekerden en de vrouwen 1 jaar en 11 maanden jonger zijn dan de mannelijke verzekerden. Voor pensioengerechtigden wordt uitgegaan van de werkelijke burgerlijke staat.
- Er is geen rekening gehouden met toekomstige toeslagen op pensioenaanspraken.
- Kostenopslag ter grootte van 2,4% (2020: 2,4%) van de voorziening voor pensioenverplichtingen in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.

Overige technische voorzieningen

De ziekenvoorziening is bestemd voor eventuele toekomstige premievrijstelling van per de balansdatum zieke deelnemers. De voorziening is per de balansdatum gelijk aan het totaal van de verwachte toekomstige schadelasten voor de zieke deelnemers.

Deze voorziening wordt post voor post berekend waarbij deelnemers met een ziekteperiode van 42 weken of langer geacht worden arbeidsongeschikt te worden. Van deelnemers met een ziekteperiode van minder dan 42 weken wordt verwacht dat zij zullen reactiveren voor ingang van arbeidsongeschiktheid.

In de ziekenvoorziening wordt rekening gehouden met het arbeidsongeschiktheidspensioen en met de jaarlijkse stijging van de pensioengrondslag met de loonindex bij de vaststelling van de premievrijstelling.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op actuele waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Schulden in verband met beleggingstransacties conform RJ 610.268 zijn verantwoord onder de post overige schulden en overlopende passiva.

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

12.4.1.3 Grondslagen voor bepaling van saldo van baten en lasten**Algemeen**

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in de staat van baten en lasten.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds*Indirecte beleggingsopbrengsten*

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waarde wijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Toeslagverlening

Het bestuur streeft naar waardevastheid van de ingegane en premievrije pensioenaanspraken door middel van het verlenen van een jaarlijkse toeslag (indexatie). Maatstaf voor een eventuele toeslagverlening is de gemiddelde stijging van de consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens (afgeleid) over de maanden augustus, september en oktober zoals gepubliceerd door het CBS.

Voor alle deelnemers probeert het pensioenfonds de opgebouwde pensioenen te verhogen met de prijsontwikkeling. Het betreft een voorwaardelijke toeslagverlening die afhankelijk van de financiële situatie van het pensioenfonds verleend wordt. De toeslagen worden gefinancierd door overrendement.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 0,533% negatief (2020: 0,354% negatief), op basis van de éénjaarsrente van de DNB-curve aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds. Het effect van de aanpassing sterftekansen valt ook in deze categorie, maar kan voor beter inzicht separaat worden opgenomen.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen pensioenfonds tarieven,

terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het pensioenfonds wijken af van de wettelijke tarieven.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

12.4.1.4 Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

12.4.2 Toelichting op de balans per 31 december 2021

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico pensioenfondsen

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari						
2021	190.466	981.904	717.079	108.884	1.417	1.999.750
Aankopen	29.581	10.244	814.345	0		854.170
Verkopen	-27.965	-154.216	-656.142	-22.540		-860.863
Herwaarderingen	20.883	253.282	553	-56.919		217.799
Overige mutaties	791	-772	-534	-1.193	-8.176	-9.884
Stand per 31 december						
2021	213.756	1.090.442	875.301	28.232	-6.759	2.200.972
Schuldpositie derivaten (credit)						25.033
						2.226.005

Overige mutaties betreffen voor vastgoed een reallocatie, voor vastrentende waarden en derivaten de mutatie van de opgelopen rente en voor overige beleggingen de mutatie van de liquide middelen op de beleggingsrekeningen.

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari						
2020	191.539	892.633	701.942	45.171	1.233	1.832.518
Aankopen	8.305	48.542	897.424	14.226	0	968.497
Verkopen	-6.755	-37.031	-884.132	-40.786	0	-968.704
Herwaarderingen	-2.756	77.760	2.418	90.256	0	167.678
Overige mutaties	133	0	-573	17	184	-239
Stand per 31 december						
2020	190.466	981.904	717.079	108.884	1.417	1.999.750
Schuldpositie derivaten (credit)						32.934
						2.032.684

	31-12-2021	31-12-2020
	€	€
Vastgoedbeleggingen		
Indirecte vastgoedbeleggingen, zijnde participaties in beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed	213.756	190.466

Ultimo boekjaar 2020 en/of 2021 bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	2021		2020	
	€	%	€	%
Achmea Dutch Residential Fund	24.836	11,6	22.731	11,9
Altera Vastgoed Woningen	43.922	20,6	38.668	20,3
CBRE Residential FGR	44.665	20,9	39.639	20,8
Vonovia SE	19.616	9,2	16.645	8,7
	133.039	62,3	121.965	64,0

	31-12-2021	31-12-2020
	€	€
Aandelen		
Beursgenoteerde aandelen	0	772
Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	1.090.442	981.132
	1.090.442	981.904

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	2021		2020	
	€	%	€	%
BlackRock Funds	1.090.442	100,0	981.132	99,9

	31-12-2021	31-12-2020
	€	€
Vastrentende waarden		
Obligaties	547.822	474.978
Hypothecaire obligaties	3.624	5.780
Hypotheekfondsen	115.305	111.576
Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden	207.998	123.659
Opgelopen rente	552	1.086
	875.301	717.079

Ultimo boekjaar 2020 en/of 2021 bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	2021		2020	
	€	%	€	%
US staatsobligaties	165.779	18,9	122.881	17,1
Euro staatsobligaties	382.595	43,7	285.329	39,8
BR ICS-EURO-LIQ-PREM ACC TO	84.141	9,7	37.916	5,3
NN Euro Credit Fund	122.869	14,0	123.659	17,2
DMF Hypotheken SPGU	115.305	13,2	111.576	15,5
	870.689	99,4	681.631	95,0

	31-12-2021	31-12-2020
	€	€
Derivaten		
Valutaderivaten	3.284	12.359
Aandelenderivaten	0	19
Rentederivaten	49.428	127.713
Opgelopen rente	554	1.727
Overige derivaten	-1	0
	53.265	141.818

Valutaderivaten bestaan uit fx forwards; aandelenderivaten betreffen rights en index futures; rentederivaten bestaan uit swaptions, credit default swaps, interest rate swaps en bond futures; en overige derivaten betreffen commodity total return swaps.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2021:

2021	Gemiddelde looptijd	Contract-omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Type contract					
		€	€	€	€
Valutaderivaten	>12-03-2021	700.829	-5.389	3.284	8.673
Aandelenderivaten		1	0	0	0
Rentederivaten	>14-09-2057	792.603	33.622	49.982	16.360
Overige derivaten		180.921	-1	-1	0
		1.674.354	28.232	53.265	25.033

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2020:

2020	Gemiddelde looptijd	Contract-omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Type contract					
		€	€	€	€
Valutaderivaten	>12-03-2021	635.833	10.942	12.359	1.417
Aandelenderivaten		23	19	19	0
Rentederivaten	>14-09-2057	1.912.692	97.923	129.440	31.517
Overige derivaten		123.089	0	0	0
		2.671.637	108.884	141.818	32.934

Het pensioenfonds heeft eind 2021 € 54,5 miljoen (waarvan € 3,0 miljoen pending) aan onderpand ontvangen in de vorm van (staats) obligaties en € 2,0 miljoen (waarvan € 1,9 miljoen pending) aan onderpand ontvangen in de vorm van liquiditeiten als gevolg van positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Het pensioenfonds heeft eind 2021 € 15,9 miljoen aan onderpand verstrekt in de vorm van (staats) obligaties en € 8,2 miljoen aan onderpand verstrekt in de vorm van liquiditeiten als gevolg van negatieve waardeontwikkeling van de derivaten. De verstrekte (staats) obligaties zijn verantwoord onder de vastrentende waarden. Ontvangen of gestort onderpand in de vorm van liquiditeiten welke ten gunste of ten laste gaan van de beleggingsrekeningen van het pensioenfonds worden verantwoord op die geldrekeningen waarbij tegelijkertijd een schuld of een vordering op de balans wordt opgenomen om de geldmutatie voor het pensioenfonds vermogensneutraal te verwerken.

	31-12-2021	31-12-2020
	€	€
Overige beleggingen		
Liquide middelen (op beleggingsrekeningen)	-6.759	1.417

Securities lending

Het pensioenfonds maakt, onder voorwaarden, bij Blackrock gebruik van securities lending. Een van die voorwaarden is de ontvangst van collateral op de uitgeleende stukken. Periodiek controleert het bestuursbureau of er voldoende collateral ontvangen is en of het ontvangen collateral aan de kwaliteitsvereisten uit het beleggingsbeleid voldoet. Ultimo 2021 is er voor een bedrag van € 33,5 miljoen aan uitgeleende aandelen (2020: € 32,8 miljoen). Hiervoor is een collateral ontvangen van € 35,6 miljoen (2020: € 34,1 miljoen).

Categorisering beleggingen naar waarderingsmethoden

De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de marktwaarde. Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het pensioenfonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen marktwaarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de marktwaarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de marktwaarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten zoals bijvoorbeeld derivaten, zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. Hierbij kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW- berekening	Andere methode	Totaal
	€	€	€	€	€
Per 31 december 2021					
Vastgoedbeleggingen	100.321	0	0	113.435	213.756
Aandelen	1.090.442	0	0	0	1.090.442
Vastrentende waarden	759.988	0	0	115.313	875.301
Derivaten	0	0	28.232	0	28.232
Overige beleggingen	0	0	0	-6.759	-6.759
	<u>1.950.751</u>	<u>0</u>	<u>28.232</u>	<u>221.989</u>	<u>2.200.972</u>

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW- berekening	Andere methode	Totaal
	€	€	€	€	€
Per 31 december 2020					
Vastgoedbeleggingen	89.428	0	0	101.038	190.466
Aandelen	981.904	0	0	0	981.904
Vastrentende waarden	481.844	0	0	235.235	717.079
Derivaten	0	0	108.865	19	108.884
Overige beleggingen	0	0	0	1.417	1.417
	<u>1.553.176</u>	<u>0</u>	<u>108.865</u>	<u>337.709</u>	<u>1.999.750</u>

De niet-beursgenoteerde vastgoedbeleggingen zijn gerapporteerd onder de categorie "Overig".

	31-12-2021	31-12-2020
	€	€
2. Vorderingen en overlopende activa		
Beleggingsdebiteuren	19.012	2.571
Overige vorderingen en overlopende activa	26	21
	<u>19.038</u>	<u>2.592</u>

De beleggingsdebiteuren bestaan uit collateral. Dit betreft de uitwisseling van onderpand voor afgesloten derivatencontracten.
De overige vorderingen en overlopende activa bestaan uit vooruitbetaalde kosten met betrekking tot de bestuursaansprakelijkheidsverzekering.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

	31-12-2021	31-12-2020
	€	€
Beleggingsdebiteuren		
Te vorderen dividend	273	267
Te vorderen dividendbelasting	559	361
Nog af te wikkelen transacties	10.040	1.882
Collateral	8.140	0
Overige vorderingen	0	61
	<u>19.012</u>	<u>2.571</u>

3. Overige activa

Liquide middelen op niet-beleggingsrekeningen	<u>894</u>	<u>849</u>
---	------------	------------

De tegoeden bij banken staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

PASSIVA

	31-12-2021	31-12-2020
	€	€
4. Algemene reserve		
Stand per begin boekjaar	208.262	204.801
Allocatie van het resultaat binnen het eigen vermogen	349.419	3.461
	<u>557.681</u>	<u>208.262</u>

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

	31-12-2021	31-12-2020
	%	%
De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:		
Nominale dekkingsgraad	133,6	111,6
Reële dekkingsgraad	101,1	85,2
Beleidsdekkingsgraad	124,4	103,5

De vermogenspositie van het pensioenfonds per ultimo boekjaar kan worden gekarakteriseerd als voldoende, omdat de beleidsdekkingsgraad per ultimo boekjaar van 124,4% hoger is dan de dekkingsgraad behorende bij het vereist eigen vermogen (VEV) van 122,6%.

Het vereist vermogen is te beschouwen als de wettelijk vereiste solvabiliteitsmarge. Ultimo 2021 is het stichtingskapitaal vermeerderd met de algemene reserve van het pensioenfonds is hoger dan het minimaal vereist eigen vermogen.

	31-12-2021	31-12-2020
	€	€
Stichtingskapitaal en reserves	557.681	208.262
Minimaal vereist eigen vermogen	70.254	75.083
Vereist eigen vermogen	374.886	390.762

Herstelplan

Het pensioenfonds heeft 25 maart 2021 een herstelplan ingediend bij DNB. In het herstelplan werd voor 2021 een stijging van de actuele dekkingsgraad verwacht naar 114,1% en een beleidsdekkingsgraad van 112,9%. Door de stijgende rente en hogere beleggingsrendementen dan verwacht, is de werkelijke feitelijke dekkingsgraad per 31 december 2021 hoger uitgekomen (133,6%). De beleidsdekkingsgraad is ook hoger geëindigd op 124,4%.

Voor het pensioenfonds dient de cyclus voor het indienen van een herstelplan, zolang van toepassing, te worden gecontinueerd. Het pensioenfonds is eind 2021 uit herstel. Daarmee vervalt de verplichting om een herstelplan op te stellen.

Haalbaarheidstoets

Op grond van het per 1 januari 2015 gewijzigde financieel toetsingskader moet een pensioenfonds jaarlijks een haalbaarheidstoets uitvoeren. En moet het pensioenfonds laten zien dat het afgesproken premiebeleid reëel en haalbaar is als ook dat het pensioenfonds een voldoende herstelkracht heeft. De haalbaarheidstoets van medio 2021 laat zien dat de door het pensioenfonds vastgestelde beleidsgrenzen voldoen aan de uitkomsten van de haalbaarheidstoets.

Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Het positieve saldo van de staat van baten en lasten van 349.419 over 2021 is toegevoegd aan de algemene reserve.

	31-12-2021	31-12-2020
	€	€
5. Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	1.645.856	1.774.244
Overige technische voorzieningen	16.240	19.551
	<u>1.662.096</u>	<u>1.793.795</u>
	2021	2020
	€	€
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
Stand per begin boekjaar	1.774.244	1.620.610
Pensioenopbouw	42.706	35.491
Toeslagverlening	0	0
Rentetoevoeging	-9.533	-5.273
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-43.627	-43.120
Wijziging rentetermijnstructuur	-117.669	207.938
Wijziging actuariële uitgangspunten	0	-38.251
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	971	2.230
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-1.236	-5.381
	<u>1.645.856</u>	<u>1.774.244</u>

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Toeslagverlening

Voor alle deelnemers probeert het pensioenfonds de opgebouwde pensioenen te verhogen met de prijsontwikkeling. Het betreft een voorwaardelijke toeslagverlening die afhankelijk van de financiële situatie van het pensioenfonds verleend wordt. De toeslagen worden gefinancierd door overrendement.

Per 1 januari 2022 is een toeslag verleend. Het bestuursbesluit is echter na balansdatum genomen waardoor de toeslag niet meegerekend wordt in de technische voorziening per 31 december 2021.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,533% (2020 -0,354%), op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onttrekking voor uitkeringen betreft het bedrag dat vrijvalt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onttrekking voor uitvoeringskosten betreft het bedrag dat vrijvalt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging rentetermijnstructuur

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. De ontwikkeling van de gemiddelde marktrente (interne rekenrente) is als volgt:

	Rentepercentage per 31 december
2020	0,16
2021	0,55

De Commissie Parameters 2019 heeft een nieuwe UFR-methode geadviseerd. DNB maakt gebruik van de UFR methodiek Bij het vaststellen van de rentetermijnstructuur. DNB heeft besloten de nieuwe methode in vier gelijke jaarlijkse stappen in te voeren. De eerste stap heeft plaatsgevonden op 1 januari 2021, waarbij voor 75% de oude UFR-methode is gehanteerd en voor 25% de nieuwe methode. Als gevolg van de nieuwe UFR-methodiek is een bedrag van 11.277 toegevoegd aan de voorziening. De mutatie van de curve per 31 december 2021 zorgt voor een vrijval van 128.946. Per saldo bedraagt het RTS-effect 117.669.

Wijziging actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds. In 2021 zijn de grondslagen niet gewijzigd.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

	2021	2020
	€	€
Toevoeging aan de technische voorzieningen	1.754	2.870
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-783	-640
	971	2.230

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

	31-12-2021	31-12-2020
	€	€
Resultaat op kans systemen:		
Sterfte	-2.086	-5.205
Arbeidsongeschiktheid	534	-428
Mutaties	316	252
	-1.236	-5.381

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën als volgt samengesteld:

	2021		2020	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieve en arbeidsongeschikte deelnemers	700.103	1.571	766.628	1.568
Gepensioneerden	672.340	1.740	704.491	1.818
Slapers	234.861	766	261.553	770
	1.607.304	4.077	1.732.672	4.156
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	38.552	-	41.572	-

Voorziening voor pensioenverplichtingen	1.645.856	4.077	1.774.244	4.156
---	-----------	-------	-----------	-------

Korte beschrijving pensioenregeling

Het bestuur voert de pensioenregelingen uit voor het personeel van Gasunie en van de aangesloten onderneming GasTerra. Hierin zijn ouderdomspensioenen, partnerpensioenen, wezenpensioenen en arbeidsongeschiktheidspensioenen geregeld.

De huidige pensioenregeling is vastgesteld tot en met 2021.

In 2021 hebben de actieve deelnemers pensioen opgebouwd volgens het Pensioenreglement 2013. De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar. Het betreft een voorwaardelijke middelloonregeling met CDC-financiering. Kenmerkend voor CDC is dat de werkgever een vaste premie afdraagt aan het pensioenfonds. De pensioenopbouw is beperkt tot een pensioengevend salaris van € 112.189 (2021), het opbouwpercentage is 1,875% en de franchise is gelijkgesteld aan de fiscaal minimale franchise. Sinds 2015 komen gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers met een uitkering op basis van de WIA ook in aanmerking voor een gedeeltelijk arbeidsongeschiktheidspensioen.

De premie voor de pensioenregeling bedraagt 26,6% van het pensioengevend salaris waarvan 2% door de deelnemers wordt bijgedragen. De deelnemersbijdrage van 6% boven het grensbedrag van € 99.566 (2021) is gehandhaafd. Er geldt een voorwaardelijke toeslagverlening en de nieuwe pensioenopbouw over een periode van drie kalenderjaren mag in totaal niet voor meer dan 1,5% uit het eigen vermogen van het pensioenfonds gefinancierd worden. Ook het opbouwpercentage is voorwaardelijk: als de premie in enig jaar niet toereikend is, dan wordt de pensioenopbouw voor dat jaar verlaagd.

Daarnaast voert het bestuur een aantal voorgaande regelingen uit die geen actieve deelnemers meer kennen.

Toeslagverlening

De financiële positie van het pensioenfonds heeft gevolgen voor de toekenning van toeslagen. Het bestuur streeft naar waardevastheid van de ingegane pensioenen en premievrije pensioenaanspraken door middel van het verlenen van een jaarlijkse toeslag (indexatie). Maatstaf voor de toeslagverlening is de gemiddelde stijging van de consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens (afgeleid) over de maanden augustus, september en oktober zoals gepubliceerd door het CBS, en de hiervoor beschikbare financiële middelen. Voor de toeslagverlening wordt als regel geen reservering aangehouden. De toekomstbestendige indexatiegrens (TBI) bedraagt 123,0%.

Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een dekkingsgraad boven een bepaald niveau vereist. Gezien de huidige stand van de dekkingsgraad behoren inhaaltoeslagen op termijn tot de mogelijkheden. Het bestuur van het pensioenfonds geeft in haar jaarrekening elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

De niet-verleende toeslagen worden op individueel niveau bijgehouden.

Tot en met het jaar 2015 is er bij actieven geen sprake van gemiste toeslagen, met uitzondering van de toeslagen op de tot 2006 opgebouwde rechten uit de Regeling Vervroegde Uittreding (RVU). Deze komen overeen met de niet-verleende toeslagen voor de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers. Per 1 januari 2016 is er een toeslag verleend van 1,53% aan actieve deelnemers. De loonindex bedroeg 2,00%. De feitelijke toeslag was daarmee lager dan de loonindex maar hoger dan de prijsindex. Reglementair is bepaald dat in dat geval geen indexatieachterstand ontstaat. Per 1 januari 2021 is geen toeslag verleend. Ultimo boekjaar bedraagt de achterstand 8,59%.

De toeslagverlening aan inactieve deelnemers is de afgelopen jaren een aantal keer achtergebleven bij de maatstaf. Per 1 januari 2021 is geen toeslag verleend. Ultimo boekjaar bedraagt de achterstand 16,84%.

Per 1 januari 2022 is een toeslag van 2,7% verleend. Deze toeslag is nog niet meegenomen in de technische voorziening per 31 december 2021, omdat het besluit na balansdatum is genomen.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Verschil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
	%	%	%	%
Toeslagverlening inactieve deelnemers				
2012 en eerder	6,20	-	6,20	6,30
2013	2,00	-	2,00	8,44
2014	1,00	0,20	1,00	9,53
2015	0,50	0,10	0,50	10,07
2016	0,40	-	0,40	10,51
2017	0,20	-	0,20	10,74
2018	1,40	-	1,40	12,29
2019	1,60	0,20	1,40	13,90
2020	1,70	-	1,70	15,84
2021	0,90	-	0,90	16,84
2022	2,70	2,70	0,00	16,84

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 1 januari van het daaropvolgende jaar.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Verschil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
	%	%	%	%
Toeslagverlening actieve deelnemers				
2017	0,20	-	0,20	0,20
2018	1,40	-	1,40	1,60
2019	1,60	0,20	1,40	3,00
2020	1,70	-	1,70	4,75
2021	0,90	-	0,90	5,74
2022	2,70	2,70	0,00	5,74

Het toeslagpercentage is bepaald over het lopende boekjaar en gaat in per 1 januari van het daaropvolgende jaar.

Overige technische voorzieningen

	2021	2020
	€	€
Ziekenvoorziening		
Stand per begin boekjaar	19.551	13.378
Dotatie/onttrekking aan de voorziening	-3.311	6.173
	<u>16.240</u>	<u>19.551</u>

De ziekenvoorziening is in 2021 gedaald van 19.551 naar 16.240. Dit betreft de voorziening voor deelnemers die langer dan 42 weken ziek zijn maar nog niet arbeidsongeschikt. Het aantal zieke deelnemers is in 2021 gelijk gebleven (20). De samenstelling van de deelnemers in het bestand is echter wel behoorlijk gewijzigd. De wijziging van het deelnemersbestand zorgt voor een daling van 2.258. Daarnaast zorgt een daling van de rente voor een daling van 1.053.

6. Derivaten

	31-12-2021	31-12-2020
	€	€
Derivaten	25.033	32.934

De derivaten bestaan uit valuta- en rentederivaten die een negatieve waarde kennen.

	31-12-2021	31-12-2020
	€	€
7. Overige schulden en overlopende passiva		
Belastingen en premies sociale verzekeringen	1.014	999
Beleggingscrediteuren	51	0
Overige schulden en overlopende passiva	62	135
	<u>1.127</u>	<u>1.134</u>

De overige schulden en overlopende passiva betreffen overlopende pensioenuitvoeringskosten met betrekking tot het boekjaar.

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

12.4.3 Risicobeheer

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor het pensioenfonds.

Het pensioenfonds heeft een integrale risicomonitor waarin zowel de financiële als de niet-financiële risico's terugkomen. In samenwerking met een externe adviseur worden de in het risicomanagementbeleid vastgestelde strategische risico's op kwartaalbasis gerapporteerd aan het bestuur. Deze rapportage heeft specifiek aandacht voor de relatie tussen de risico's en de strategische doelstellingen. Daarbij vindt een toetsing plaats aan de risicotolerantiegrenzen van het pensioenfonds en wordt de werking van de beheersmaatregelen beoordeeld. Ook worden actualiteiten meegenomen die invloed kunnen hebben op de doelstellingen.

In 2021 heeft het pensioenfonds gebruik gemaakt van de uitkomsten van de uitgevoerde Asset Liability Management-studie (ALM-studie) in 2018. Bij deze ALM is rekening gehouden met de risicohouding uit de ABTN van 2018. Voor acceptatie van de nieuwe pensioenregeling heeft het bestuur een aanvangshaalbaarheidstoets laten uitvoeren om de impact op het verwacht pensioenresultaat te beoordelen. Hierbij wordt gekeken naar het verwacht pensioenresultaat uitgaande van zowel de huidige dekkingsgraad als van de VEV-dekkingsgraad. Het bleek dat het te verwachten pensioenresultaat in beide gevallen voldoet aan de daarvoor gestelde grenswaarde. Echter, omdat het pensioenfonds uit herstel is, ontstond een situatie waarbij het verwacht pensioenresultaat uitgaande van de feitelijke dekkingsgraad hoger ligt dan uitgaande van de VEV-dekkingsgraad. Dat logische resultaat is in strijd met een wettelijke bepaling daarover. Om aan de wet te kunnen voldoen, heeft het bestuur daarom de risicohouding ten aanzien van het verwachte pensioenresultaat uitgaande van de VEV-dekkingsgraad licht moeten bijstellen. Dit alles heeft plaatsgevonden met instemming van sociale partners, het verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht. Het bestuur is er van overtuigd dat de uitvoering van de nieuwe pensioenregeling en de daaraan gekoppelde voorwaarde past bij haar doelstellingen en risicohouding.

Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet

beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen.

De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Een belangrijke maatstaf hiervoor is het aanwezige eigen vermogen. Wettelijk is door DNB een gestandaardiseerde methode vastgelegd op te kunnen toetsen of het aanwezig eigen vermogen voldoende is om een aantal specifieke risico's op te kunnen vangen (het standaardmodel).

Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De nominale dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	2021	2020
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	111,6	112,5
Premie	-1,0	-0,7
Uitkering	0,3	0,4
Toeslagverlening	-	-
Beleggingsrendementen (inclusief renteaftrekking)	13,5	11,2
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	7,9	-12,8
Wijziging actuariële grondslagen	0,1	2,5
Overige oorzaken	1,2	-1,5
Dekkingsgraad per 31 december	133,6	111,6

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het pensioenfonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenfonds specifieke restrisico's (na afdekking).

De berekening van het vereist eigen vermogen aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2021	2020
	%	%
S1 Renterisico	1,5	0,5
S2 Risico zakelijke waarden	16,4	20,0
S3 Valutarisico	3,8	4,3
S4 Grondstoffenrisico	2,6	3,2
S5 Kredietrisico	1,1	1,4
S6 Verzekeringstechnisch risico	2,4	2,9
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief risico	-	-
Diversificatie-effect	-5,2	-10,5
Totaal	22,6	21,8

2021	2020
------	------

	€	€
Vereist pensioenvermogen	2.036.982	2.184.557
Voorziening pensioenverplichting	1.662.096	1.793.795
Vereist eigen vermogen	374.886	390.762
Aanwezig pensioenvermogen (Totaal activa -/- schulden)	557.681	208.262
Surplus/Tekort	182.795	-182.500

De buffers zijn berekend op basis van de standaardmethode, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie.

De vereiste dekkingsgraad die hoort bij het vereist eigen vermogen is 122,6% (2020: 121,8%).

Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktpositities worden periodiek gerapporteerd.

Per risico worden in de risicoparaagraaf een aantal cijfermatige overzichten getoond. De totalen, per beleggingscategorie in deze overzichten, sluiten niet in alle gevallen aan bij de balans. De reden dat deze aansluiting niet gemaakt kan worden ligt in het feit, dat gebruik gemaakt wordt van look-through gegevens op detailniveau. Dit geeft een getrouwer beeld van de werkelijke risico's.

Beleggingscategorie	31-12-2021		31-12-2020	
	€	€	€	€
	Voor look-through	Na look-through	Voor look-through	Na look-through
Vastgoedbeleggingen	213.756	245.763	190.466	216.821
Aandelen	1.090.442	1.055.405	981.904	951.592
Vastrentende waarden	875.301	874.429	717.079	718.059
Derivaten	28.233	28.357	108.884	108.989
Overige beleggingen	-6.759	-2.981	1.417	4.289
	2.200.973	2.200.973	1.999.750	1.999.750

Renterisico (S1)

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duratie. De duratie is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Op balansdatum is de duratie van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duratie van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde 'duratie-mismatch'. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur); waardoor de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het beleid van het pensioenfonds is erop gericht om de 'duratie-mismatch' te verkleinen door het renterisico op strategische basis voor 30% af te dekken (2020: 30%). Het pensioenfonds realiseert dit door naast aandelen ook langlopende obligaties te kopen (aandelen hebben per definitie een duratie van nul), binnen de portefeuille kortlopende obligaties vervangen door langlopende obligaties of door middel van renteswaps of swaptions. Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het pensioenfonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente (bijvoorbeeld Euribor).

De renteafdekking wordt uitgevoerd door Cardano. De duratie en het effect van de renteafdekking kan als volgt worden samengevat:

	31-12-2021		31-12-2020	
	€	Duratie	€	Duratie
Omvang vastrentende waarden (vóór derivaten)	875.301	4,6	717.079	6,1
Omvang vastrentende waarden (na derivaten)	903.534	10,6	817.962	17,8
(Nominale) pensioenverplichtingen	1.662.096	19,0	1.793.795	19,6

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2021		31-12-2020	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	529.792	60,6	350.241	48,8
Resterende looptijd > 1 jaar en < 10 jaar	215.247	24,6	188.358	26,2
Resterende looptijd > 10 jaar	70.890	8,1	72.734	10,1
Resterende looptijd > 20 jaar	58.500	6,7	106.726	14,9
	874.429	100,0	718.059	100,0

De vastrentende waarden zijn hierboven exclusief opgelopen rente.

De resterende looptijd van de verplichtingen kan als volgt worden weergegeven:

	31-12-2021		31-12-2020	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 5 jaar	221.715	13,3	218.500	12,2
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	236.632	14,2	239.746	13,4
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	487.493	29,3	527.014	29,4
Resterende looptijd > 20 jaar	716.256	43,2	808.535	45,0
	1.662.096	100,0	1.793.795	100,0

Risico zakelijke waarden (S2)

Zakelijke waarden risico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen en vastgoed) verandert door veranderingen in de marktprijzen voor deze waarden. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. De feitelijke beleggingsmix mag binnen vastgestelde bandbreedtes afwijken van de ALM-beleggingsmix. Voor de beheersing van het marktrisico kan gebruik worden gemaakt van derivaten. De uitbraak van COVID-19 heeft geen noemenswaardig effect gehad op het structurele marktrisico en het gehanteerde economisch scenario. Er is daarom besloten om niet af te wijken van de ALM-beleggingsmix.

Valutarisico (S3)

De pensioenverplichtingen luiden in euro's, de mogelijke risico's als gevolg van valutakoersontwikkelingen kunnen bij de beleggingen tot uitdrukking komen. Zonder afdekking van valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. De posities in vreemde valuta waren ultimo 2021 voor een belangrijk deel afgedekt door middel

van valutatermijntransacties, waardoor het resterende valutarisico relatief beperkt is. Het valutarisico van de grondstoffenportefeuille wordt niet afgedekt. Per einde boekjaar bedraagt het totale valutarisico in relatie tot het belegd vermogen 22,3% (2020: 20,6%) en is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten € 700,8 miljoen (2020: € 636,3 miljoen).

Het exposure van overige valuta's betreft voornamelijk exposure naar AUD, CAD, SEK, DKK, SGD, NOK, NZD en daarnaast valuta van enige andere ontwikkelde landen. Er is voor gekozen om het valuta exposure over de grondstoffenportefeuille niet af te dekken.

De valutapositie per 31 december 2021 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2021		
	Totaal	Valuta-derivaten	Netto positie
	Voor		
	afdekking	Afdekking	Na afdekking
	€	€	€
EUR	1.009.174	701.291	1.710.465
GPB	43.039	-34.496	8.543
JPY	72.139	-56.349	15.789
USD	815.096	-505.122	309.974
CHF	39.191	-30.809	8.382
HKD	36.524	-7.929	28.595
Overig	191.201	-71.978	119.224
	<u>2.206.364</u>	<u>-5.392</u>	<u>2.200.972</u>

De valutapositie per 31 december 2020 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2020		
	Totaal	Valuta-derivaten	Netto positie
	Voor		
	afdekking	Afdekking	Na afdekking
	€	€	€
EUR	951.731	636.269	1.588.000
GPB	40.903	-33.936	6.966
JPY	74.966	-58.411	16.555
USD	699.981	-441.194	258.788
CHF	36.028	-27.998	8.030
HKD	31.499	-6.903	24.596
Overig	153.700	-56.885	96.815
	<u>1.988.808</u>	<u>10.942</u>	<u>1.999.750</u>

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waarde wijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen. Het wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren.

Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie die onder meer is vastgelegd in de strategische beleggingsmix van het pensioenfonds. In aanvulling hierop maakt het pensioenfonds voor afdekking van het prijsrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

Naast de strategische mix heeft het pensioenfonds in het mandaat aan de vermogensbeheerders richtlijnen gesteld aan het maximaal percentage dat namens het pensioenfonds in een sector, land of tegenpartij mag worden belegd.

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is als volgt:

	2021		2020	
	€	%	€	%
Nederland en andere EU-landen	962.138	43,7	889.010	44,5
Europa (niet-EU)	102.319	4,7	56.549	2,8
Noord-Amerika	876.103	39,8	718.720	35,9
Midden- en Zuid-Amerika	6.450	0,3	9.928	0,5
Azië ex Japan	65.461	3,0	79.949	4,0
Pacific	149.185	6,8	115.306	5,8
Overig	10.960	0,4	21.299	1,0
Derivaten	28.356	1,3	108.989	5,5
Totaal	2.200.972	100,0	1.999.750	100,0

Grondstoffenrisico (S4)

Het pensioenfonds belegt in grondstoffen en loopt dus het risico dat de waarde van deze belegging daalt. Ultimo 2021 is voor € 175,8 miljoen belegd in grondstoffen (2020: € 124,8 miljoen). Deze beleggingen zijn gepresenteerd als onderdeel van de aandelenposities.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing van dit risico door het pensioenfonds vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en het uitlenen van effecten. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd via markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. De uitbraak van Covid-19 heeft geen noemenswaardige impact gehad op de door het pensioenfonds uitgevoerde beoordeling van haar tegenpartijen.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan als volgt worden samengevat:

	2021		2020	
	€	%	€	%
Nederland en andere EU-landen	647.335	74,1	540.819	75,4

Europa (niet-EU)	14.326	1,6	9.366	1,3
Noord-Amerika	199.804	22,8	148.000	20,6
Midden- en Zuid-Amerika	929	0,1	1.185	0,2
Pacific	11.793	1,4	5.609	0,8
Overige	242	0	13.080	1,7
Totaal	874.429	100,0	718.059	100,0

De Overige categorie betreft liquide middelen (2020: liquide middelen, BlackRock ICS Euro Liquidity Fund en Institutional Cash Series PLC - Institutional Euro).

De kredietwaardigheid van veel marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2021 gepubliceerd door de rating agencies (Standard & Poor's/Moody's/Fitch) is als volgt:

	2021		2020	
	€	%	€	%
AAA	134.795	15,4	187.896	26,1
AA	385.577	44,2	257.554	35,9
A	88.447	10,1	48.585	6,8
BBB	79.023	9,0	80.462	11,2
Lager dan BBB	368	0	22.025	3,1
Geen rating	186.219	21,3	121.537	16,9
Totaal	874.429	100,0	718.059	100,0

De vastrentende waarden zonder rating betreffen voornamelijk de beleggingen in hypotheek (DMF Hypotheken SPGU) en liquide middelen.

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortlevens), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

De komende jaren zal pas duidelijk worden wat de uiteindelijke impact van COVID -19 op de sterfteontwikkeling zal zijn. Nu is nog moeilijk in te schatten of de oversterfte door COVID -19 structureel van aard zal zijn. Ten tijde van de berekening van de AG2020 prognosetafels was er nog geen statistische informatie over de effecten van COVID-19 bekend. Ook nu kunnen die effecten nog niet statistisch betrouwbaar worden bepaald. Er is dus nog weinig met zekerheid te zeggen over de gevolgen voor de sterfteontwikkeling op lange termijn. Derhalve heeft het Koninklijk AG ervoor gekozen om de AG2020 prognose vooralsnog niet aan te passen. Dit vormt dus een onzekerheid voor de toekomst.

Langlevensrisico

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van prognosetafels met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Het langlevensrisico is niet herverzekerd.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico houdt in dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk eerder dan verwacht een nabestaanden-

pensioen moet toekennen, waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het arbeidsongeschiktheidsrisico is niet herverzekerd.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het pensioenfonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door het pensioenfonds vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen leiden tot concentratierisico. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

Ultimo 2020 en/of 2021 zijn de volgende beleggingscategorieën met 2% of meer van het balanstotaal aanwezig:

	31-12-2021		31-12-2020	
	€	%	€	%
Vastgoed				
CBRE Group Inc	44.665	2,0	39.639	2,0
Altera Vastgoed	43.922	2,0	38.668	1,9
Aandelen				
Blackrock beleggingsfondsen	1.090.442	48,6	981.132	48,2
Vastrentende waarden				
US Staatsobligaties	165.779	7,4	122.881	6,0
Euro staatsobligaties	382.595	17,0	285.329	14,0
DMF Hypotheken SPGU	115.305	5,1	111.576	5,5
NN Euro Credit Fund	122.869	5,5	123.659	6,1

BR ICS-EURO-LIQ-PREM ACC TO	84.141	3,8	37.916	1,9
Totaal	2.049.718	91,3	1.740.800	85,5

De bezittingen aan aandelen zijn gespreid over meerdere regio's wereldwijd.

De beleggingen in vastrentende waarden bestaan grotendeels uit staatsobligaties, waarbij een gespreide portefeuille wordt nagestreefd. Voorts wordt belegd middels obligatiefondsen die samengesteld zijn uit obligaties uitgegeven door (lagere) overheden en ondernemingen. Dit beperkt het concentratie risico.

De voornaamste concentraties vallen binnen de categorie staatsobligaties (Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk, België, Nederland), aangezien er slechts een beperkt aanbod van landen binnen de eurozone met een AA- of een AAA-rating van Standard & Poor's dan wel een AA- of AAA-rating van Moody's beschikbaar is.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij BlackRock (49% van de portefeuille), Cardano (17%), DMFCO (5%) en DWS (5%). De overige beleggingen betreffen niet-beursgenoteerd onroerend goed (5%).

Met deze partijen zijn overeenkomsten en service level overeenkomsten gesloten. De afhankelijkheid van deze partijen wordt beheerst doordat de bewaring van de stukken bij deze beheerders is ondergebracht bij onafhankelijke Custodians.

De renteaftdekking wordt door Cardano uitgevoerd.

De vermogensadministratie is uitbesteed aan Caceis. Met Caceis is een uitbestedingsovereenkomst en een service level overeenkomst (SLA) gesloten.

De pensioenadministratie is uitbesteed aan pensioenadministrateur TKP Pensioen B.V. Met TKP is een uitbestedingsovereenkomst en een service level overeenkomst (SLA) gesloten. Met ingang van 2022 is de pensioenadministratie uitbesteed aan AZL.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders, Caceis en TKP door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf van de mate waarin actief wordt belegd is de zogenaamde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Bij het pensioenfonds geldt dat met de meeste vermogensbeheerders afspraken zijn gemaakt over de tracking error en dat een grotendeels passief beleggingsbeleid wordt gevoerd. De afwijkingen ten opzichte van de benchmark zijn doorgaans beperkt. Op pensioenfonds niveau wordt de tracking error niet berekend. Er is verondersteld dat het actief risico niet samenhangt met de andere risicofactoren.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

Derivaten

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. Hoofregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand.

Het pensioenfonds kan gebruikmaken van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd.
- Opties op aandelen: dit betreft al dan niet beursgenoteerde opties waarmee het pensioenfonds het neerwaartse koersrisico van de aandelenportefeuille kan beperken. Voor deze opties wordt bij de verwerving een premie betaald die onder meer afhankelijk is van het actuele koersniveau van de onderliggende index, de looptijd van de opties en de uitoefenprijs van de opties.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan het pensioenfonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.
- Swaptions: Een swaption kan worden vergeleken met een verzekering tegen rentedalingen, waarbij een premie moet worden betaald. Ook kunnen swaptions worden gebruikt voor een geleidelijke aanpassing van het renteafdekpercentage, zowel bij een dalende als bij een stijgende rente. Voor het selecteren van de tegenpartijen worden criteria gehanteerd. De marktwaarde wordt dagelijks bepaald.

12.4.4 Niet in de balans opgenomen verplichtingen en activa**Langlopende contractuele verplichtingen**

Het pensioenfonds heeft diverse overeenkomsten afgesloten met externe dienstverleners. Nagenoeg alle overeenkomsten zijn in of binnen één jaar opzegbaar. De overeenkomst met TKP Pensioen is per 1 januari 2022 geëindigd. De vergoeding voor de diensten van TKP Pensioen bedroeg in 2021 € 0,6 miljoen. Voor 2022 is een vergoeding aan de nieuwe uitvoerder AZL afgesproken van € 0,6 miljoen. De vergoeding voor de overeenkomsten waarvoor de opzegtermijn langer dan 1 jaar is bedraagt in totaal minder dan € 0,1 miljoen per jaar.

12.4.5 Verbonden partijen**Identiteit van verbonden partijen**

De relatie die het pensioenfonds heeft met de werkgevers en bestuurders is er één van verbonden partijen.

Transacties met (voormalige) bestuurders

Voor de beloning van de bestuurders van het dagelijks bestuur wordt verwezen naar het onderdeel Pensioenuitvoeringskosten in de toelichting op de staat van baten en lasten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op

(voormalige) bestuurders. De bestuurders nemen deel aan de pensioenregeling van het pensioenfonds op basis van het reguliere pensioenreglement.

Overige transacties met verbonden partijen

Tussen het pensioenfonds en de werkgever is een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de pensioenregeling.

12.4.6 Gebeurtenissen na balansdatum

UFR

De Nederlandsche Bank (DNB) heeft op 28 augustus 2020 aangegeven dat invoering van de nieuwe UFR-methode vanaf 1 januari 2021 plaats vindt in vier gelijke stappen. Deze Ultimate Forward Rate (UFR) is onderdeel van de rentetermijnstructuur zoals maandelijks gepubliceerd door DNB.

De overgang naar een nieuwe UFR-methode is onderdeel van het advies van de Commissie Parameters uit juni 2019.

De stapsgewijze invoering zorgt ervoor dat het effect van de nieuwe UFR-methode op de dekkingsgraad zich geleidelijk in de tijd materialiseert. Hoe 'jonger' een Pensioenfonds, hoe hoger de rentegevoeligheid van de pensioenverplichtingen en hoe groter de impact van de invoering van de nieuwe UFR-methode. Ook een lagere rentetermijnstructuur zorgt voor een grotere impact.

Per 1 januari 2022 zal DNB de nieuwe UFR-methode voor 50% invoeren. Conform de werkwijze van afgelopen jaar worden de technische voorzieningen en dekkingsgraad per 31 december 2021 gebaseerd op de door DNB gepubliceerde RTS per 31 december 2021 waarin de nieuwe UFR-methode voor 25% is ingevoerd. Hetzelfde geldt voor de vaststelling van het Vereist Eigen Vermogen per 31 december 2021.

Het toepassen van de tweede stap van de nieuwe UFR-methode zou op de dekkingsgraad van het pensioenfonds per 1 januari 2022 een effect hebben van ongeveer -1,0%-punt.

Toeslagverlening per 1 januari 2022

Het bestuur heeft in 2022 besloten om een toeslag te verlenen per 1 januari 2022 van 2,7%. Het besluit is na balansdatum genomen, waardoor de toeslag niet is opgenomen in de cijfers van 2021. De toeslag heeft in januari 2022 een verhogend effect gehad op de technische voorziening van circa € 47,8 miljoen.

Oekraïne

In februari 2022 zijn Russische troepen Oekraïne binnengevallen. De inval is in de eerste plaats een groot menselijk drama. Het bestuur leeft mee met de bevolking die lijdt onder het oorlogsgeweld. In reactie op het oorlogsgeweld zijn wereldwijd sanctiemaatregelen van kracht geworden. Deze maatregelen raken het pensioenfonds ook. Via het Emerging Market aandelenfonds heeft het pensioenfonds belegd in enkele Russische aandelen. Het pensioenfonds heeft geen beleggingen in Oekraïne of Wit-Rusland. Vanwege de sluiting van de Russische beurs voor buitenlandse investeerders is het pensioenfonds nog niet in staat geweest om deze aandelen te verkopen. Het bestuur gaat er niet meer vanuit dat deze aandelen bij verkoop nog iets opbrengen. Dit effect zou op 31 december 2021 een daling van de dekkingsgraad met 0,2% betekenen. Het bestuur beschouwt dergelijke risico's onderdeel van haar beleggingsstrategie.

Daarnaast is nagegaan of medewerkers, deelnemers of leveranciers op de sanctielijst zijn gekomen. Dit is niet het geval. Ook zijn er geen directe of indirecte afhankelijkheden van leveranciers, dienstverleners of uitbestedingspartijen in een van deze landen. Het pensioenfonds voldoet hiermee aan de sanctiewetgeving.

Omdat de inval in februari 2022 plaats vond moet dit beschouwd worden als een gebeurtenis na balansdatum. De inval en daaruit

voervloeiende sanctiewetgeving heeft direct impact op de waarde van een deel van de beleggingen en heeft daarmee zoals toegelicht, in beperkte mate, gevolgen voor de financiële situatie per balansdatum.

12.4.7 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2021

	2021	2020
	€	€
8. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds		
Werkgeversdeel	29.344	27.791
Werknemersdeel	2.536	2.360
	<u>31.880</u>	<u>30.151</u>
De premiebijdragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:		
Reguliere pensioenpremie	31.686	29.988
Pensioenpremie voorgaand jaar	45	-3
Van UWV ontvangen WAO/WIA uitkeringen	0	13
Premie ANW	149	153
	<u>31.880</u>	<u>30.151</u>

Voor het jaar 2021 bedraagt het premiepercentage betaald door de werkgever 24,6% (2020: 24,6%) van het gemaximeerde pensioengevende salaris. De feitelijke premie voor de pensioenopbouw wordt vermeerderd met de deelnemersbijdrage (2,0%). Daarnaast betalen de deelnemers 6% over het pensioengevend salaris boven het grensbedrag van € 99.566 (2020: € 98.874).

De feitelijke premie bedraagt € 31.732. Dit is inclusief premie over voorgaande jaren en exclusief de ANW premie. De feitelijke premie is hoger dan de gedempte kostendekkende premie. Het pensioenfonds voldoet hiermee aan de wettelijke vereisten.

	2021	2020
	€	€
Kostendekkende premie	54.265	45.266
Feitelijke premie	31.732	30.008
Gedempte kostendekkende premie	26.414	19.028
<i>Kostendekkende premie</i>		
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	43.682	36.231
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	9.523	8.007
Opslag voor uitvoeringskosten	1.030	1.028
Totaal kostendekkende premie	<u>54.265</u>	<u>45.266</u>
<i>Feitelijke premie</i>		
Reguliere opbouw	<u>31.732</u>	<u>30.008</u>
<i>Gedempte (kostendekkende) premie</i>		
Reguliere opbouw	13.898	9.759
Risicopremie partner- en wezenpensioen	560	464
Risicopremie arbeidsongeschiktheid	942	914
Opslag voor uitvoeringskosten	1.393	1.243

Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	3.430	2.509
Premie onvoorwaardelijke onderdelen	6.191	4.140
Totaal gedempte premie	26.414	19.028

9. Beleggingsresultaten risico pensioenfondsen

2021	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Transactie- kosten	Totaal
	€	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	4.058	20.883	-140	0	24.801
Aandelen	10	253.282	-518	0	252.774
Vastrentende waarden	1.672	553	-633	0	1.592
Derivaten	8.562	-56.919	-124	0	-48.481
Overige beleggingen	-100	146	-54	-2	-10
(overige) Kosten van vermogensbeheer			-214		-214
	14.202	217.945	-1.683	-2	230.462

2020	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Transactie- kosten	Totaal
	€	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	4.185	-2.757	-161	0	1.267
Aandelen	233	77.761	-431	0	77.563
Vastrentende waarden	2.524	2.418	-846	0	4.096
Derivaten	4.047	90.256	-175	0	94.128
Overige beleggingen	499	-825	-100	0	-426
(overige) Kosten van vermogensbeheer			-213		-213
	11.488	166.853	-1.926	0	176.415

De transactiekosten voor aan- en verkopen van beleggingen zijn conform de aanbevelingen van de Pensioenfederatie bepaald. Overige transactiekosten betreffen de kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement gaan. Deze kosten zijn gebaseerd op schattingen en worden daarom niet separaat inzichtelijk gemaakt in de jaarrekening. De gebruikte methodiek bij het rapporteren over vermogensbeheerskosten zijn in lijn met de pensioenwet en de aanbeveling uitvoeringskosten vanuit de Pensioenfederatie.

	2021	2020
	€	€
10. Overige baten		
Interest waardeoverdrachten	0	1
Andere baten	1	0

	2021	2020
	€	€
11. Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	35.691	35.316
Prepensioen	0	15
Partnerpensioen	7.249	6.961
Wezenpensioen	118	115
Arbeidsongeschiktheidspensioen	373	460
Anw-aanvulling	176	201
Afkoop pensioenen en premierestitutie	25	27
Overige uitkeringen		-1
	<u>43.632</u>	<u>43.094</u>
12. Pensioenuitvoeringskosten		
Bestuurskosten	757	735
Kosten governance organen (RvT & VO)	52	62
Administratiekostenvergoeding	613	660
Accountantskosten	56	53
Certificerend actuaire	29	1
Adviserend actuaire	139	178
Actuariële sleutelfunctie	9	0
Overige advieskosten	77	71
Contributies en bijdragen	127	137
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige	26	19
Beleggingscommissie	25	28
	<u>1.910</u>	<u>1.944</u>

De pensioenuitvoeringskosten die zijn toe te rekenen als (overige) kosten van vermogensbeheerkosten bedragen ultimo boekjaar € 620 (2020: € 621). In tegenstelling tot het bestuursverslag, is er in de jaarrekening voor gekozen deze toerekening niet expliciet zichtbaar te maken.

Bezoldiging bestuurders

De bestuursleden die zijn gekozen door de pensioengerechtigden ontvangen een bezoldiging van € 4,5 per jaar. De overige leden van het bestuur ontvangen geen bezoldiging namens het pensioenfonds. In 2021 is in totaal € 9 betaald aan vergoedingen.

Aan betrokkenen zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

De bestuurskosten betreft voornamelijk de vergoeding aan N.V. Nederlandse Gasunie voor de detachering van de medewerkers van het Bestuursbureau.

Governance organen (RvT en VO)

In 2021 is een Raad van Toezicht (RvT) in functie. Aan de RvT is € 50 vergoeding betaald. Aan de leden van het Verantwoordingsorgaan werd door het pensioenfonds in 2021 een vergoeding verstrekt van € 1,7 (2020: € 1,7).

Accountantshonoraria

De honoraria van de onafhankelijke externe accountant(s) zijn als volgt:

2021	2020
€	€

Controle van de jaarrekening

56

53

56

53

Aantal personeelsleden

Bij het pensioenfonds zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door vier werknemers die in dienst zijn van N.V. Nederlandse Gasunie (Bestuursbureau).

2021

2020

€

€

13. Mutatie overige technische voorzieningen

Mutatie overige technische voorzieningen

-3.311

6.173

14. Saldo overdracht van rechten

Inkomende waardeoverdrachten

-1.742

-2.485

Uitgaande waardeoverdrachten

812

736

-930

-1.749

15. Overige lasten

Interest banken

11

10

11

10

Groningen, 14 juni 2022

J. (Joost) Hooghiem (voorzitter)

A.J. (Ale Jan) Algra

A.J. (Adriaan) den Herder

J. (Janneke) Hermes

J.S. (Johan) Douma (secretaris)

A.C.M. (Sandra) Melman

F.F. (Flip) Van Koten

C.D. (Dick) Vermeulen

Overige gegevens

13 Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. Het voorstel voor de resultaatbestemming 2021 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

14 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Gasunie te Groningen is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2021.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Gasunie, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 15.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 750.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn, als geheel gezien, toereikende technische voorzieningen vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Gasunie is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Oekraïne crisis, zoals door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Voor de volledigheid merk ik op dat, als op balansdatum in de rentetermijnstructuur rekening zou worden gehouden met de UFR-methodiek zoals deze door DNB in 2022 wordt toegepast, mijn oordeel over de vermogenspositie niet zou wijzigen.

Amstelveen, 14 juni 2022
drs. R.T. Schilder AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

15 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds Gasunie

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2021

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2021 van Stichting Pensioenfonds Gasunie te Groningen gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Gasunie per 31 december 2021 en van het resultaat over 2021 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2021
- de staat van baten en lasten over 2021
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie *Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening*.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Gasunie (hierna: het pensioenfonds) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Ons inzicht in het pensioenfonds

Stichting Pensioenfonds Gasunie voert als ondernemingspensioenfonds de pensioenregeling uit voor (oud)medewerkers van Gasunie en GasTerra. Het vermogensbeheer en het pensioenbeheer zijn uitbesteed aan gespecialiseerde dienstverleners. Wij hebben bijzondere aandacht in onze controle besteed aan deze onderwerpen op basis van de activiteiten van het pensioenfonds en onze risicoanalyse.

Wij beginnen met het bepalen van de materialiteit en het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, om in reactie op deze risico's de controlewerkzaamheden te bepalen ter verkrijging van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

Materialiteit

Materialiteit	€ 16,6 miljoen (2020: € 10 miljoen)
Toegepaste benchmark	0,75% van het pensioenvermogen per 31 december 2021, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en het stichtingskapitaal en reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van het pensioenfonds en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Aangezien het pensioenfonds in een overschotsituatie zit en niet dichtbij een kritieke grens ligt, hebben wij een percentage van 0,75% gehanteerd. De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is door de wijziging van de financiële positie gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van toezicht en het bestuur overeengekomen dat wij aan de raad van toezicht en het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 830 duizend rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Opdrachtteam en gebruikmaken van het werk van specialisten

Wij hebben zorggedragen dat het opdrachtteam over de juiste kennis en vaardigheden beschikt die nodig zijn voor de controle van een ondernemingspensioenfonds. Wij hebben in het opdrachtteam specialisten opgenomen op het gebied van IT audit. Daarnaast hebben wij eigen deskundigen ingeschakeld voor de controle van de waardering van de derivaten.

Onze focus op fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving

Onze verantwoordelijkheid

Hoewel wij niet verantwoordelijk zijn voor het voorkomen van fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving en van ons niet verwacht kan worden dat wij het niet-naleven van iedere wet- en regelgeving ontdekken, is het onze verantwoordelijkheid om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude.

Onze controle-aanpak met betrekking tot frauderisico's

Wij identificeren en schatten risico's in op een afwijking van materieel belang op de jaarrekening die het gevolg is van fraude. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioenfonds en diens omgeving, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop de raad van toezicht het toezicht uitoefent, alsmede de uitkomsten daarvan. Wij verwijzen naar paragraaf 4 Integraal risicomanagement, waarin het bestuur zijn (fraude)risicoanalyse heeft opgenomen.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode, klokkenluidersregeling en de incidentenregistratie. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

In onze controle bouwen wij een element in van onvoorspelbaarheid. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Zoals in al onze controles houden wij rekening met het risico dat het bestuur interne beheersmaatregelen kan doorbreken. Vanwege dit risico hebben wij onder meer data analyse gebruikt om journaalposten met een verhoogd risico te signaleren en te toetsen. Verder hebben wij schattingen beoordeeld op tendenties die mogelijk een risico vormen op een afwijking van materieel belang, met name gericht op belangrijke gebieden die oordeelsvorming vereisen en significante schattingsposten, waaronder de subjectieve elementen in de waardering van de technische voorzieningen, zoals toegelicht in de jaarrekening. Wij verwijzen in dit kader verder naar het kernpunt 'Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen'.

Wij hebben kennis genomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het bestuur, sleutelfunctionarissen (waaronder sleutelfunctiehouders, de compliance officer en medewerkers van het pensioenfonds).

Uit onze evaluatie van het risico op mogelijke doorbreking van interne beheersmaatregelen of andere ongeoorloofde vormen van beïnvloeding van het proces van financiële verslaggeving, ontvangen inlichtingen en andere beschikbare informatie volgen geen specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude met een mogelijk materieel belang voor het beeld van de jaarrekening.

Onze controle-aanpak met betrekking tot het risico van niet voldoen aan wet- en regelgeving

Wij hebben de omstandigheden ingeschat met betrekking tot het risico van niet-naleven van wet- en regelgeving waarvan redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze van materiële invloed kunnen zijn op de jaarrekening. In lijn met NBA-handreiking 1144 *Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij pensioenfonds*, is onze inschatting gebaseerd op onze ervaring in de sector, afstemming met het bestuur, het kennismaken van de systematische analyse van integriteitsrisico's (SIRA), het lezen van notulen, het kennismaken van rapporten van de risicoma nager en compliance officer en het uitvoeren van gegevensgerichte werkzaamheden gericht op transactiestromen, jaarrekeningposten en toelichtingen.

We hebben verder kennis genomen van correspondentie met toezichthouders en zijn alert gebleven op indicaties voor een (mogelijke) niet-naleving gedurende de controle. Ten slotte hebben we schriftelijk de bevestiging ontvangen dat alle bekende gebeurtenissen van niet-naleving van wet- en regelgeving met ons zijn gedeeld.

Onze controle-aanpak met betrekking tot de continuïteitsveronderstelling

Het bestuur heeft een specifieke beoordeling gemaakt van de mogelijkheid van het pensioenfonds om zijn continuïteit te handhaven en de activiteiten voort te zetten voor tenminste de komende 12 maanden. Wij hebben de specifieke beoordeling met het bestuur besproken en professioneel-kritisch geëvalueerd. Wij hebben overwogen of de specifieke beoordeling van het bestuur op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, alle gebeurtenissen en omstandigheden bevat waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten en in hoeverre het pensioenfonds voldoet aan de prudentiële vereisten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen.

Op basis van onze werkzaamheden hebben wij geen serieuze bedreiging van de continuïteit geïdentificeerd voor de komende 12 maanden. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een pensioenfonds zijn continuïteit niet langer kan handhaven.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de raad van toezicht en het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

In vergelijking met voorgaand jaar, hebben wij geen wijzigingen aangebracht in de kernpunten van onze controle.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
Risico	De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. Het pensioenfonds is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of het pensioenfonds voldoende buffers heeft. De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in de toelichting op de balans per 31 december 2021 onder 'Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan'. Hieruit blijkt dat het pensioenfonds in een situatie van een reserveoverschot. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.
Onze controleaanpak	Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2021 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaire gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van het pensioenfonds beoordeeld op basis van het actuaire rapport van de certificerend actuaire en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven. Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maandsdekkingsgraden: • Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar betrof een key item de wijziging van de UFR-methode. • Daarnaast heeft de certificerend actuaire een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de technische voorzieningen zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaire.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2021 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering en toelichting van beleggingen zonder genoteerde marktprijzen	
Risico	De beleggingen voor risico pensioenfondsen (hierna: de beleggingen) zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (genoteerde marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van waarderingmodellen (netto contante waardeberekeningen) of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen. De waarderingonzekerheid neemt inherent toe bij het gebruik van waarderingmodellen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij het pensioenfonds betreffen dit de posities in derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed en het hypotheekfondsen, kennen eveneens inherent relatief veel waarderingonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers. Het pensioenfonds heeft de waarderinggrondslagen voor de beleggingen beschreven in paragraaf 12.4.1.2 en een nadere toelichting opgenomen in de toelichting op de balans per 31 december 2021 onder 1. 'Beleggingen voor risico pensioenfondsen'. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2021 per saldo € 28 miljoen in derivaten is belegd en dat onder andere in niet-(beurs)genoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed is belegd voor € 113 miljoen en in een hypotheekfondsen voor € 115 miljoen. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.
Onze controleaanpak	Wij hebben de gehanteerde waarderinggrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2021. - Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed en in het hypotheekfondsen hebben wij de waardering gecontroleerd met gecontroleerde jaarrekeningen 2021 van deze beleggingsinstellingen. Waar deze (nog) niet beschikbaar zijn, omvat onze controle aansluiting met de meeste recente (niet-gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, alsmede onderzoek van de uitkomsten van back-testing procedures (met gecontroleerde jaarrekeningen) en de monitoring procedures van het bestuursbureau. Verder hebben wij vastgesteld of de gekozen waarderinggrondslagen en de belangrijkste uitgangspunten daarbij aansluiten op de grondslagen van het pensioenfonds. - Voor de waardering van de derivaten hebben wij een controle uitgevoerd op het waarderingmodel en de gehanteerde veronderstellingen doormiddel van een controleberekening. Wij hebben bij de uitvoering van deze werkzaamheden onze waarderingsspecialisten betrokken. Wij hebben de gehanteerde veronderstellingen zoals rentecurves onderzocht aan de hand van marktgegevens. Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen geëvalueerd.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2021 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Risico	De technische voorzieningen betreffen een significante post in de balans van het pensioenfonds. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij het pensioenfonds (correctiefactoren op de sterftekansen). Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de technische voorzieningen beschreven in paragraaf 12.4.1.2 en een nadere toelichting opgenomen in de toelichting op de balans per 31 december 2021 onder 4. 'Technische voorzieningen'. Uit deze toelichting blijkt dat (schattings)wijzigingen heeft plaatsgevonden door wijziging van de UFR-methode. Volgens deze toelichtingen is de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds hierdoor € 11 miljoen hoger uitgekomen. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.
Onze controleaanpak	Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaire van het pensioenfonds. De certificerend actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaire heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2021. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels, de toereikendheid van de opslag voor toekomstige excassokosten alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de technische voorzieningen per 31 december 2021: • Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen, alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaire. • Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaire en met gebruikmaking van onze eigen actuariële specialist gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. • Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen geëvalueerd.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2021 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om zijn werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de raad van toezicht.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. De sectie 'Informatie ter ondersteuning van ons oordeel' hierboven, bevat een informatieve samenvatting van onze verantwoordelijkheden en de uitgevoerde werkzaamheden als basis voor ons oordeel.

Onze controle bestond verder onder andere uit:

- Het in reactie op de ingeschatte risico's uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen

Communicatie

Wij communiceren met de raad van toezicht en het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht en het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Den Haag, 14 juni 2022

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. J. Slager RA